

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI
SANAT TARİHİ BİLİM DALI

**ANADOLU TÜRK SÜSLEME SANATINDA DAMLA
BİÇİMLİ MADALYONLAR**

Musa BİNOL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:
PROF. DR. AHMET ÇAYCI

KONYA - 2021

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	Musa BİNOL		
	Numarası	17811801016		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sanat Tarihi Anabilim Dalı / Sanat Tarihi Bilim Dalı		
	Programı	Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	ANADOLU TÜRK SÜSLEME SANATINDA DAMLA BİÇİMLİ MADALYONLAR			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Musa BİNOL

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
--	---	--

Öğrencinin	Adı Soyadı	Musa BİNOL		
	Numarası	17811801016		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Sanat Tarihi Anabilim Dalı / Sanat Tarihi Bilim Dalı		
	Programı	Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI		
Tezin Adı	ANADOLU TÜRK SÜSLEME SANATINDA DAMLA BİÇİMLİ MADALYONLAR			

ÖZET

Anadolu Türk Süsleme sanatında, söz konusu coğrafyanın hemen her yerinde gördüğümüz madalyonlar, sanatın hemen her alanında kullanılmaktadır. Tezimizin konusu; Anadolu Türk Süsleme Sanatı repertuarı arasında, madalyonların üzerinde çok durulmamış olan; “damla biçimli madalyonlar” ele alınmasıdır. Tek bir çatı altında farklı örnekler yer verilerek derli toplu bir katalog oluşturulmaya çalışıldı. Damla biçimli madalyonların hangi hüviyete büründükleri/hangi hüviyetleri barındırdıkları, neden kullanıldıkları sorgulandı.

Anadolu Türk Süsleme Sanatı hakkında, makul ölçülerde tutulan giriş bilgilerinden sonra, madalyon hakkında kaynaklar ışığında açıklamalar yapıldı. Damla biçimli madalyonlara değinilerek örnekler tanıtıldı.

Çalışmaya konu olan damla biçimli madalyon örnekleri önce üç başlık altında toplanmış ve her bir başlığın altında bulunan örnekler kendi içinde kronolojik olarak sıralanmıştır.

Tezin konusunu kapsayan örnekler tanıtıldıktan sonra tümü değerlendirilerek, bir sonuca varıldı. Anadolu Türk Süsleme sanatının süsleme dağarcığındaki kompozisyon unsurlarından birisi halinde olan damla biçimli madalyonlar böylelikle ilk defa paydaş bir zeminde etraflıca incelendi.

Anahtar Kelimeler: Madalyon, Damla, Türk Sanatı

 KONYA	T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	 NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ KONYA SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
---	--	--

Author's	Name and Surname	Musa BİNOL		
	Student Number	17811801016		
	Department	Art History		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Ahmet ÇAYCI		
Title of the Thesis/Dissertation	DROP-SHAPED MEDALLIONS IN ANATOLIAN TURKISH ORNAMENT ART			

ABSTRACT

In Anatolian Turkish Decorative Art, medallions that we see almost everywhere in the aforementioned geography are used in almost every field of art. The subject of our thesis; Among the Anatolian Turkish Ornamental Art repertoire, medallions have not been emphasized much; The "drop shaped medallions" are being addressed. It was tried to create a compact catalog by including different examples under a single roof. Drop-shaped medallions were questioned which person they were/which person they contained, why they were used.

After the reasonable entrance information about the Anatolian Turkish Decorative Art, explanations were made about the medallion in the light of the sources. The examples were introduced by referring to the drop-shaped medallions.

Drop-shaped medallion samples that are the subject of the study were first collected under three headings and the samples under each heading were listed chronologically.

After the examples covering the subject of the thesis were introduced, all of them were evaluated and a conclusion was reached. Drop-shaped medallions, which are one of the composition elements in the ornamental repertoire of the Anatolian Turkish Ornamental Art, were examined in detail for the first time on a stakeholder basis.

Keywords: Medallion, Drop, Turkish Art

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	vii
ÇİZİMLER LİSTESİ	x
ÖNSÖZ	xii

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Tanımı ve Sınırları	1
1.2. Amacı ve Önemi	2
1.3. Kullanılan Yöntem ve Düzen.....	2
1.4. Konuyla İlgili Kaynak ve Araştırmalar	4

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK SÜSLEME SANATININ TARİHİ GELİŞİMİ

2.1. Anadolu'dan Önce Türk Sanatında Görülen Süsleme Özellikleri	7
2.2. Anadolu'da Gelişen Türk Sanatı İçerisindeki Süsleme Unsurları	9
2.3. Türk Sanatında Madalyonlar	12

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ANADOLU TÜRK SÜSLEME SANATINDA DAMLA BİÇİMLİ MADALYONLAR

3.1. Mimariye Bağlı Eserler	14
3.1.1. Mardin Ulu Camii'nin Mihrabının Üstündeki Damla Biçimli Madalyon .14	
3.1.2. Silvan Ulu Camii Kuzey Taçkapısındaki Damla Biçimli Madalyon	17
3.1.3. Zinciriye Medresesi'nin Güney Cephe Taçkapı Kavsarasındaki Damla Biçimli Madalyon	19
3.1.4. Zinciriye Medresesi Mescidinin Mihrap Nişi Üzerinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon	23
3.1.5. Zinciriye Medresesi Mescidinin Giriş Kapısı Üzerindeki Damla Biçimli Madalyon	25
3.1.6. Karatay Medresesi Eyvan Kemerinin Kilit Taşında Bulunan Damla Biçimli Madalyon	27
3.1.7. Gevaş Halime Hatun Kümbetindeki Damla Biçimli Madalyonlar I	30

3.1.8. Gevaş Halime Hatun Kümbetindeki Damla Biçimli Madalyonlar II.....	33
3.1.9. Aksaray Zinciriye Medresesi Taçkapısındaki Damla Biçimli Madalyon I35	
3.1.10. Aksaray Zinciriye Medresesi Taçkapısındaki Damla Biçimli Madalyon II37	
3.1.11. Aksaray Zinciriye Medresesi Eyvanındaki Damla Biçimli Madalyon....	38
3.1.12. Hasankeyf Er-Rızk Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon	40
3.1.13. Hasankeyf Er-Rızk Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon II.....	45
3.1.14. Diyarbakır Safa Camii Kuzey Cephesindeki Damla Biçimli Madalyon .	48
3.1.15. Diyarbakır Fatih Paşa Camii Kuzey Cephesindeki Damla Biçimli Madalyon	50
3.1.16. Bitlis Şerefiye Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon..	53
3.1.17. Bitlis Şerefiye Camii Doğu Duvarındaki Damla Biçimli Madalyonlar ..	55
3.1.18. Hoşap Kalesi Taçkapısı Üzerinde Bulunan Damla Biçimli Madalyon ...	56
3.1.19. Mardin Ulu Camii'nin Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon	58
3.1.20. Rıza Avcı Evi'nin Kitabesindeki Damla Biçimli Madalyon	62
3.1.21. Müceldili Evi'nin Kitabesindeki Damla Biçimli Madalyon	63
3.1.22. Korukçular Evi'nin Kitabesindeki Damla Biçimli Madalyon.....	64
3.1.23. Bitlis Gök Meydan Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon	66
3.2. Mimariye Bağlı Yapı Elemanları Üzerindeki Örnekler	69
3.2.1. Kayseri Ulu Camii Minberindeki Damla Biçimli Madalyon	69
3.2.2. Ankara Alaeddin Camii Pencere Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon	73
3.2.3. Karaman Devri Figürlü Kapıda Bulunan Damla Biçimli Madalyon	76
3.2.4. Ankara Hacı Hasan Mescidi'nin Kapı Kanadındaki (Aslanlı Kapı) Damla Biçimli Madalyon	79
3.2.5. Ankara Tavuslu Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon	82
3.2.6. Afyon Ulu Camii Minberinin Kapı Kanatlarındaki Damla Biçimli Madalyon	87
3.2.7. Çorum Murad-ı Rabi Camii Minber Kapısı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon	91
3.2.8. Birgi Ulu Camii Pencere Kanatlarındaki Damla Biçimli Madalyon.....	94
3.2.9. Ermenek Sipas Camii Kapı Kanatlarındaki Damla Biçimli Madalyon.....	97
3.2.10. Kastamonu Kasabaköy Mahmut Bey Camii Kapı Kanatlarındaki Damla Biçimli Madalyon	101

3.2.11. Bursa Yeşil Camii Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyonlar	104
3.2.12. Ankara Hacı Bayram Türbesine Ait Olduğu Söylenen Kapı Kanatlarındaki Damla Biçimli Madalyon	108
3.3. Mimariden Bağımsız Eserler Üzerindeki Örnekler.....	111
3.3.1. Selçuklu Dönemine Ait Nakışlı Mezar Göğüs Taşındaki Damla Biçimli Madalyon I.....	111
3.3.2. Selçuklu Dönemine Ait Nakışlı Mezar Göğüs Taşındaki Damla Biçimli Madalyon II.....	112
3.3.3 Mardin Müzesindeki Osmanlı Dönemi Tılsım Kolyesi I.....	114
3.3.5. Mardin Müzesindeki Osmanlı Dönemi Tılsım Kolyesi II.....	116
3.3.5. Mardin Müzesindeki Osmanlı Dönemi Tılsım Kolyesi III	117
3.3.6. Havran Merkez Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon I.....	119
3.3.7. Havran Merkez Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon II.....	122
3.3.8. Havran Merkez Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon III	125
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
4. DEĞERLENDİRME	
4.1. Malzeme ve Teknik.....	128
4.2. Biçim	131
4.3. Süsleme	133
4.3.1. Geometrik Süsleme	133
4.3.2. Bitkisel Süsleme	136
4.3.3. Yazı.....	141
4.3.4. Nesne	143
4.3.5. Figür	144
4.4. Muhtemel Anlamlar	145
SONUÇ.....	157
KAYNAKÇA.....	159

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 1: Mardin Ulu Camii'nin Mihrabı (Mesut Gül'den).....	15
Fotoğraf 2: Mardin Ulu Camii'nin Mihrabının Üzerindeki Damla Biçimli Madalyon (Mesut Gül'den).....	16
Fotoğraf 3: Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzey Taçkapısındaki Damla Biçimli Madalyon (Resul Yelen'den).....	18
Fotoğraf 4: Zinciriye Medresesi'nin Güney Cephe Taçkapı Kavsarasındaki Damla Biçimli Madalyon (Evindar Yeşilbaş'tan).....	21
Fotoğraf 5: Zinciriye Medresesi'nin Güney Cephe Taçkapı Kavsarasındaki Damla Biçimli Madalyon (Sultan Çaç'a'dan).....	22
Fotoğraf 6: Zinciriye Medresesi Mescidinin Mihrap Nişi Üzerinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon (Sultan Çaç'a'dan).....	24
Fotoğraf 7: Zinciriye Medresesi Mescidinin Giriş Kapısı Üzerinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon (Sultan Çaç'a'dan).....	26
Fotoğraf 8: Karatay Medresesi Eyvan Kemerinin Kilit Taşındaki Damla Biçimli Madalyon (Mustafa Binol'dan).....	28
Fotoğraf 9: Karatay Medresesi Eyvan Kemerinin Kilit Taşındaki Damla Biçimli Madalyon (Mustafa Binol'dan).....	29
Fotoğraf 10: Gevaş Halime Hatun Kümbetindeki Damla Biçimli Madalyonlar I (Erdal Elmas'tan).....	31
Fotoğraf 11: Gevaş Halime Hatun Kümbetindeki Damla Biçimli Madalyonlar II (Erdal Elmas'tan).....	34
Fotoğraf 12: Aksaray Zinciriye Medresesi Taçkapısındaki Damla Biçimli Madalyon I (Erdal Elmas'tan).....	36
Fotoğraf 13: Aksaray Zinciriye Medresesi Taçkapısındaki Damla Biçimli Madalyon II (Erdal Elmas'tan).....	38
Fotoğraf 14: Aksaray Zinciriye Medresesi Eyvanındaki Damla Biçimli Madalyon (Erdal Elmas'tan).....	39
Fotoğraf 15: Hasankeyf Er-Rızk Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon (Resul Yelen'den).....	43
Fotoğraf 16: Hasankeyf Er-Rızk Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon II (Resul Yelen'den).....	46
Fotoğraf 17: Diyarbakır Safa Camii Kuzey Cephesindeki Damla Biçimli Madalyon (Sinan Doğan'dan).....	49
Fotoğraf 18: Bitlis Şerefiye Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon (Resul Yelen'den).....	54
Fotoğraf 19: Bitlis Şerefiye Camii Doğu Duvarındaki Damla Biçimli Madalyon (Resul Yelen'den).....	56

Fotoğraf 20: Hoşap Kalesi Giriş Kapısının Üzerinde Bulunan Damla Madalyon (Tayfun Çiftçi'den).....	58
Fotoğraf 21: Mardin Ulu Camii'nin Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon (Erdal Elmas'tan).....	60
Fotoğraf 22: Rıza Avcı Evi'nin Kitabesindeki Damla Madalyon (Sahure Çınar'dan).....	63
Fotoğraf 23: Müceldili Evi'nin Kitabesindeki Damla Biçimli Madalyon (Sahure Çınar'dan).....	64
Fotoğraf 24: Korukçular Evi'nin Kitabesindeki Damla Madalyon (Sahure Çınar'dan).....	65
Fotoğraf 25: Bitlis Gökmeşdan Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon (Mustafa Cambaz'dan).....	67
Fotoğraf 26: Kayseri Ulu Camii Minberi (Erdal Elmas'tan).....	70
Fotoğraf 27: Kayseri Ulu Camii Minberi Kapı Kanatlarındaki Damla Madalyon (Erdal Elmas'tan).....	71
Fotoğraf 28: Ankara Alaeddin Camii Pencere Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon (Selman Şahin'den).....	74
Fotoğraf 29: TİEM'deki Karaman Devrine Ait Figürlü Kapı Kanadındaki Damla Madalyon (Necla Dursun'dan).....	77
Fotoğraf 30: Ankara Hacı Hasan Mescidi 'ne Ait Kapı Kanadındaki (Ankara Aslanlı Kapı) Damla Biçimli Madalyon (Necla Dursun'dan).....	81
Fotoğraf 31: Ankara Tavuslu Kapı Kanadı (selcuklumisasi.com – 29.04.201).....	84
Fotoğraf 32: Ankara Tavuslu Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon (selcuklumisasi.com – 29.04.201).....	85
Fotoğraf 33: Afyon Ulu Camii Minberi (Servet Uygun'dan).....	88
Fotoğraf 34: Afyon Ulu Camii Minberinin Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon (İlyas Yaşayacak'tan).....	89
Fotoğraf 35: Çorum Murad-ı Rabi Camii Minber Kapısı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon.....	92
Fotoğraf 36: Birgi Ulu Camii Damla Biçimli Madalyon İhtiva Eden Pencere Kanadı Detayı (Gülşay Cengiz'den).....	95
Fotoğraf 37: Ermenek Sipas Camii Kapı Kanadı (Mustafa Binol'dan).....	98
Fotoğraf 38: Ermenek Sipas Camii Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon (Mustafa Binol'dan).....	99
Fotoğraf 39: Kastamonu Kasabaköy Mahmut Bey Camii Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon (https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kastamonu/gezilecekyer/mahmut-bey-cam 11.12.2020 - 20.52).....	102
Fotoğraf 40: Bursa Yeşil Camii Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon (Erdal Elmas'tan).....	106

Fotoğraf 41: Ankara Hacı Bayram Türbesi'ne Ait Olduğu Söylenen Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon (Selman Şahin'den)	109
Fotoğraf 42: Selçuklu Dönemine Ait Nakışlı Mezar Göğüs Taşındaki Damla Biçimli Madalyon I (Serkan Pekgöz'den)	112
Fotoğraf 43: Selçuklu Dönemine Ait Nakışlı Mezar Göğüs Taşındaki Damla Biçimli Madalyon II (Serkan Pekgöz'den)	114
Fotoğraf 44, 45: Mardin Müzesi'ndeki Tılsım Kolyesi I (Ön ve Arka yüz) (Şerife Tali'den).....	116
Fotoğraf 46, 47: Mardin Müzesi'ndeki Tılsım Kolyesi II (Ön ve Arka yüz) (Şerife Tali'den).....	117
Fotoğraf 48, 49: Mardin Müzesi'ndeki Tılsım Kolyesi III (Şerife Tali'den)	118
Fotoğraf 50: Havran Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon I (Erdal Elmas'tan)	120
Fotoğraf 51: Havran Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon II (Erdal Elmas'tan)	123
Fotoğraf 52: Havran Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon III (Erdal Elmas'tan).....	126

ÇİZİMLER LİSTESİ

Çizim 1: Mardin Ulu Camii'nin Mihrabının Üzerindeki Damla Biçimli Madalyon ..	16
Çizim 2: Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzey Taç Kapısındaki Damla Biçimli Madalyon	19
Çizim 3: Zinciriye Medresesi'nin Güney Cephe Taçkapı Kavсарasındaki Damla Biçimli Madalyon (Sultan Çaçа'dan)	22
Çizim 4: Zinciriye Medresesi Mescidinin Mihrap Nişi Üzerinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon	24
Çizim 5: Zinciriye Medresesi Mescidinin Giriş Kapısı Üzerinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon	26
Çizim 6: Gevaş halime Hatun Kümbetindeki Damla Biçimli Madalyonlar I.....	32
Çizim 7: Gevaş Halime Hatun Kümbetindeki Damla Biçimli Madalyonlar II	35
Çizim 8: Aksaray Zinciriye Medresesi Eyvanındaki Damla Biçimli Madalyon	40
Çizim 9: Hasankeyf Er-Rızk Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon	44
Çizim 10: Hasankeyf Er-Rızk Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon II.....	47
Çizim 11: Diyarbakır Safa Camii Kuzey Cephesindeki Damla Biçimli Madalyon (Gülşen Baş'tan)	50
Çizim 12: Diyarbakır Fatih Paşa Camii Kuzey Cephesindeki Damla Biçimli Madalyon (Gülşen Baş'tan)	52
Çizim 13: Bitlis Şerefiye Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon	54
Çizim 14: Mardin Ulu Camii'nin Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon ..	61
Çizim 15: Korukçular Evi'nin Kitabesi (Sahure Çınar'dan)	66
Çizim 16: Bitlis Gökmeydan Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon	68
Çizim 17: Kayseri Ulu Camii Minberi Kapı Kanadındaki Damla Madalyon (Alper Altun'dan).....	72
Çizim 18: Ankara Alaeddin Camii Pencere Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon	75
Çizim 19: TIEM'deki Karaman Devrine Ait Figürlü Kapı Kanadındaki Damla Madalyon	78
Çizim 20: Ankara Tavuslu Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon.....	86
Çizim 21: Afyon Ulu Camii Minberinin Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon ve Diğer madalyonlar (İlyas Yaşayacak'tan).....	90
Çizim 22: Çorum Murad-1 Rabi Camii Minber Kapısı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyonun Çizimi (Hanife Nuran Hakyemez'den).....	93
Çizim 23: Birgi Ulu Camiî Damla Biçimli Madalyon İhtiva Eden Pencere Kanadı Çizimi (Gülay Cengiz 'den).....	96

Çizim 24: Ermenek Sipas Camii Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon.....	100
Çizim 25: Kastamonu Kasabaköy Mahmut Bey Camii Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon	103
Çizim 26: Bursa Yeşil Camii Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon Çizimi (Murat Alkan'dan)	107
Çizim 27: Ankara Hacı Bayram Türbesi'ne Ait Olduğu Söylenen Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon.....	110
Çizim 28: Selçuklu Dönemine Ait Nakışlı Mezar Göğüs Taşındaki Damla Biçimli Madalyon I.....	112
Çizim 30: Havran Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon I.....	121
Çizim 31: Havran Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon II.....	124

ÖNSÖZ

“Anadolu Türk Sanatında Damla Biçimli Madalyonların” nitelik ve niceliklerinin incelenip değerlendirilmesi üzerine olan bu tez; damla biçimli madalyonlar konusunda daha önce böyle etraflı bir çalışma yapılmadığından, yeni soruların sorulabilmesi için mühim bir yer teşkil edecektir.

Türk Sanat Tarihi araştırmalarında, damla biçimli madalyonlar, bazı çalışmaların içinde yer almışlardır ancak haklarında müstakil bir çalışma bulunmamaktadır. Bu konuyu çalışmamın amacı, damla biçimli madalyonlar hakkında etraflı bir bilgi sahibi olmak ve bu bilgileri aktarmaktır. Ayrıca madalyonların içlerinde tercih edilen süsleme programlarını bir arada değerlendirebilmenin, Türk Sanat Tarihi çalışmalarına katkı sağlayacağı kanaatindeyim. Damla biçimli madalyonların içerisinde veya onlarla birlikte kullanılan, geometrik, bitkisel, figürlü, yazılı ve nesneli süslemelerin, ele alınışları, kullanım alanları gibi hususların araştırmacıların bakış açılarında yeni zaviyeler açacağını düşünüyorum.

Damla biçimli madalyonları süsleme özellikleri açısından incelemek, Türk Süsleme Sanatında yoğun kullanılan süsleme unsurlarını bir arada görebilmek açısından oldukça önemlidir. Damla biçimli madalyonları, ilk defa böyle bir çatı altında tasnif ederek mühim bir konuya dikkat çekmek istedik. Anadolu'nun pek çok farklı bölge ve ilinden, 12. yüzyıldan, 20. Yüzyıla kadar geniş bir zaman diliminden örnekleri sunmaya çalıştık. Kullanımı, ilk Beylikler Devri'nden, Cumhuriyete kadar uzanan bir sanat unsurunu ortaya koymayı hedefledik.

Başta; tezin fikir sahibi, danışmanım, Sayın Prof. Dr. Ahmet Çaycı'ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca teknik ve kaynak konusunda pek çok yardımını gördüğüm; Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hacer Kara, Öğr. Gör. Ahmet Yavuzulmaz'a, Sayın Uzm. Erdal Elmas'a çok teşekkür ederim. Araştırmadaki fotoğrafları konusunda yardımlarını esirgemeyen, Mustafa Binol ve Resul Yelen'e verdikleri emek adına çok teşekkür ederim.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Tanımı ve Sınırları

Araştırmamızda, muhtevasında; Anadolu’da yaşayan Müslüman Türklerin hayata getirdiği sanatları barındıran, mimarlık ve bunun yanı sıra diğer el sanatlarındaki, süslemede kullanılan damla biçimli madalyonlar ele alındı. Bu damla biçimli madalyonların, biçim özelliğinden kasıt, ana hatlarıyla, su damlasının tamamlanmış hâlini, yani; suyun damlamadan önceki son hâlini andıran bir konturla tasarlanmış madalyonlardır. Türk Sanatı bağlamı ve Anadolu Türklerinin üslubunda, süsleme sanatının nesnelere birisi olan bu madalyonlar, en belirgin ifadeyle mimari yahut el sanatlarındaki bir yüzeyde, bir alanda, damlayı yansıtan hâliyle sınırlandırılmış özel bir bölümün çeşitli süs unsurlarıyla tezyin edilmesidir. Bu alan, kimi zaman taş yahut ahşap veyahut kumaşta meselâ mimarîde bir taşta, mimarî bir yapının içinde veya el sanatlarında bir ahşapta ya da muhtelif sanat alanlarında meydana getirilmişlerdir. Bu tezin içeriğini oluşturan eserler, mimarlıkta; taş, mimariye bağlı yapı elemanlarında; ahşap, mimariden bağımsız eserlerde; yine taş ve metalden oluşmaktadır.

Tezde belirlenen örneklerin bulunduğu coğrafya; bugünkü Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde kalmaktadır. Belirtilen coğrafya, Türk-İslam Sanatı geleneğini sürdüren devlet yahut beyliklerin mirasını kapsamaktadır. Anadolu Türk Sanatının yansıdığı coğrafyada bulunan, Türkiye Cumhuriyeti’nin bugünkü bulunduğu konumda, 11. – 12. yüzyıldan itibaren eserler hayata getirmiş ilk Beylikler devrinden Artuklular, Anadolu Selçukluları, devamında Eyyübler, Akkoyunlular, II. Beylikler Devri ve Osmanlı sınırları dâhilindeki coğrafyanın çeşitli noktalarından örnekleri kapsamaktadır. Fakat daha özelde bu çalışmanın sınırları ise; Anadolu Selçuklular, Artuklular, Eyyubiler, Beylikler Devri, Osmanlı Devri ile Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş yıllarına kadar olan günümüz Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisindeki farklı il ve bölgelerden örnekleri kapsamaktadır.

1.2. Amacı ve Önemi

Anadolu Türk Sanatındaki damla biçimli madalyonların çalışılmasının amacı; Türk Sanatında süslemenin nesnelere birisi olan “damla biçimli madalyonların” niteliğini ve niceliğini ortaya koymaya çalışmak olmuştur. Çalışma muhteviyatında, süslemenin sınırlayıcısı olan ‘damla biçimi’ ve bu damla biçimli madalyonun iç kısmının nasıl ele alındığı, çalışmamızın temelini oluşturmuştur. Anadolu’da 12. yy. ile 20. yy. arasında, coğrafyanın muhtelif yerlerinde kullanılan bu biçimin, bu süsleme tipinin, Türk Sanatı kavramının neresinde durduğu, sembolik mânâda taşıdığı anlam, çözümlenmeye ve aktarılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın başlıca önemi ise; damla biçimli madalyonlara ait özel bir araştırmanın daha önce yapılmamış olmasıdır. Bu bağlamdan hareketle, bu çalışmanın yapılması Türk Sanat Tarihi açısından yeni soruların sorulabilmesine vesile olacaktır.

1.3. Kullanılan Yöntem ve Düzen

Türk Sanatında bir süsleme çeşidi olarak “damla biçimli madalyonlar” konusu incelenirken, aralarında doktora tezleri, yüksek lisans tezleri, şehir kültür envanterleri de olmak üzere akademik yayınlar araştırılmış, konuyu doğrudan ele alan bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. Ankara Milli Kütüphane başta olmak üzere, Selçuk Üniversitesi Erol Güngör Kütüphanesi gibi çeşitli kurum, şahıs kütüphaneleri ve internet veri kaynakları taranmış, konu hakkında uzmanlara danışılmıştır. Türk Sanatı ile ilgili özellikle süsleme üzerine yapılmış çalışmalar ışığında, bu çalışmada incelenerek damla biçimli madalyon örnekleri tespit edilmiştir. Bütün bu tespitlerin ve kaynakların ışığında araştırmanın yazımı gerçekleştirilmiştir.

Araştırmamızın giriş bölümünde; “amacı ve önemi”, “kullanılan yöntem ve düzen”, “konuyla ilgili kaynak ve araştırmalar” adlarında dört bölümde; damla biçimli madalyonların, Türk Süsleme Sanatındaki yerine, araştırmamızın kapsamına, ne tür bir yöntem üzerinde durulacağına dair açıklamalarda bulunulmuştur. Konu ile ilgili ekseriyetle dolaylı kaynaklardan yararlanılmıştır.

“Türk Süsleme Sanatının Tarihi Gelişimi” başlığı altındaki ikinci bölüm; üç başlık altında toplanmaktadır. “Anadolu’dan Önce Türk Sanatında görülen süsleme özellikleri”, “Anadolu’da gelişen Türk Sanatı içerisindeki süsleme unsurları” ve “Türk Sanatında madalyonlar” adlı kısımlardan oluşmaktadır. Anadolu coğrafyası öncesi Türk Sanatı, Anadolu coğrafyasında 11. Yüzyıl itibariyle Türk Sanatının durumunun kısa bilgisi, Türk Süsleme Sanatında kullanılan mühim süs unsurları ve nihayet Türk Süsleme Sanatında damla biçimli madalyonlar, kaynaklar ışığında anlatılmıştır.

Ana hat doğrultusunda çalışmanın üçüncü bölümünü; “Anadolu Türk Sanatında Damla Biçimli Madalyonlar” başlığı altında; “mimariye bağlı eserler”, “mimariye bağlı yapı elemanları üzerindeki” ve “mimariden bağımsız eserler üzerindeki örnekler” olmak üzere, üç ana bölümden müteşekkil katalog oluşturulmuştur. Burada incelenen örneklerin her birinde kullanılan şema; “çizim”, “fotoğraf”, “bulunduğu yer”, “envanter numarası”, “tarih ve inceleme” başlıklarından oluşmaktadır. Bu kısımda; damla biçimli madalyonun bulunduğu yer ile ilgili genelden özele doğru bir anlatım yöntemi izlenmiştir. Mevcut başlıkların içeriğine dair bilgi ya da doküman yoksa başlığın karşılığı boş bırakılmıştır. Katalogdaki örnekler, damla biçimli madalyonun, üzerinde bulunduğu yapı ya da yapıdaki bir alanın tarihi ışığında kronolojik tasnif edilmiştir. Ele alınan örnekler, biçim, muhteva gibi kavramlar açısından, nitelik ve nicelikleri tanımlanmıştır. Katalogdaki her bir örnek incelenmesi, tarihlendirme konusuna değinilerek tamamlanmıştır. Katalogdaki çizimler, örneklerin ölçüleri alınmadan, fikir vermeleri amaçlı çizilmiştir.

Araştırmanın, değerlendirme başlığı altında toplanan olan dördüncü bölümü, malzeme ve renk, biçim, süsleme (geometrik, bitkisel, yazı, nesne, figür) ve muhtemel anlamlar başlıklarını kapsamaktadır. Bu başlıklar altındaki değerlendirme bölümünde; ortaya konulan örneklerin durumu, birbiriyle benzerlikleri/farklılıkları, kullanılan biçimlerin özellikleri bakımından tasnif edildiği, değerlendirildiği, araştırmanın içerisinde bulunan tüm örneklere, genel bir bakış açısıyla bakılabilmemesinin sağlandığı kısmı oluşturmaktadır.

Sonuç bölümü; çalışmayı nihaî noktaya ulaştırarak, değerlendirme kısmında derlenen veri, çıktıya dönüştürülmüştür. Bu çıktı, konuyla ilgili bilgilerin bir öz oluşturması ve bu özün yorumlanmasından meydana gelmektedir.

1.4. Konuyla İlgili Kaynak ve Araştırmalar

Araştırmanın ana teması “damla biçimli madalyonlar” ile ilgili doğrudan kaynak bulunmadığı için konunun içeriğindeki diğer ana süsleme unsurlarına kaynaklık eden akademik yayınlar ile Türk Süsleme Sanatındaki ana kaynaklar kullanılmıştır.

Çalışmanın ana ögesi olan damla biçimli madalyonların, farklı süsleme unsurlarıyla bezendiği görülmektedir. Öyle ki damla biçimli madalyonların iç kısımlarının bitkisel, geometrik, yazılı, nesneli, figürlü süslemelerle harmanlanmış olarak verildiği bazen sadece sayılan süsleme unsurlarının yalnızca birinden oluşan bir kompozisyon hâlinde ele alındığı görülmektedir. Konuyla ilgili doğrudan kaynak bulunmadığı için araştırma esnasında yukarıda sözü edildiği üzere dolaylı/ilintili kaynaklardan faydalanılmıştır. Verilen bilgiler bağlamından hareketle kullanılan temel kaynaklar aşağıda sıralanmıştır.

Araştırmanın tanımı ile ilgili vereceğimiz kaynaklardan ilki; Nermin Şaman Doğan ve Turgay Yazar’ a (2013) ait olan, “Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi Mimârî Süslemesinde Küre, Küre ve Koni Kesiti/Kabara, Rozet” adlı çalışmadır. Çalışma, Anadolu Selçuklu süsleme sanatında kullanılan unsurlardan; küre, küre ve koni kesiti/kabara ve rozeti ele alarak öncelikle bu unsurlar hakkındaki ıstılahî görüşleri tartışmıştır (222, 223, 224, 225). Ayrıca bu çalışma, içerdiği süsleme unsurlarının yapılış tekniklerine de ayrıntılı olarak değinmiştir. Bu çalışmanın, “Rozetler” başlıklı kısmında, rozetlerin, “1. Yapı taşının yüzeyine doğrudan işlenen, 2. Yapı taşına sonradan eklenen/monte edilen” başlığı altında, iki farklı uygulama ile meydana geldiği belirtilmiştir (Doğan ve Yazar, 2013: 230). Çalışma birçok örnekle beraber, rozetlerin içeriğindeki süsleme çeşitliliğini de belirtmiştir ama çalışmada damla biçimli madalyonlara yer verilmemiştir.

Çalışmanın genel çerçevesinin belirlenmesi adına başvuru kaynaklardan birisi, Yıldız Demiriz’ e (1979) ait olan “Osmanlı Mimârîsinde Süsleme I, Erken Devir (1300- 1453)” adlı eserde önce konuyla ilgili kaynakların sunuşu yapılmıştır (3, 4, 5, 6, 7, 8). Burada ele alınan konu, Anadolu Selçuklu Sanatı ve Osmanlı Sanatı Dönemine geçiş, bununla birlikte 1453 yılına kadar olan süreçtir. Çalışma, araştırmamızı, süsleme içeriği yönüyle ilgilendirdiği için özellikle önemlidir (Demiriz, 1979: 9). Çalışmanın analiz bölümünde, süslemenin uygulama alanları örneklerle açıklanmıştır. Özellikle “Erken Osmanlı süslemesinin karakteristik motifleri” başlıklı bölümde, damla biçimli madalyonların iç kısımlarını süsleyen, rûmî, palmet, lotus, bitkisel, geometrik, yazı gibi süsleme unsurları, alt başlıklar halinde ve yine örneklerle açıklanmıştır (Demiriz, 1979: 27, 32). Karşılaştırmalar ve açıklamalardan sonra katalog bölümü verilmiştir.

Araştırmamızdaki damla biçimli madalyonların iç kısımlarında kullanılan yoğun geometrik tasarım dolayısıyla, Selçuk Mülayim’ e ait (1982) “Anadolu Türk Mimârîsinde Geometrik Süslemeler (Selçuklu Çağı)” adlı kaynağa yer verilmiştir. Kaynakta; önce İslâm’ın yayılışı ve Erken İslâm Devri’ndeki, süsleme biçimleri genel çerçeveye ele alınmıştır. Bu bağlamda İslâm Sanatının yeni bir sanat akımı değil eski kültür varlıklarının da devreye sokulduğu bir tür sentez olduğu belirtilmiştir (15, 16). Anadolu Öncesi Türk Sanatı bakımından, İslâm Sanatı ve tezyinatına, Samarra kentindeki gelişmeler, Karahanlı ve Selçuklu gibi Türk ilavelerinin önemi belirtilerek, birçok Erken İslâm devri yapısından hareketle, geometrik süslemenin, işlevi ortaya konulmuştur. Geometrik süsleme unsuru da dâhil olmak üzere, Erken İslâm coğrafyasında çıkıp, gelişen üslup, Anadolu’da da gelişimini sürdürecektir (Mülayim, 1982: 16, 17). Ayrıca Geometrik süsleme unsurunun belirleyici bir özellik haline gelmesinin, Karahanlı ve Büyük Selçuklu devrinde gerçekleştiğine dikkat çekilmektedir (Mülayim, 1982: 19). Daha sonra Anadolu’daki örneklere dayalı analiz yapılarak gelişim süreci aktarılmıştır.

Rûmî motifinin, Türk süsleme unsurlarındaki özel yeri nedeniyle, Zekeriya Şimşir’ in yaptığı (2002) “Konya’daki Selçuklu Mimârîsinde Rûmî Motifi” adlı doktora tezi de çalışma için kaynaklık etmektedir. Çalışmada “rûmî” motifinin

kökeni ele alınmıştır (12, 13, 14, 15, 16). Bu çalışmada yer verilmeyen köken tartışması ve palmet motifinin, iki adet rûmînin yan yana getirilerek oluşturulduğu hakkındaki görüş daha geniş kapsamlı yapılacak bir çalışma için elzemdir. Anadolu öncesi kapsamında, Karahanlı, Gazneli ve Büyük Selçuklulardaki rûmî kullanımına işaret edilmiştir (Şimşir, 2002: 28, 30, 32). Çalışmada Konya ölçeğindeki birçok rûmî örneği incelenmiştir.

Çalışmanın sembolik anlam boyutu için sözü edilecek kaynak, Ahmet Çaycı'nın yaptığı (2017) "İslam Mimarisinde Anlam ve Sembol" adlı kitabıdır. Bu kaynak alanında oldukça nadir bir eserdir. Eserde, İslam mimarlığında kullanılan sanat objelerinin taşıdıkları anlam ve semboller anlatılmıştır. Kozmik tasavvurun yeryüzündeki tezahürü, İslam sanatının kullandığı sembollerin taşıdıkları anlamlar ele alınmıştır. Bir yandan semiyoloji gibi sanatın örtük anlamlarını keşif yollarına başvurulurken öte yandan ebced gibi daha özel detaylara da değinilerek, İslam sanatındaki anlam meselesi ele alınmıştır (Çaycı, 2017: 15, 16)

İKİNCİ BÖLÜM

2. TÜRK SÜSLEME SANATININ TARİHİ GELİŞİMİ

2.1. Anadolu'dan Önce Türk Sanatında Görülen Süsleme Özellikleri

Türklerin tarihi ilerleyişine baktığımızda, Orta Asya merkezli olarak çeşitli coğrafyalara dağılan ve bu coğrafyalarda siyaset, kültür, sanat ve daha birçok alanda faaliyet yürütüp, farklı milletlerle etkileşim içerisinde olarak medeniyet kurduklarını söylememiz doğru olacaktır. Başlangıçta göçebe bir yaşam biçimiyle, batılı bilim insanlarının tabiriyle “step” yani bozkır kültürü çerçevesinde bulunan Türk toplumlari, özellikle İç Asya’da kendilerine has bir sanat geliştirmişlerdi.

Göçer kültürün ilk izleri Eski Doğu Türkistan, Çin Seddinden Hazar ve Ural’a kadar, diğer tarafta, Tibet’in yamaçlarından Sibiryaya’ya kadar uzanan geniş bir alanda ortaya çıkmıştır. Bu bölgede kurulan birçok ilkel kültür ortamı ilerde özgün bir bozkır sanatının doğmasına neden olmuştur. Kronolojik olarak baktığımızda, M.Ö. 5000’li yıllardan başlayarak oluşan kültür çevresi M.Ö. 1200’e kadar devam ederek daha sonrasında İskit ve Hun Sanatını meydana getirmiştir (Diyarbakirli, 1969: 114, 116, 118).

Avrasya atlı göçerlerinin yazılı tarihi öncesi yaşamlarının sanat etkinlikleri arasında zengin süs eşyaları üzerindeki hayvan motiflerinin güçlü ve soyut dışavurumculuğunun evrensel sanat tarihinde özel bir yeri vardır. “Hayvan Üslubu” (The Animal Style) teriminin kurucusu Rostovtzeff olmuştur. Rostovtzeff bu sanatın kaynağını Orta Asya’da bir yerde aramak gerektiğini, bunun sonradan Güney Rusya’ya ve Sibiryaya’ya geçtiğini ve üslubun Çin’e doğru giderek fakirleştiğini düşünmektedir (Kuban, 2017: 63). Bu sanatın kökeni ve üslubu hakkında daha farklı görüşler de bulunmaktadır fakat bu aşamada bizim için önemli olan bu sanatın izlerinin, Türklerle birlikte Anadolu’ya kadar gelerek devam etmesi olmaktadır. Örneğin Anadolu Selçuklularına baktığımızda başkent Konya’nın kale surlarından kalan taş süslemeler üzerinde görülen hayvan mücadeleleri veya Artuklular’ın Diyarbakır kalesi üzerine uyguladığı benzer tasarımlar bize bu sanatın izlerini yansıtmaktadır.

Türklerin İslam inancını tanımaya ve kabul etmeye başladığı 11. yüzyıllardan itibaren ise İran, Afganistan, Türkistan bölgelerinde kurulan ilk Türk-İslam devletleri olan Karahanlı, Gazneli ve daha sonrasında Büyük Selçuklu Devleti ile siyaset, ekonomi, bilim, kültür anlamında büyük bir atılım gerçekleşmiştir. “Selçuklu dönemi, o zamana kadar olmayan öğelerle, yeni işlevler tanımlayan bir sosyal ve ekonomik ortam, sanat ve mimaride yeni biçimlerin oluştuğu, çağın düşünürlerinin Türk sultanları için yeni bir İslâmî otokratik devlet tanımı yaptığı bir dönüşüm dönemidir” (Kuban, 2017: 130).

11. yüzyıla kadar, Anadolu dışındaki İslâm ülkelerinin mimârîsinde, farklı ölçülerde işlenen bir geometri konulu tezyinat eğilimi bulunmaktadır. Ancak Suriye, Mısır, İran gibi ülkelere göre yer yer çeşitlenen, bazen figür, daha çok bitkisel konulu süs unsurlarının katılmasıyla zengin fakat genel olarak bir program kararsızlığı halinde uygulanıyordu. Bölgelere göre yaşanan değişimlerin etkisiyle gelişen geometrik biçimler, Anadolu’ya gelmeden önce, yüzyıllık bir süreç içerisinde, Şam Ulu Camii ve Kahire İbn Tolun Camii gibi örneklerle İslam Mimârîsi’nde yerini almıştır. Geometri konulu kompozisyonların öne çıkan, devamlılık arz eden bir özellik haline gelmesi ise, Karahanlı ve onu izleyen Büyük Selçuklular zamanında gerçekleşmiş ve 11-12. yüzyıllarda Horasan – İran Bölgesinden başlayıp, Azerbaycan yolu ile Anadolu’ya ulaşmıştır (Mülayim, 1982: 19).

İç Asya’nın bozkırlarında şekillenen bu göçebe kültürün meydana getirdiği sanat ve kültür ortamı daha sonraları Çin, İran ve bunun devamında ise; Anadolu, Mısır Hindistan gibi bölgelerde karşımıza çıkmaktadır. Kökenleri Orta Asya’ya dayanan Türk Sanatı, Türklerin yerleştiği her coğrafyada gerek yerel üsluplarla birleşerek farklılaşmış, gerekse birebir bu kültürün izlerini yansıtmıştır. Öyle ki ilk olarak Hunlar ’la başlayan daha sonra Göktürkler ve Uygurlar’la devam eden sanat birikimi daha sonra Azerbaycan ve İran’da kurulan Türk devletlerinde İslam inancıyla birlikte devam ederek sonunda Anadolu’ya ulaşmıştır. Anadolu ölçeğinde de sanatın üreticileri ve sanatı destekleyenler uygun zaman ve imkânda yeni bireşimler meydana getirmişlerdir. Hülâsa; Türkler Anadolu’yu yalnız sanat olarak

değil siyasi, ekonomik, kültürel birçok alanda etkisi altına almış ve aynı zamanda dönüşümlü olarak etkilenmiştir.

2.2. Anadolu'da Gelişen Türk Sanatı İçerisindeki Süsleme Unsurları

Türk boylarının Anadolu'ya gelmesi özellikle 1071 Malazgirt Savaşı'nda Sultan Alparslan'ın Bizans ordularını yenmesi ile başlamış ve kısa sürede Anadolu'ya hâkim olmuşlardır. Daha sonra ise Anadolu'da, Anadolu Selçuklu Devleti ile birlikte paralel olarak Artuklular, Danişmentler, Mengücekler, Saltuklular gibi beylikler bölgeyi imâr etmeye başladılar. Özellikle 13. yüzyılda en parlak çağını yaşayan Anadolu Selçuklu devleti ise bu dönemde sınırlarını kuzeyden - güneye doğru Sinop ve Antalya limanlarına kadar genişletmiştir. Selçuklunun en güçlü devri sayılabilecek Alaeddin Keykubad döneminden sonra ise Moğolların Anadolu'ya gelmesi, ardından, 1243 tarihli Köseadağ Savaşı yenilgisinden sonra, Selçukluların hâkimiyetinin zayıflamayıp yavaş yavaş Anadolu'da farklı bir sanat ve kültür ortamının oluşmaya başladığını da görmemiz mümkündür. Teşekkül eden kültür ortamı Osmanlı öncesi, kimi kaynaklarda II. Beylikler dönemi ile birlikte Osmanlı'nın Klasik devrinde ulaşacağı sade üsluba doğru gelişmeye devam etmiştir.

Çok farklı kültür ve inanışlarla yoğrulan Anadolu coğrafyasına 11. yüzyıldan itibaren Türk ve İslam kültürünün de katkısıyla ortaya çıkan yeni bir sanat ve kültür ortamının oluşmaya başladığını söylememiz doğru olacaktır. Bu dönemde Türk sanatı içerisinde yer alan, mimârîden el sanatlarına, dokuma ve tekstil ürünlerinden günlük kullanım eşyalarına kadar meydana getirilen sanat eserlerinde bu teşekkülün izlerini rahatlıkla görmekteyiz. Türk ve Türk-İslâm eserleri olarak sınıflandırdığımız bu sanat eserlerini değerli kılan en önemli özelliklerden birisi ise şüphesiz bu köklü sanat ve kültür birikiminin izlerini bize yansıtan süsleme unsurlarındaki biçim ve tasarım özellikleridir.

11. ve 12. yüzyıllardaki gelişmelere baktığımızda ise 1071'den biraz önce ve sonrasında, Anadolu'ya yerleşmeye başlayan Türk boyları, daha önce karşılaşmadıkları yeni bir kültür, coğrafya sanat alanını deneyimleyeceklerdir. İlk zamanlarda, doğal olarak siyasi ve kültürel bir birlik sağlanamasa da imar süreci

başlatılmıştır. Bu sürecin, ihtiyaçların da karşılanabileceği yapılaşma faaliyetleri için doğal bir süreç olduğu unutulmamakla birlikte, *Erken Devir* denilebilecek bir süsleme üslubunu izlemektedir. 12. yüzyıla kadar, Türkler getirdikleri süsleme özelliklerinin yanında, Anadolu'daki zengin içerikten de faydalandılar, İran'dan kazandıkları tecrübeleri de tatbik ettiler (Mülayim, 1982: 20). Anadolu'da düzenlenen süs unsurlarının konuları arasında, geometrik, bitkisel, yazı, hayvan üslûbu ve nesnelere yer tutmaktadır. Bu sayılan üslupların kullanımının cihanşümül bir tavır göstermesinin tabii olduğu kadar konuların muhteşimliğinin, din, coğrafya ve kültüre göre muhtelif hâlde ele alınması da o kadar tabiidir.

Anadolu Selçuklunun hayata getirdiği sanat ve kültür ortamı, İslâm Sanatı bağlamıyla düşünüldüğünde güçlü değişimlerin teşekkülü izlenmektedir. Süs unsurları ve süs unsurlarının kullanıldıkları malzeme değerlendirildiğinde, farklı deneyimler izlenmektedir. Öyle ki; İslâm burada esin kaynağı bir ağaç, bu esin kaynağından mülhem sanatlar da ağacın dalları gibi algılanmalıdır. Alçı tuğla işçiliği, maden, seramik, kumaş gibi, el sanatı dallarında İran Selçuklu sanatına nazaran daha kısıtlı belli bazı imkânlara rağmen sanat ortamında nitelikli ürün ortaya koyulmaktadır. Selçuklu mimârlığının yanında el sanatları eserlerinde Bizans ve Ermeni sanatının etkileri de tabii olarak gözükmektedir. Kuzeydoğu ve Doğu Anadolu eserlerinde Azerbaycan ve Kafkasya kültürünün etkisi, Güneydoğu Anadolu eserlerinde ise Suriye'nin Eyyubi, Zengî eserleriyle etkileşim izlenmektedir (Öney, 1992: 2).

Anadolu Selçuklularının yapılarında taş ile ortaya konulan sanatlı işler her zaman önemini korumuşturlar. Taş süslemeciliği de gelenekli Türk Sanatı süs unsurlarıyla bezenmektedir. Anadolu Selçuklu dinî yapılarda yoğun şekilde taş kullanmış, kullanılan alanın vurgu ve önemine bağlı olarak da ya sade yahut yoğun olarak süslemişlerdir. Mimarlık faaliyetleri açısından bakıldığında, taş malzeme üzerine uygulanan "bordür" kavramının genel anlamda süsleme konusunun işlendiği her alanda mevcut olduğu gözlenmektedir. Bu bordürlerin içerisinde, konuları geometri, nebat, hayvan üslubu ve nesnelere süslemeler yerleştirilmiştir. Anadolu Selçukluların süsleme anlayışı içerisinde mühim bir yere sahip olan mihraplardaki

oymaların 13. yüzyıl başında yapılanları daha yüzeysel bir üslûpta kendini gösterirken zamanla daha derinlikli bir hâl alır. 13. yüzyılın son çeyreğine ait mihraplarda, bitkisel, geometri ve yazı içeren süsleme konularının kullanıldığı görülmektedir (Öney, 1992: 9, 10, 11). Bordürler içinde, çokgen geçmelerden ve çok kollu ve çok köşeli yıldızlardan oluşan geometri konulu süsleme unsurlarını Türklerin göç ettikleri coğrafya boyunca ve nihayet Osmanlılara kadar geldiği, Osmanlıların da kendi üslûpları içerisinde ele aldığı izlenmektedir (Mülayim, 1982: 20, 21). Anadolu Selçuklu devletinde figürün konu edildiği süsleme biçimi de kullanılmaktadır.

Anadolu'daki Türk kavimlerinin kullandığı bir diğer mühim süsleme unsuru "rûmî" olmuştur. Rûmî'nin kaynağı hakkında farklı görüşler mevcuttur. Bu görüşlere ise bu çalışmada yer verilmeyecektir. "Yay şeklindeki bir çizgiye "s" kıvrımı yapan diğer çizginin birleştirilip, tabanına da bir sap eklenmesi ile rûmî motifi meydana gelir" (Şimşir, 2002: 12).

Osmanlı sanatında da süsleme unsurları, tabîî bir bağlam olarak Anadolu'daki diğer öncülerin izlerinin yorumlanarak geliştirilmesi olarak tezahür etmiştir. Rûmî, palmet, lotus, Erken Osmanlı devrinden itibaren kullanılmıştır. Erken devirlerde bitkisel konulu süslemeler çok belirgin olmamakla birlikte 16. yüzyıl içerisinde stilize/yarı stilize öğeler devreye girmiştir. Osmanlı devri geometri konulu süsleme unsurları basit ve karmaşık yapıda olmak kaydıyla iki çeşit kullanımı bulunmaktadır. Anadolu Selçukluda kullanıldığı gibi Osmanlı da çok kollu ve köşeli yıldız ya da çokgen geçmelerin bulunduğu bordür uygulamalarını kullanmıştır. Anadolu Selçuklu ve Osmanlı mimârisinde yazı konulu süslemeler, kitabelerde künye amaçlı –aynı zamanda süsleme unsuru- ve dinî mekânların muhtelif kısımlarında süsleme unsuru olarak yer almaktadırlar. Kûfî, nesih ve sülüs hatlarla oluşturulan bu süsleme bazen tek bir harften oluşmakta bazen de yoğun istiflerle oluşturulmaktadır (Demiriz, 1979:

27, 28, 30, 32). Erken ve Klâsik Osmanlı devrinde, dinî yapı ölçeğinde figür konulu süsleme kullanılmamıştır. Geç dönem Osmanlı yapılarında figür konulu süslemelere yer verilmiştir.

2.3. Türk Sanatında Madalyonlar¹

Orta Asya'daki en eski kurgan buluntularından, eski Göktürk ve Uygur şehirlerine, Türkistan denilen batı Asya bölgesindeki ilk İslam eserlerine ve Anadolu'nun her yerinde ortaya konulan eserlere baktığımızda Türklerde süslemenin ne derece önemli bir yere sahip olduğunu rahatlıkla anlamaktayız. Türk Sanatında bu denli yoğun bezeme anlayışının olması, birçok farklı grup ve sınıflandırma ihtiyacını da doğurmuştur. Gerek mimari eserlerde gerekse el sanatları adı altında birçok farklı eserde görülen süsleme kompozisyonları tasarım, form, şekil ve üslup gibi özelliklerle farklı şekilde sınıflandırılmıştır. Süsleme unsurları, geometri, bitki, yazı ve figür konuları, biçim özellikleri veya uygulandığı malzemeye (maden, ahşap, taş, alçı, seramik, çini gibi) göre de tasnif edilmiştir.

Mimârî alanda, mimarînin yanında ve bunun yanı sıra başka alanlarda süsleme unsuru olarak tercih edilen damla biçimli madalyonlar; Anadolu'nun hemen her bölgesinde izlenebilmektedir. Malzeme bakımından taş ve ahşap eserler üzerinde, mimariyle doğrudan ele alınmış ya da dolaylı olarak mimarlık eseriyle birlikte kullanılmakta olan eserlerde, 12. yüzyıl ilk çeyreğinden, 20. yüzyıl ilk çeyreğine kadar olan süreçte izlenebilmektedir.

Türk sanatında görülen süsleme unsurları içerisinde, bu çalışmanın konusunu teşkil eden damla biçimli “madalyon” ya da “rozet” biçimleri de özellikle Anadolu öncesi ve Anadolu ölçeğinde kullanılan bir süsleme unsuru olarak karşımıza

---

¹¹ Çalışmanın ana konusu olan süsleme unsuru konusunda muhtelif adlar kullanılmıştır. Bazı kaynaklarda “rozet” veya “gülbezek” olarak adlandırılan bu biçim, bu çalışmada “madalyon” olarak adlandırılmıştır. Daha önce yapılan çalışmalara yapılan atıflarda, kaynağın gösterdiği ad olduğu haliyle alınıp, çalışmanın geri kalan kısmında “madalyon” ifadesi kullanılmıştır.

çıkılmaktadır. Rozet, diğer bir adıyla gülbezek olarak sanat sözlüğünde, “Üsluplaştırılmış gül biçiminde, yuvarlak, kabartma bezeme ögesi” olarak geçmektedir. (Turani, 1993: 126) Rozetler; “Yapı taşının üzerine doğrudan işlenen ve yapı taşına sonradan eklenen rozetler” (Doğan ve Yazar, 2013: 230) olmak üzere iki farklı şekilde yapılmaktadırlar. “Hemyüz/düzlemsel rozetler yapı taşının ortasına çizilerek yüzeyine istenen motiflerin oyulmasıyla bir başka deyişle zeminin çıkarılmasıyla meydana gelmiştir. Dışa taşkın rozetlerde taşın yüzeyi tıraşlanarak çoğunun ortasında daire olan rozetler biçimlenmiş, yüzeyleri oyularak oymakabartma tekniğinde geometrik, bitkisel veya karma motiflerle bezenmiştir” (Doğan ve Yazar, 2013: 231).

“Özellikle mihrap, minber, pencere ve diğer nişlerin kemer köşelikleri ile taç kapı ve mihraplarda bordür düzenlemelerinde yıldız kompozisyonlarının içinde birçok farklı dizilişte rozetler bulunmaktadır. (Doğan ve Yazar, 2013: 238) “Anadolu’daki Bizans, Gürcü ve Ermeni yapıları ile komşu kültür çevrelerinde özellikle Suriye’deki Zengi, Eyyubi ile Mısır’daki Memlûklü eserlerinde de küre, küre kesitleri/kabaralar ve rozetler yer alır. Bu kültür çevreleri taş işçiliği açısından önem taşır” (Doğan ve Yazar, 2013: 240).

Anadolu Selçuklu eserlerinde çok sayıda rozet kullanılmıştır. Muhtevasında pek çok süsleme unsurunu barındırabilen rozetler, çerçeve-kemer, kemer-mukarnas gibi ara kısımlarda kullanılmış, ilk yıllardan 13. yüzyıl ortasına kadar pek çok örnek vermiştir. Bu tarihten sonra, yeni şekiller arasında rozet de yerini küre ve nihayet “levha” şeklinde formlara bırakır (Ögel, 1996: 94). Aynı zamanda bu eserlerin süsleme kompozisyonlarında görülen biçim ve üslup anlayışı da, kökeni Orta Asya’dan uzak doğuya ve İran coğrafyasında meydana gelmiş olan Türk Sanatının izlerine dayanan bir birikimin izlerini yansıtmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ANADOLU TÜRK SÜSLEME SANATINDA DAMLA BİÇİMLİ MADALYONLAR

3.1. Mimariye Bağlı Eserler

3.1.1. Mardin Ulu Camii'nin Mihrabının Üstündeki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 1

Fotoğraf: 1 - 2

Bulunduğu yer: Mardin/Mardin Ulu Cami

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Mardin Ulu Camii, Mardin ilinin merkezinde yer almaktadır. Yapıda çeşitli tarihleri barındıran kitabeler bulunma birlikte en erken tarihli kitabe, minaresinin kaidesi üzerinde yerleştirilmiştir. Söz konusu kitabede, Diyarbakır, Artuklu Emiri, Meliki İlgazi Kutbeddin'in minarenin yapımını 1176 yılında başlattığı belirtilmiştir. Yapıda fazlaca onarım bulunmasından dolayı kesin bir tarihlendirme yapma oldukça güçtür. Caminin harimi, mihraba paralel üç sahından oluşmaktadır. Mihrap önü kubbesi, mihraba paralel bu üç sahından ikisini örtecek çapta yerleştirilmiştir. Avlu harimden daha büyük tutulmuş, dikdörtgen olarak biçimlenmiştir. Cami düzgün kesme taştan yapılmıştır (Saylan, 2014: ss. 75, 76).

Mardin Ulu Camii'ne ait mihrabın üzerinde üçgen alınlığı anımsatan bir süsleme düzenlemesi bulunmaktadır. Bu düzenlemenin her iki tarafına bir alemin minare üzerindeki durumunu hatırlatan biçimde damla biçimli madalyonlar yerleştirilmiştir. Bir kaidenin üzerinde verilmiş madalyonlar kendilerini sınırlayan düz bir silmeden ibaret olup iç kısımlarında herhangi bir süsleme bulunmamaktadır.

Mihraba karşıdan bakıldığında sağda kalan damla biçimli madalyonun sivri kısmının üzerine bir alem işlenmiştir (Saylan, 2014: ss. 75, 76). (Fot.2)

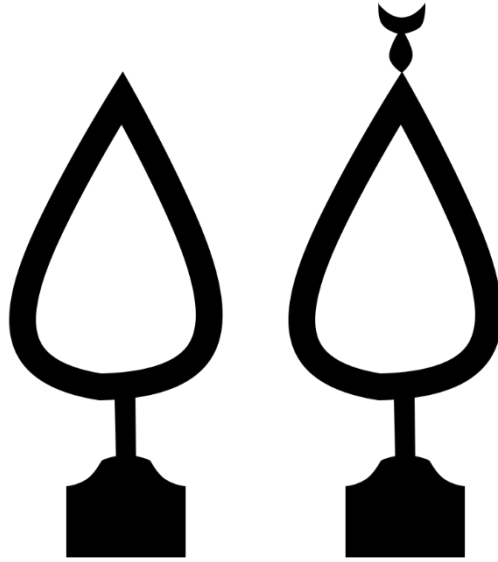
Tarihlendirme: İncelediğimiz eserde, Mardin Ulu Camii mihrabının üzerindeki damla biçimli madalyonu tarihlendirirken, Cami hakkında mevcut pek çok tarihlendirme sorunu olmasına karşın, en eski kitabeyi göz önünde bulundurarak 1176 senesini kabul etmekteyiz.

Fotoğraf 1: Mardin Ulu Camii'nin Mihrabı (Mesut Gül'den)

Fotoğraf 2: Mardin Ulu Camii'nin Mihrabının Üzerindeki Damla Biçimli Madalyon (Mesut Gül'den)

Çizim 1: Mardin Ulu Camii'nin Mihrabının Üzerindeki Damla Biçimli Madalyon

3.1.2. Silvan Ulu Camii Kuzey Taçkapısındaki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 2

Fotoğraf: 3

Bulunduğu yer: Diyarbakır/Silvan Ulu Cami

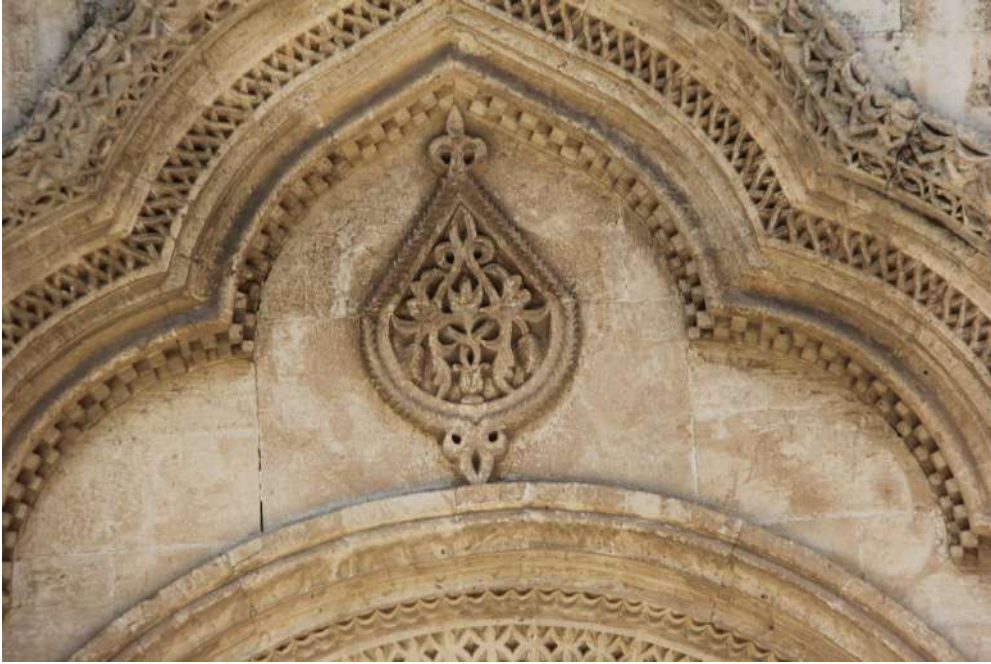
Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Silvan Ulu Camii, Diyarbakır'ın Silvan ilçesinde bulunmaktadır. Yapıyı tarihlendirmeye iki adet kitabe kaynaklık etmektedir. Bu kitabelerden bir tanesi, Artuklu Hükümdarı Necmeddin Alpi'nin yapının inşa emrini verdiği yazılı olan, kubbe eteğini çeviren kitabedir. Bahsettiğimiz ikinci kitabe ise; Eyyubî Ebü'l Muzaffer Gazi'nin M. 1224'de yaptırdığı yazılı olan, doğu tarafındaki mihrapta bulunandır. Yapının bitiriliş tarihi Artuklular devrine rastlamaktadır. Camii harimi mihraba paralel sivri tonozlarla örtülü dört sahından oluşmaktadır. Artuklular döneminde dikdörtgen planlı olarak, mihrap önü kubbeli biçimde inşa edilen yapıda malzeme olarak kesme taş ve tuğla kullanılmıştır (Saylan, 2014: ss. 48, 50).

İncelediğimiz; Silvan Ulu Camii'nin, kuzey taç kapısındaki damla biçimli madalyon, çok dilimli ve çok silmeli gotik kemerin üst kısmının hemen altında yer almaktadır. Madalyon ana hattı, alt tarafta bir yarım daire ve bu yarım dairenin üstünde, açısı, bahsi geçen yarım dairenin çapına eşit olan bir üçgen (külâh) yerleştirilmek suretiyle elde edilmiştir. Madalyonu çevreleyen, söz konusu damla biçimini takip eden iki adet silme bulunmaktadır. Bu silmelerden, dıştan içe doğru ilki, saç örgüsü düğümlerle oluşturulmuş, içteki ikincisi ise sade tutulmuştur. Bu silmelerin, madalyonun yarım daire kısmında kalan tarafları daha kalın, üçgenin (külâh) üst kısmında kalan tarafları daha ince tutulmuştur. Madalyonun ortasına bir lotus yerleştirilmiş, bu lotusun, sağ ve sol kısımlarından çıkan dalları üst ve alt kısma doğru serpilmişlerdir. Aşağıya doğru inen kıvrık dalların uçlarına kenger yaprakları işlenmiştir. Madalyonun külâh kısmına bir palmet işlenmiştir. Madalyonun hem üst kısmına, hem de alt kısmına madalyon ile organik bağı bulunan birer palmet

yerleştirilmiştir. Madalyon, zemin oyma ve kabartma teknikleriyle yapılmıştır (Saylan, 2014: ss. 47, 48). (Fot.3)

Tarihlendirme: İncelenen eser, Silvan Ulu Camii kuzey taçkapısındaki damla biçimli madalyon, cami ile birlikte yapıldığı düşünülerek, 549 – 571/1154 – 1176 yılları arasına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 3: Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzey Taçkapısındaki Damla Biçimli Madalyon (Resul Yelen'den)

Çizim 2: Diyarbakır Silvan Ulu Camii Kuzey Taç Kapısındaki Damla Biçimli Madalyon

3.1.3. Zinciriye Medresesi'nin Güney Cephe Taçkapı Kavsarasındaki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 3

Fotoğraf: 4 - 5

Bulunduğu yer: Diyarbakır/Zinciriye Medresesi

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Zinciriye Medresesi, Diyarbakır merkezde, Diyarbakır Ulu Cami'nin güneybatısında yer almaktadır. Medrese'nin yapılış tarihi avlusunun güney duvarında bulunan kitabesine göre H.595, M.1198-1199 yılıdır. Yine aynı kitabede, mimar olarak Arap asıllı Artuklu ustası 'İsa Ebû Dirhem' ismi bulunmaktadır. Tek katlı Zinciriye Medresesi, Anadolu Selçuklu medrese tiplerine

benzer nitelikte merkezî bir avlu etrafında kümelenen birimlerden oluşmaktadır. Medrese inşasında taş malzeme kullanılmıştır (Çaça, 2013: 33).

Medresenin Güney cephesindeki taçkapıya ait kavsarasının altındaki yatay yazı bordürünün hemen altında, damla biçimli bir madalyon bulunmaktadır. En dışta, taç yaprakları orta mihverden kesilmiş bitkisel süsleme, bu damla biçimini çepeçevre sarmış durumdadır. Bu yapraklar, madalyonun en üst ucunda, sivri bir tepe şeklinde son bulmuştur. Bu yaprakların hemen iç kısmına bir kontur çekilmiştir. Bu konturdan sonra madalyonun merkezine doğru iki şerit yerleştirilmiştir. Bu şeritlerin her ikisinin içerisinin de celi sülüs hattıyla süslendiğini görmekteyiz. İlk şeritte, Kur'an-ı Kerim'den Tevbe Suresi'nin 18. ayeti damla biçimini takip ederek zemin oyma tekniğinde müsenna olarak nakşedilmiştir. Bu şeridin üst kısmında, 18. Ayetin bittiği noktada farklı formlarda altlı üstlü iki palmet yerleştirilmiştir. Ortada; yani ikinci şeritte ise daha belirgin bir kontur içinde, yine damla biçimi takip edilerek, simetrik celi sülüs hatla "Tevekkeli Alâ'Allah Teâlâ" metni zemin oyma tekniğinde nakşedilmiştir. Bu istifteki hat karakterleriyle, madalyonun merkezinde, bir kenarı açık, külâhlı bir dikdörtgen çerçeve elde edilmiş, bu çerçevenin içi geometrik geçmeler oluşturacak biçimde ele alınmıştır. Külâha benzettiğimiz üçgen üst kısım, altında bir rûmî ile birlikte işlenmiştir. Son olarak, rûmînin altında, biri ters ve bir düz konumlandırılmak suretiyle iki palmet yerleştirilmiştir. Madalyon, taş malzemeye kabartma tekniğiyle işlenmiştir (Çaça, 2013: 179). (Fot.5)

Madalyonun orta kısmındaki metin:

توكلى على الله تعالى

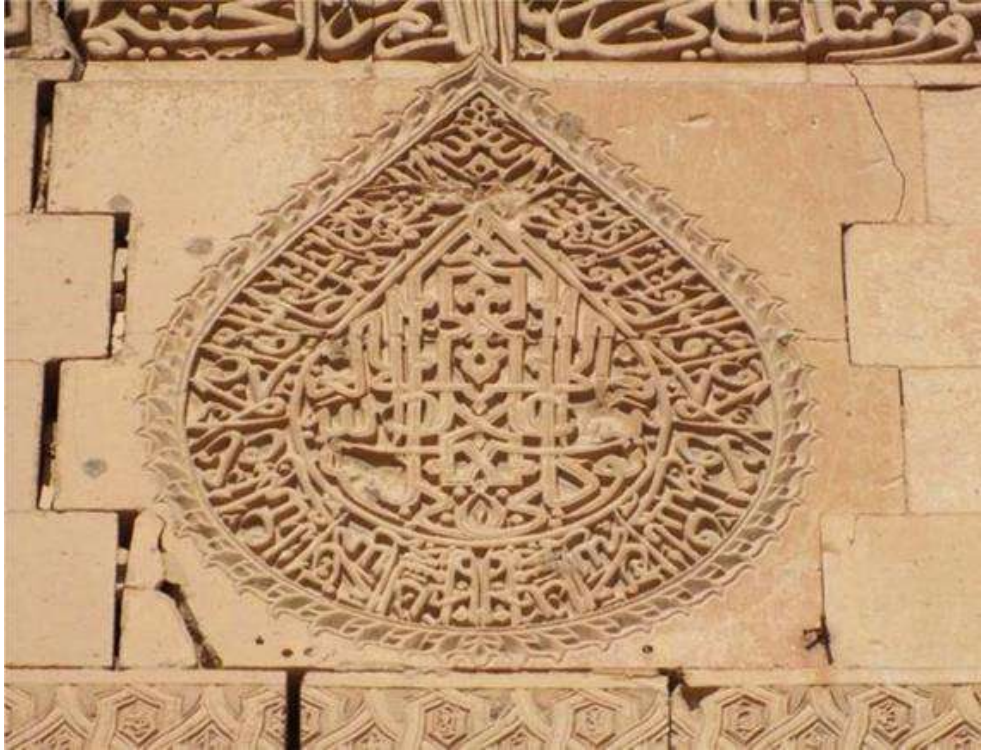
"Benim tevekkülüm yüce olan Allah'adır" (Çaça, 2013: 179).

Madalyondaki şeritte: "Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder." (Kur'anı Kerim, 9/18)

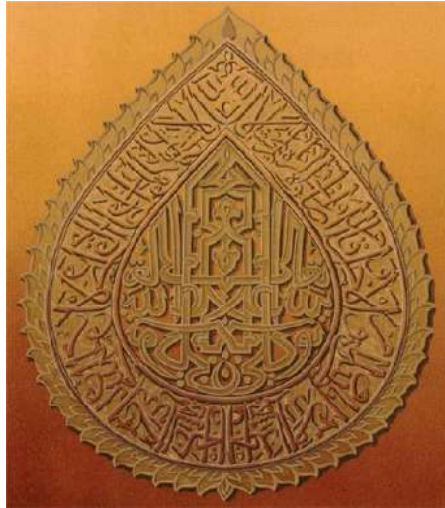
Tarihlendirme: İncelediğimiz, Zinciriye Medresesi, güney cephesindeki taçkapı kavsarasına yapılan damla biçimli madalyon, eserle aynı tarihte yapılmış olmalıdır, bundan hareketle, 595/1198-1199 senesine tarihlenmektedir.

Fotoğraf 4: Zinciriye Medresesi'nin Güney Cephe Taçkapı Kavsarasındaki Damla Biçimli Madalyon (Evindar Yeşilbaş'tan)

Fotoğraf 5: Zinciriye Medresesi'nin Güney Cephe Taçkapı Kavsarasındaki Damla Biçimli Madalyon (Sultan Çaça'dan)

Çizim 3: Zinciriye Medresesi'nin Güney Cephe Taçkapı Kavsarasındaki Damla Biçimli Madalyon (Sultan Çaça'dan)

3.1.4. Zinciriye Medresesi Mescidinin Mihrap Nişi Üzerinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 4

Fotoğraf: 6

Bulunduğu yer: Diyarbakır/ Zinciriye Medresesi

Envanter numarası: -

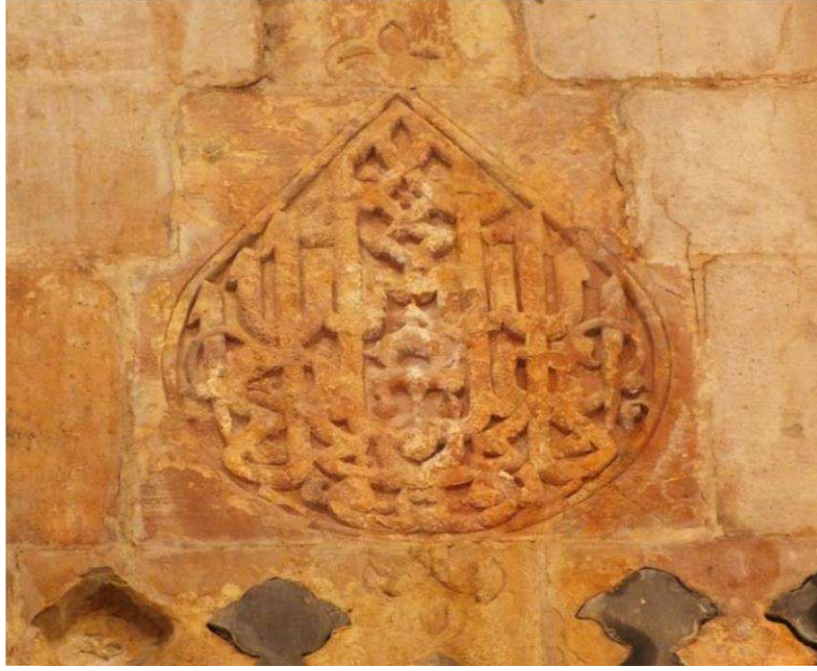
Tanım ve inceleme: İncelediğimiz bu örnek, yine Zinciriye Medresesine ait mescidin taş mihrabının üzerine işlenmiştir. Damla biçimli bu madalyonun çevresi, sade hatlı bir konturla sınırlandırılmıştır. Damla biçiminin, hem üst sivri kısmında yukarıya, hem de alttaki dairevi kısma teğet konumlandırılmış aşağıya yönelmiş birer palmet yerleştirilmiştir. Madalyonun iç kısmı, müsenna celi sülüs hatla istiflenmiştir. Bu celi sülüs istifin arasına kıvrık dallı rûmîler işlenmiştir. Zinciriye Medresesi'nin, güney cephe taçkapısında bulunan emsalde, orta şeridin içinde bir çerçeve oluşturulmuş, bu çerçevenin içi de geometrik geçmeler oluşturacak biçimde tasarlanmıştı. Buradaki madalyonda, müsenna hat istifinin orta ekseninde, hat karakterlerinin hem düğümler oluşturduğunu, hem de bahsi geçen çerçevenin alt (dairevî) kısmına yakın yere bir palmet yerleştirildiğini izlemekteyiz. Madalyon kabartma tekniğinde işlenirken, alt ve üstteki palmetler oyma tekniği ile elde edilmiştir (Çaça, 2013: 186). (Fot.6)

Madalyondaki metin:

توكلى على الله تعالى

“Benim tevekkülüm Allah’adır.”

Tarihlendirme: İncelenen eser, Zinciriye Medresesi'ne ait mihrap nişi üzerinde yer almakta olan damla biçimli madalyon, medrese ile aynı sene olan; 595/1198 – 1199 tarihlidir.

Fotoğraf 6: Zinciriye Medresesi Mescidinin Mihrap Nişi Üzerinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon (Sultan Çaça'dan)

Çizim 4: Zinciriye Medresesi Mescidinin Mihrap Nişi Üzerinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon

3.1.5. Zinciriye Medresesi Mescidinin Giriş Kapısı Üzerindeki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 5

Fotoğraf: 7

Bulunduğu yer: Diyarbakır/Zinciriye Medresesi

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: İncelenen örnek yine Zinciriye Medresesine ait mescidin Giriş kapısının üstüne işlenmiştir. Zinciriye Medresesi mescidine ait mihrap nişinin üzerinde yer alan örnek gibi bu damla biçimli madalyonun çevresi de sade, düz bir çizgi konturla sağlanmıştır. Damla biçiminin, hem üst sivri kısmında yukarıya hem de alttaki dairevi kısma teğet konumlandırılmış aşağıya yönelen birer palmet bulunmaktadır. Madalyonun iç kısmı müsenna celi sülüs hatla istiflenmiş olan yazılı süslemeyle oluşturulmuştur. Bu celi sülüs istifin arasına kıvrık dallı rûmîler işlenmiştir. Madalyonda müsenna hat istifinin orta ekseninde, hat karakterlerinin hem düğümler oluşturduğunu, hem de bahsi geçen çerçevenin alt (dairevî) kısmına yakın yere bir palmet yerleştirildiğini görmekteyiz. Bu madalyonun bir kısmı tahrip olmasına rağmen simetrik kısmından, mihrap nişinin üstüne yerleştirilmiş olan madalyonla aynı biçimlere sahip olduğunu anlamaktayız. Madalyon kabartma tekniğinde işlenirken, alt ve üstteki palmetler oyma tekniği ile elde edilmiştir (Çaça, 2013: 186). (Fot.7)

Madalyondaki metin:

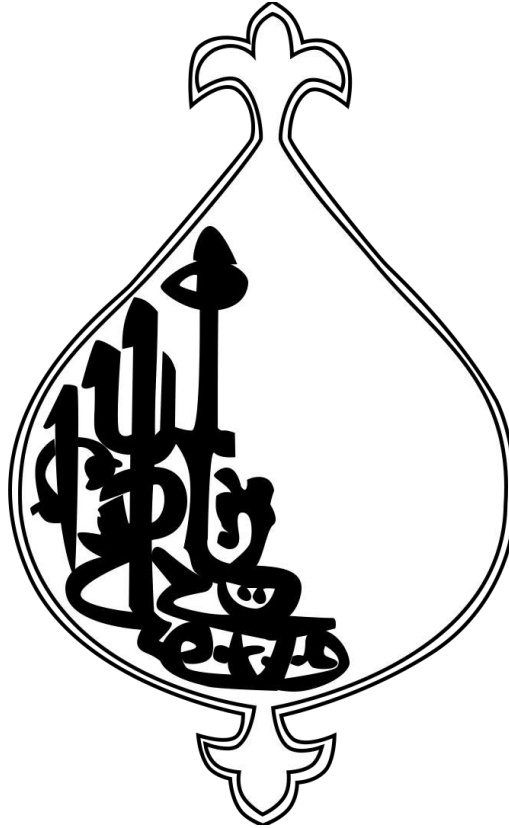
توكلى على الله تعالى

“Benim tevekkülüm Allah’adır.”

Tarihlendirme: İncelediğimiz eser, Zinciriye Medresesi’ne ait mihrap nişi üzerinde yer almakta olan damla biçimli madalyon, medrese ile eş zamanlı yapılmıştır. Böylelikle; 595/1198 – 1199 tarihlidir.

Fotoğraf 7: Zinciriye Medresesi Mescidinin Giriş Kapısı Üzerinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon (Sultan Çaçâ'dan)

Çizim 5: Zinciriye Medresesi Mescidinin Giriş Kapısı Üzerinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon

3.1.6. Karatay Medresesi Eyvan Kemerinin Kilit Taşında Bulunan Damla Biçimli Madalyon

Çizim: -

Fotoğraf: 8 - 9

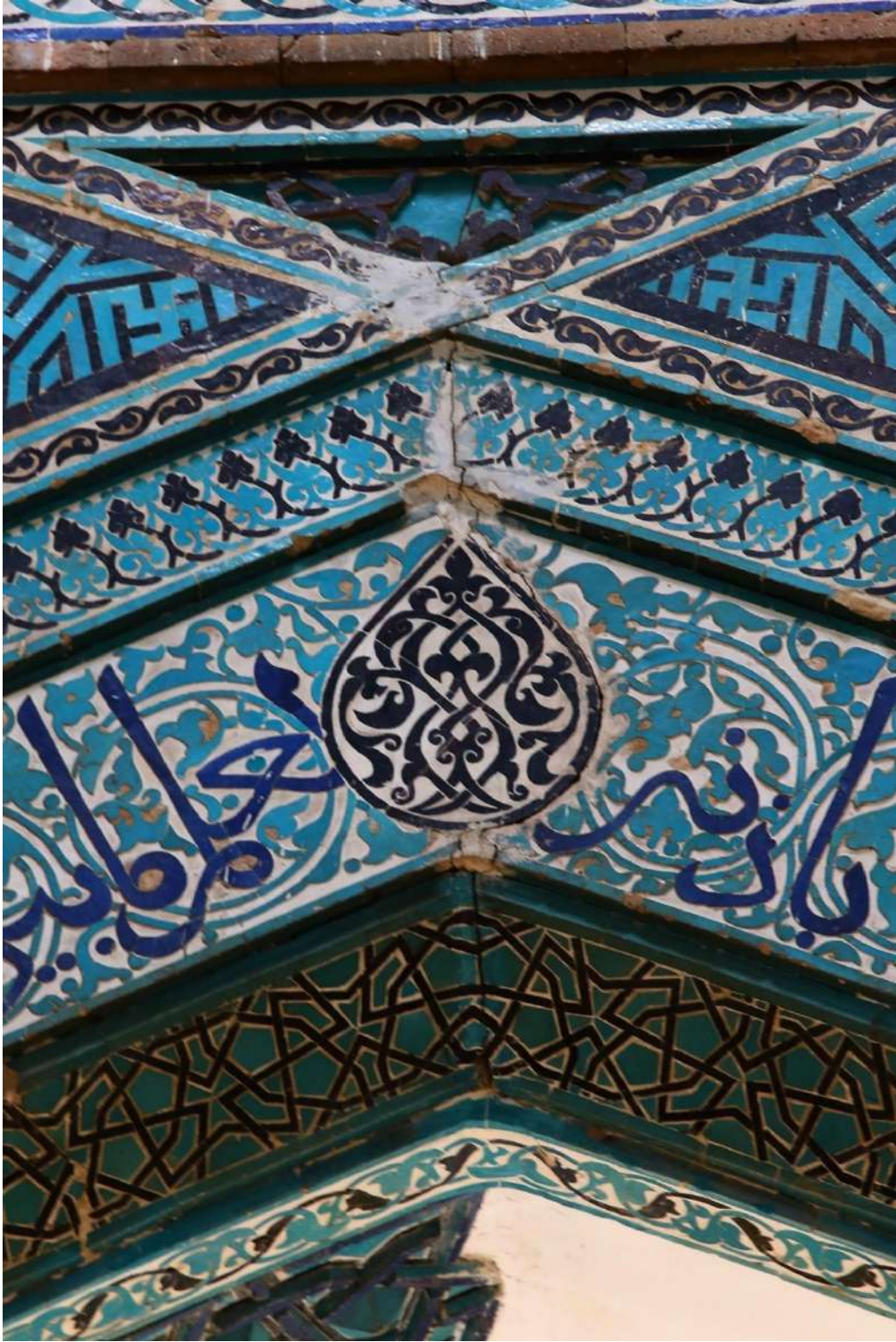
Bulunduğu yer: Konya/Karatay Medresesi

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Karatay Medresesi, Konya ilinin merkezinde yer almaktadır. 1251 yılında, Anadolu Selçuklu vezirlerinden, Celaleddin Karatay tarafından yaptırılmış olup, mimari hakkında bilgi bulunmamaktadır. Karatay Medresesi, kapalı avlulu plan şemasına uygun olarak yapılmıştır (Şimşir, 2002: 105).

Karatay Medresesi, eyvan kemerinin kilit taşı üzerinde yer almakta olan tamla biçimli madalyon, ½ simetrik düzenlenmiştir. Madalyon, beyaz zemin üzerine, siyah renkli süsleme bulunduran, sır altı tekniğinde işlenmiş, damla biçimli bir çini plakadır. Madalyonun sınırlarını belirleyen, siyah renkli düz bir silmedir. Madalyonun sivri kısmından geçen hayali bir eksen düşünülüğünde, eksen üzerine, belli aralıklarla üç farklı madalyon nakşedilmiştir. En alttaki, madalyonun dairevi kısmından başlayan kıvrık dal kompozisyonu, bu üç rumiyi kuşatarak, sivri kısımdaki rumiye bağlanmıştır. Ayrıca bahsedilen kıvrık dallar, rumi motiflerinin sağ ve soluna, dört farklı noktadan çıkıp, madalyonun dairevi kısmına, helezonlar oluşturarak uzanmaktadır (Şimşir, 2002: 120). (Fot.9)

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen eser, Karatay Medresesi eyvan kemerinin kilit taşında bulunan damla biçimli madalyon, medresenin de yapım tarihi olan 1251 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 8: Karatay Medresesi Eyvan Kemerinin Kilit Taşındaki Damla Biçimli Madalyon (Mustafa Binol'dan)

Fotoğraf 9: Karatay Medresesi Eyvan Kemerinin Kilit Taşındaki Damla Biçimli Madalyon (Mustafa Binol'dan)

3.1.7. Gevaş Halime Hatun Kümbetindeki Damla Biçimli Madalyonlar I

Çizim: 6

Fotoğraf: 10

Bulunduğu yer: Van/Gevaş

Envanter numarası: -

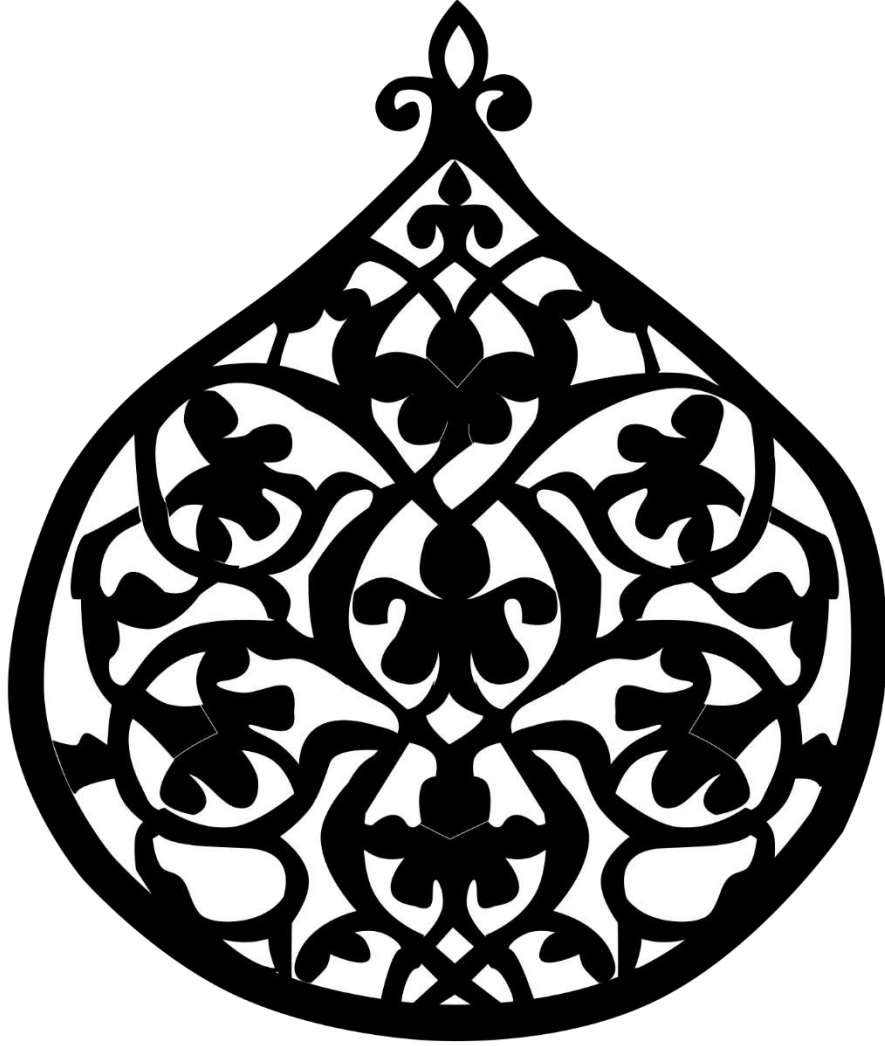
Tanım ve inceleme: Halime Hatun Kümbeti, Van ilinin Gevaş ilçesinde yer almaktadır. Saltuklu Melik İzzeddin tarafından, Ahlatlı mimar, Pehlivan Havendoğlu Esed'e, Halime Hatun adına yaptırılmıştır. Yapı, Selçuklu türbe geleneğinde onikigen olarak inşa edilmiş olup, tamamen taş malzeme kullanılmıştır (Top, 1998: 22).

Gevaş Halime Hatun Kümbeti'nde bulunan damla madalyonlar yapının dört yönüne açılmış pencerelerin, bir taç kapı gibi süslenmiş ve aynı zamanda mihrabiyeyi andıran üst kısımlarında, mukarnasların hemen üzerine işlenmişlerdir. Mukarnasın tepe ucunun üstüne yapılan damla madalyon daireye yakın biçimde ele alınmıştır. Madalyonun dış hatları tek bir düz silmeyle verilmiştir. Söz konusu silmenin içerisi palmet, rumî ve kıvrık dallarla tezyin edilmiştir. Madalyonun dikey merkezinden hayali bir eksen geçtiği düşünüldüğünde, bu eksen üzerine madalyonun en alt dairevi kısmından tepesine kadar üç adet palmet yerleştirilmiştir. Bu palmetlerin etrafı yine madalyonun iç kısmının tepe hizasına kadar düzenli olarak kıvrık dallı rumîlerle kuşatılmıştır. Rumîler madalyonun iç kısmının en tepesinde, sıralı üç palmete nazaran daha küçük bir palmete bağlanmışlardır. Hayali orta eksenindeki palmetleri kuşatan kıvrık dallı rumîler, her iki yanda ikişer simetrik palmeti de kuşatmışlardır. Madalyonun iç kısmı tamamen bu tezyinle birlikte açık kompozisyonda bırakılmıştır. Madalyonun dış hatlarını belirleyen düz silme en tepede bir palmetle sonlandırılmıştır. Madalyon kabartma ve oyma tekniğinde yapılmıştır (Top, 1998: 24). (Fot.10)

Tarihlendirme: İncelenen eser, Gevaş Halime Hatun Kümbetindeki damla biçimli madalyon, kümbet ile aynı zamanda yapılmıştır. Böylelikle 735/1335 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 10: Gevaş Halime Hatun Kümbetindeki Damla Biçimli Madalyonlar I (Erdal Elmas'tan)

Çizim 6: Gevaş halime Hatun Kûmbetindeki Damla Biçimli Madalyonlar I

3.1.8. Gevaş Halime Hatun Kümbetindeki Damla Biçimli Madalyonlar II

Çizim: 7

Fotoğraf: 11

Bulunduğu yer: Gevaş/Van

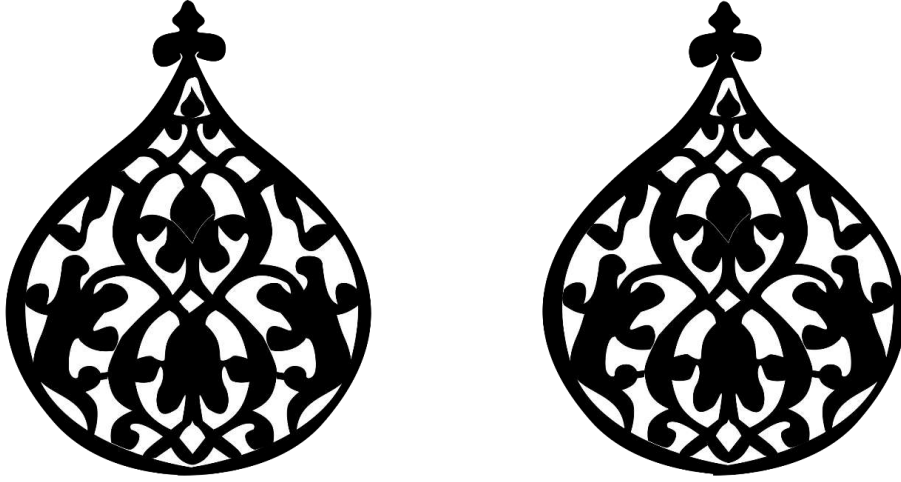
Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Gevaş Halime Hatun Kümbetinde bulunan diğer damla biçimli madalyonlar, yapının dört yönüne açılmış pencerelerin, bir taç kapı gibi süslenmiş ve aynı zamanda mihrabiyeği andıran üst kısımlarında, son mukarnas girintisinin hemen iki yanına konumlandırılmıştır. Buradaki aynı iki damla madalyon da daireye yakın biçimde ele alınmıştır. Madalyonun dış hatları tek bir düz silmeyle verilmiştir. Söz konusu silmenin içerisi palmet, rumî ve kıvrık dallarla tezyin edilmiştir. Madalyonun dikey merkezinden hayali bir eksen geçtiği düşünüldüğünde, bu eksen üzerine madalyonun en alt dairevi kısmından tepesine kadar iki adet palmet yerleştirilmiştir. Bu palmetlerin etrafı yine madalyonun iç kısmının tepe hizasında kadar düzenli olarak kıvrık dallı rumîlerle çevrelenmiştir. Bahsedilen kıvrık dallı rumîlerden, her iki yanda ikişer olacak biçimde simetrik olarak dört kıvrık dallı rumî işlenmiştir. Bu dört rumîden yukarıdaki ikisinin (sağ ve solda) bir kısmı verilmiştir. Yine birbirine simetrik konumlu alttaki kıvrık dallı rumîler ise tam olarak nakşedilmiştir. Madalyonun dış hatlarını belirleyen düz silme en tepede bir palmetle sonlandırılmıştır. Madalyonlar kabartma tekniği ile yapılmışlardır (Top, 1998: 24). (Fot.11)

Tarihlendirme: İncelenen eser, Gevaş Halime Hatun Kümbetindeki damla biçimli madalyon, kümbet ile aynı zamana, 735/1335 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 11: Gevaş Halime Hatun Kümbetindeki Damla Biçimli Madalyonlar II (Erdal Elmas'tan)

Çizim 7: Gevaş Halime Hatun Kümbetindeki Damla Biçimli Madalyonlar II

3.1.9. Aksaray Zinciriye Medresesi Taçkapısındaki Damla Biçimli Madalyon I

Çizim: -

Fotoğraf: 12

Bulunduğu yer: Aksaray/ Zinciriye Medresesi

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Aksaray Zinciriye Medresesi'ni kimin yaptırdığı konusunda farklı görüşler bulunmakla birlikte, Karamanoğullarından, Sultan Mirza Halil Bey'in, 1337 yılında yaptırdığı da düşünülmektedir. Medrese tek katlı olup, dört eyvanlı plan şemasında kurulmuştur. Bu medresenin yapımında, kesme, moloz taş, tuğla demir gibi malzemeler kullanılmıştır. (Kutlu, 2012; 198).

Aksaray Zinciriye Medresesi'nin taçkapısında bulunan damla biçimli madalyonlar, taçkapı kavsarasının kuşatan sivri kemerin sağ ve soluna konumlandırılmışlardır. Sağ tarafta yer alan damla biçimli madalyonların hepsinin dış hattı damla biçimini tam vermektedir. Taçkapıdaki sivri kemerin sağında bulunan

kabaranın sağ alt kısmına daire bir madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonun iç kısmı bitkisel ve geometrik kompozisyonun birleşimiyle tezyin edilmiştir. Bahsi geçen daire biçimli madalyonun etrafına, 360 derecelik açının göz kararı üçe bölünmesiyle hemen hemen eşit olarak üç adet damla biçimli madalyon yerleştirilmiştir. Damla biçimli madalyonların dış hattını oluşturan iki basit silme kullanılmıştır. Madalyonların alttaki dairevi kısımlarına eş merkezli olmak üzere birer gülbezek yerleştirilmiştir. Madalyonun iç üst kısmında kalan kısım da basit bir geometrik detayla sonlandırılmıştır. Bahsettiğimiz kabaranın solunda ise saadet düğümü gibi geçmeli üç madalyon bulunmaktadır. Güneş kursu ve gülbezekle verilen iki daire biçimli madalyonun son halkası olarak tasarlanmış damla biçimli madalyon yine diğer üç madalyona benzer biçimde tasarlanmıştır. Madalyonlar arası bağlantıyı da sağlayan düğümle birlikte madalyonun dış hattı iki adet basit silmeyle oluşturulmuştur. Madalyonların alt dairevi kısmına eş merkezli olmak üzere gülbezek yerleştirilmiştir. Madalyonların yapılışında zemin oyma tekniği kullanılmıştır (Kutlu, 2012; 200). (Fot.12)

Tarihlendirme: İncelediğimiz eser, Aksaray Zinciriye Medresesi'nin taçkapısında yer alan madalyon, medresenin yapım tarihi ile aynı sene olan; 737/1337 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 12: Aksaray Zinciriye Medresesi Taçkapısındaki Damla Biçimli Madalyon I (Erdal Elmas'tan)

3.1.10. Aksaray Zinciriye Medresesi Taçkapısındaki Damla Biçimli Madalyon II

Çizim: -

Fotoğraf: 13

Bulunduğu yer: Aksaray/Zinciriye Medresesi

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Aksaray Zinciriye Medresesi'nin taçkapısında bulunan damla biçimli madalyonlar, taçkapı kavsarasının kuşatan sivri kemerin sağ ve soluna konumlandırılmışlardır. Sol tarafta yer alan damla biçimli madalyonların hepsinin dış hattı damla biçimini tam vermektedir. Taçkapıdaki sivri kemerin solunda bulunan kabaranın sol alt kısmına daire biçimli madalyon yerleştirilmiştir. Daire biçimli madalyonun iç kısmı bitkisel ve geometrik düzenlemeyle ele alınmıştır. Bahsi geçen daire biçimli madalyonun etrafına, sağ taraftaki diziliş taksimatıyla ilişkilendirilebilir olmakla beraber, nispeten daha orantısız üç adet damla biçimli madalyon yerleştirilmiştir. Damla biçimli madalyonların dış hattını oluşturan iki basit silme kullanılmıştır. Üç damla biçimli madalyondan, daire biçimli madalyonun üst kısmına yapılmış olanının iç kısmı iki adet orta bağlı kıvrık dallı ruminin alt dairevi kısımdan başlayarak üst sivri uca kadar uzanmasıyla bitkisel olarak tezyin edilmiştir. Dairevi madalyona göre sağdaki madalyon ise yine orta bağlı bir kıvrık dallı rumi ele üsttekenden daha farklı olarak ele alınmıştır. Alttaki damla biçimli madalyonun iç kısmı ise geometrik olarak yapılmıştır. Madalyonun alt dairevi kısmı ile eş merkezli bir gülbezek yerleştirilmiştir. Madalyonun iç kısmında geriye kalan bölümde basit bir eometrik detay kullanılmıştır. Kabaranın sağında bulunan saadet düğümü gibi ele alınmış, gnüş kursu ve gülbezek içeren üç adet madalyonun son halkası yine bir damla biçimli madalyondur. Buradaki damla biçimli madalyonun dış hatları iki basit silmeyle ele alınmıştır. Madalyonun alt dairevi kısmı ile eş merkezli bir gülbezek yerleştirilmiş, kalan bölüm basit bir geometreik detayla tamamlanmıştır. Madalyonlar zemin oyma tekniği ile işlenmiştir (Kutlu, 2012; 200). (Fot.13)

Tarihlendirme: İncelediğimiz eser, Aksaray Zinciriye Medresesi'nin taçkapısında yer almaktadır. Medreseyle birlikte ele alınan madalyon, medresenin de tarihi olan; 737/1337 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 13: Aksaray Zinciriye Medresesi Taçkapısındaki Damla Biçimli Madalyon II (Erdal Elmas'tan)

3.1.11. Aksaray Zinciriye Medresesi Eyvanındaki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 8

Fotoğraf: 14

Bulunduğu yer: Aksaray/Zinciriye Medresesi

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Aksaray Zinciriye Medresesi'nin ana eyvanında, sivri kemerin her iki yanında simetrik ele alınmış, saadet düğümü biçimindeki kompozisyonda, içleri tamamen geometrik düzenlenmiş dairevi madalyonlara eklenerek ele alınmış, birbirleriyle eş tasarlanmış durumda damla biçimli madalyonlar bulunmaktadır. Madalyonların dış hatları, düğümlerle birbirine halkalanmış görünümü veren bir şeritle, düz bir silme halinde oluşturulmuştur. Madalyon biçimi tam bir damla oranıyla verilmiştir. Damla biçimli madalyonların

içerisi geometrik tezyinle donatılmıştır. Damla madalyonun dairevi kısmının merkezini kullanan bir kaynak parça iç kısmı tamamen kaplamıştır. Bu kaynak en başta sekiz köşeli bir yıldız ve bu yıldızın merkeziyle eş merkezli sekiz kollu bir yıldızdır. Bu kaynak kendisini tekrar ederek, madalyonun içini tamamen kaplayacak biçimde geometrik düzen elde edilmiştir. İç kısmın geometrik düzeni açık kompozisyon olarak bırakılmıştır. Madalyonlarda zemin oyma tekniği kullanılmıştır (Kutlu, 2012; 200). (Fot.14)

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen eser, Aksaray Zinciriye Medresesi eyvanında yer almaktadır. Medrese ile eş zamanlı yapıldığından 737/1337 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 14: Aksaray Zinciriye Medresesi Eyvanındaki Damla Biçimli Madalyon (Erdal Elmas'tan)

Çizim 8: Aksaray Zinciriye Medresesi Eyvanındaki Damla Biçimli Madalyon

3.1.12. Hasankeyf Er-Rızk Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 9

Fotoğraf: 15

Bulunduğu yer: Batman/Er-Rızk Cami

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Peter Schneider, Batman Hasankeyf'te bulunan Er-Rızk Camii ile araştırmaları neticesinde; yapıda ilk incelemenin Getrude Bell tarafından yapıldığını açıklamakta, kitabesine göre 1409 yılında inşa ettirilen bu yapının yerinde daha önce bazı veriler ve kalıntılar ışığında, 1404 yılındaki depremde yıkıldığı

belirtilen bir saray olabileceğini vurgulamaktadır. Sonuçta; yapı günümüzdeki haliyle Eyyubi Sultanı El- ‘Adil Süleyman tarafından inşa ettirilmiştir (Schneider, 2012: 127, 128, 129).

Er-Rızk Camii düzgün olmayan bir dikdörtgen biçiminde inşa edilmiştir. Camiinin yapımında yer yer kesme taş ve moloz taş kullanılmıştır. Yapı, beden duvarlarından oldukça taşkın, dikdörtgen biçimli bir mihraba sahiptir. Enlemesine dikdörtgen biçimde inşa edilmiş harimi, birisi maksure kubbesi olmak üzere üç adet kubbe örtmektedir. Yapının Kuzeybatı köşesinde bir minaresi yer almaktadır (Schneider, 2012: 129, 130, 131).

İncelenen örnek, Er-Rızk Camii minare gövdesinde, minareyi çepeçevre saran damla biçimli madalyonlardan bir tanesidir. Madalyonu sınırlayan ana hat üst kısımda, bir külah biçiminde oluşturulmuş, alt kısımda ise yarım daire bir biçimle sağlanmıştır. Madalyonun sınırlarını oluşturan bu biçim, dört adet silmeden oluşmaktadır. Madalyonun dışından itibaren içe doğru, önce düz bir silme, sonra dış bükey bir silme daha sonra beşik çatı biçiminde bir silme ve son olarak yine düz fakat diğerlerinden daha küçük ebatta tutulan bir silme, damla hattının sivri külah biçimindeki üst kısmına yapılmıştır. Daha sonraki kademede damla biçimini takip eden bir beşgen hat oluşturulmuş ve bu hat üzerinde, makili yazı ile damla biçiminin etrafını kapsayacak şekilde beşgenin her bir kenarına konumlandırılmış “Muhammed” lafzı işlenmiştir. Yazılı süslemeden hemen sora düz bir silme ile beşgen oluşturulmuştur. Böylece bahsedilen yazılı süsleme damla biçimini takip eden bir şeridin içinde bırakılmıştır. Bu aşamadan sonra damla madalyonun kalan iç kısmı ise ağırlıklı olarak bitkisel süslemeyle ele alınmıştır. Bu alanın dikeyde tam ortasından hayali bir eksen geçtiğini düşünürsek, bu eksenin tam ortasında, beşgen biçiminin alttaki yatay kenarına yakın konumda bir vazodan çıkan bitkisel süslemeler, dikeyde madalyonun sivri ucuna kadar uzanmakta ve bahsettiğimiz hayali eksenin her iki yanına ½ simetrik biçimde ulaşarak vazodan çıkan süslemesinin altına kadar uzanmaktadır. Beşgen biçimli bu alanın içerisinde palmet, penç, hatayi ve kıvrık dallarla neredeyse boşluk bırakılmadan süslenmiştir. Bahsedilen bu alanda kapalı kompozisyon tercih edilmiştir. Bu düzendeki bitkisel

süslemenin “Edirnekari” işine benzerliği dikkat çekmektedir. Madalyonun alt kısmına iki kademeli biçimde yapılmış bir palmet yerleştirilmiştir. Madalyonun üst sivri kısmında ise yine iki kademeli biçimde bir alem bulunmaktadır. Alemin içerisinde sülüs hatlı bir istifle “Sûbhanallah” yazılmıştır. Yazının sağ yanında seda bir damla madalyon, sol yanında bir palmet, alemin içinde kalacak biçiminde işlenmiştir. Madalyon yapılırken, kabartma ve zemin oyma tekniklerinden yararlanılmıştır (Schneider, 2012: 133). (Fot.15)

Tarihlendirme: İncelenen eser, Hasankeyf Er-Rızk Camii’nin minare gövdesinde yer alan damla biçimli madalyon, 811/1409 senesine tarihlenmektedir.

Fotoğraf 15: Hasankeyf Er-Rızk Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon (Resul Yelen'den)

Çizim 9: Hasankeyf Er-Rızk Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon

3.1.13. Hasankeyf Er-Rızk Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon II

Çizim: 10

Fotoğraf: 16

Bulunduğu yer: Batman/Er-Rızk Cami

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: İncelenen örnek, yine Er-Rızk Camii minare gövdesinde, minareyi çepeçevre saran damla biçimli madalyonlardan bir tanesidir. Madalyon, üst kısımda sivri bir görünüm arz ederken, alt tarafı dairevi olarak ele alınmıştır. Madalyonun sınırlarındaki ana hat bu biçimde oluşturulmuştur ve dört adet silmeyle tamamlanmıştır. Madalyonun dış kısmından içe doğru, sırasıyla; düz bir silme, dış bükey bir silme, beşik çatı biçiminde bir silme kullanılmıştır. Son olarak yine düz fakat diğerlerinden daha küçük ebatta tutulan bir silme, damla hattının sivri külâh biçimindeki üst kısmına yapılmıştır. Madalyonda daha iç kademede damla biçimini takip eden bir beşgen hat oluşturulmuş ve bu hat üzerinde, makili yazı ile damla biçiminin çevreleyecek biçimde beşgenin her bir kenarına “Muhammed” lafzı işlenmiştir. Yazılı süslemeden hemen sora düz bir silme ile beşgen oluşturularak, yazılı süsleme damla biçimini takip eden bir beşgen şeridin içinde bırakılmıştır. Madalyonun kalan iç kısmı ise ağırlıklı olarak bitkisel süslemeyle verilmiştir. Yoğun bitkisel süsleme ile ele alınan alanın, dikeyde tam ortasından hayali bir eksen düşünüldüğünde, bu eksenin tam ortasında, beşgen biçiminin alttaki yatay kenarına yakın konumda bir vazo işlenmiştir. Vazodan çıkan bitkisel süslemeler, dikeyde madalyonun sivri ucuna kadar uzanmakta ve söz konusu hayali eksenin her iki yanına ½ simetrik biçimde ulaşarak, işlenen vazo resminin altına kadar uzanmaktadır. Beşgen biçimli bu alanın içerisinde palmet, penç, hatayi ve kıvrık dallar bulunmaktadır. Bahsedilen bu alan kapalı kompozisyon uygulanmıştır. Bu uygulama “Edirnekari” işini anımsatmaktadır. Madalyonun alt kısmına iki kademeli biçimde yapılmış bir palmet yerleştirilmiştir. Madalyonun üst sivri kısmında ise yine iki kademeli biçimde bir alem bulunmaktadır. Alemin

içerisinde sülüs hatlı bir istifle “Allah” yazılmıştır. Lafızdaki harflerin aralarında ve etrafında, alem hatlarına taşmayacak biçimde kıvrık dallı rumilere yer verilmiştir. Madalyonun yapımında kabartma ve zemin oyma teknikleri kullanılmıştır (Schneider, 2012: 133). (Fot.16)

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen eser, Hasankeyf Er-Rızk Camii'nin minare gövdesinde yer alan damla biçimli madalyon, 811/1409 senesine tarihlenmektedir.

Fotoğraf 16: Hasankeyf Er-Rızk Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon II (Resul Yelen'den)

Çizim 10: Hasankeyf Er-Rızk Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon II

3.1.14. Diyarbakır Safa Camii Kuzey Cephesindeki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 11

Fotoğraf: 17

Bulunduğu yer: Diyarbakır/Safa Cami

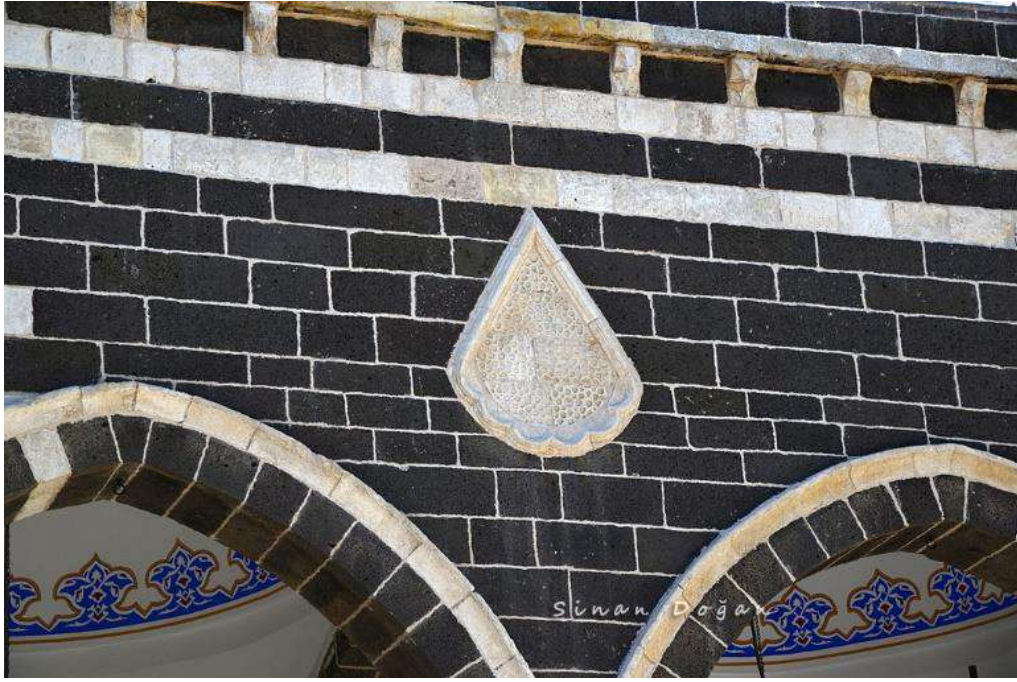
Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: İncelenen eserin bulunduğu Safa Camii'nin ilk inşa tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan tarafından, 15. yüzyılın ortalarında yaptırıldığı belirtilmektedir. Yapı, giriş kapısı üzerindeki kitabeye göre ise, 1513 (H.938) yılında, Diyarbakırlı Abdurrahman oğlu Hacı Hüseyin tarafından tamir ettirilmiştir. Yalnız ismi dışında, bu şahsın kimliği hakkında bilgi bulunmamaktadır. Kitabede mimar ve mühendis adı olarak, “Üstad Ahmed’ül Amidî” adı geçmektedir. Doğu - batı doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplayan yapının kuzey cephesi boyunca beş kubbeli son cemaat yeri revakı uzanmaktadır. İç mekân ortada 4’ü bağımsız 8 ayak üzerine bir kubbe ile kapatılmıştır. Bu kubbe, doğu ve batıda kemerlerle genişletilmiştir. Kuzeydoğuda bulunan minaresi yapıdan bağımsızdır” (Baş, 2006: 70). Yapı taş malzemedен inşa edilmiştir.

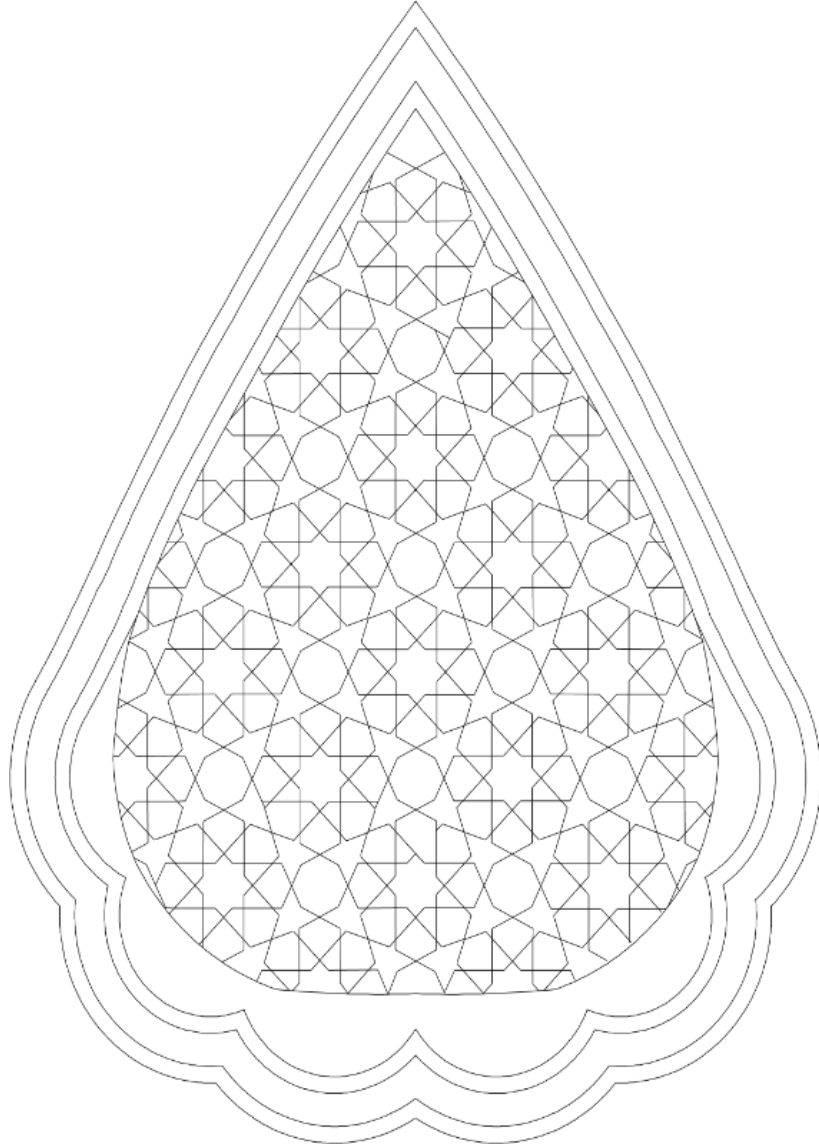
Kuzey cephede, son cemaat mahallini kuşatan revakların renkli taşlarında madalyonlar bulunmaktadır. Bunlardan kare madalyonlar ile dairesel madalyonlar arasına, kemer karnına damla biçimli birer madalyon yerleştirilmiştir. Bu iki madalyonun da iç düzenlemeleri aynıdır. Madalyonu kuşatan üç adet kabartma silme bulunmaktadır. Bu silmelerden dıştan içe doğru bir ve üçüncüsü daha ince ve birbiriyle aynı, ortadaki ise daha geniş tutulmuştur. Madalyonu kuşatan bu silmeler madalyonun alt kısımlarında dilimli haldedir. Madalyonun iç kısmındaki geometrik tasarımın kaynağı; sekiz köşeli bir yıldız, bu yıldızın köşelerinin uzatılması ile oluşan ve aynı merkezi paylaşan sekiz kollu yıldızdan oluşmaktadır. Bu iki tasarımın içi içe tekrar edilmesi ile madalyonun iç kısmındaki tezyin gerçekleşmiştir. Madalyonun iç

kısımındaki bu süslemenin açık kompozisyonda bırakıldığını görmekteyiz. Madalyonun yapımında zemin oyma ve kabartma tekniği kullanılmıştır (Baş, 2006: 71). (Fot.17)

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen eser, Diyarbakır Safa Camii'nin kuzey cephesindeki damla biçimli madalyon, yapı girişindeki kitabeden yola çıkarak, 938/1513 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 17: Diyarbakır Safa Camii Kuzey Cephesindeki Damla Biçimli Madalyon (Sinan Doğan'dan)

Çizim 11: Diyarbakır Safa Camii Kuzey Cephesindeki Damla Biçimli Madalyon (Gülşen Baş'tan)

3.1.15. Diyarbakır Fatih Paşa Camii Kuzey Cephesindeki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 12

Fotoğraf: -

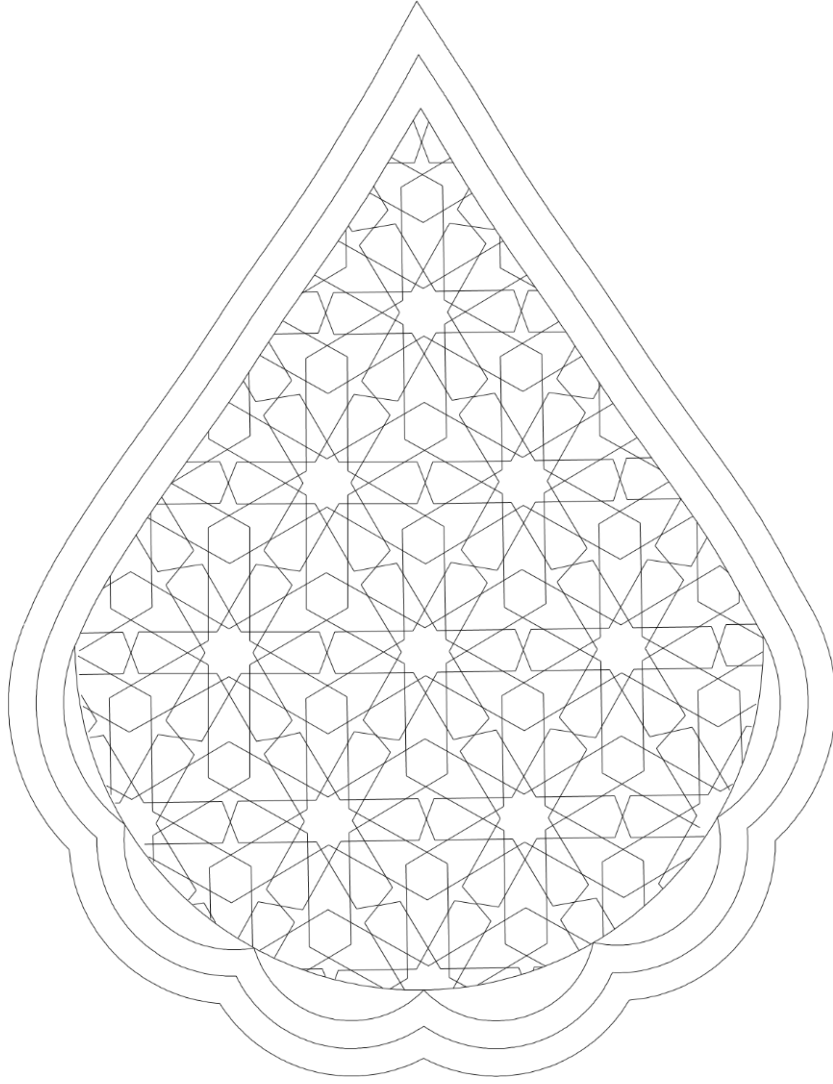
Bulunduğu yer: Diyarbakır/Fatih Paşa Cami

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: İncelenen eserin bulunduğu cami, Diyarbakır ilinin merkezinde, Diyarbakır Fatih'i ve ilk Osmanlı Valisi Bıyıklı Mehmet Paşa tarafından, 1516-1520 (H.922-927) tarihleri arasında yaptırılmıştır. 1521 yılında vefat eden bani, eserin doğusundaki hazireye gömülmüştür. Camiî dört yönden yarım kubbeye genişletilmiş, merkezî kubbeli Osmanlı Camilerinin plan tipindedir. Dikdörtgen bir harimi bulunmaktadır. Cami taş malzemeyle inşa edilmiştir (Baş, 2006: 92).

Diyarbakır Fatih Paşa Camii'nin son cemaat mahallindeki kemer karınlarında bulunan, birbiriyle aynı iki örnek incelenmiştir. “Buna göre orta kemerin köşeliklerindeki dairesel madalyonları takiben sırayla birer damla ve birer dairesel madalyon daha yer almaktadır.” (Baş, 2006: 92) Damla biçimli madalyonları kuşatan iki sıra silme, madalyonun alt kısımlarında dilimli halde nakşedilmiştir. Bundan sonra madalyonun iç kısmı tamamen geometrik yıldız geçmeleriyle tezyin edilmiştir. Tezyinin referansı, ortada on iki köşeli bir yıldız, üzerinde aynı merkezi kullanan ve köşeli yıldızı aşan altı kollu bir yıldız ve son olarak, yine aynı merkezi kullanan, altı kollu yıldızın her iki kolunun arasına yerleşen kollarıyla, daha büyük bir altı kollu yıldız yerleştirilerek tamamlanmıştır. Bahsedilen söz konusu referans tekrar edilerek, madalyonun içi geometrik süsleme ile donatılmıştır. Madalyonun sınırlarında da kendini tekrar eder hâlde bulunan bu tasarımın açık kompozisyonda bırakıldığı görülmektedir. Madalyonun yapılışında, zemin oyma ve kabartma teknikleri birlikte kullanılmıştır (Baş, 2006: 93). (Çiz.12)

Tarihlendirme: İncelen eser, Diyarbakır Fatih Paşa Camii'nin kuzey cephesinde yer almakta olan damla biçimli madalyonlar, 922 – 927/1516 – 1520 yıllarına tarihlenmektedir.

Çizim 12: Diyarbakır Fatih Paşa Camii Kuzey Cephesindeki Damla Biçimli Madalyon (Gülşen Baş'tan)

3.1.16. Bitlis Şerefiye Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 13

Fotoğraf: 18

Bulunduğu yer: Bitlis/Şerefiye Cami

Envanter numarası: -

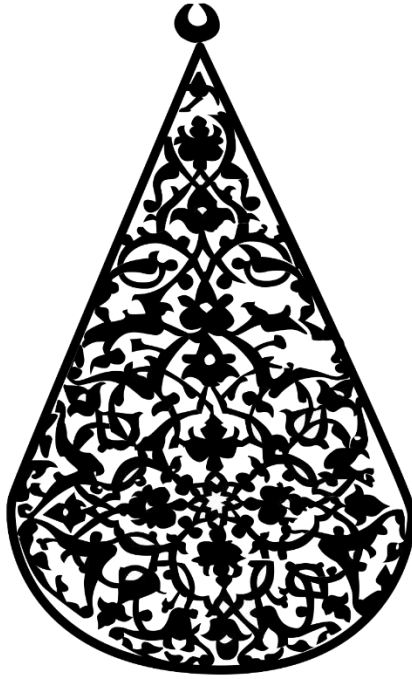
Tanım ve inceleme: Bitlis merkezine yakın bir konumda bulunan Şerefiye Camiî, Şerefiye Külliyesi'ne dâhil bir yapı olarak inşa edilmiştir. 16. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş olan külliye de medrese bulunmaktadır (Baş, 2001: 21). Camii taş malzemeden inşa edilmiştir.

İncelenen madalyon, Bitlis Şerefiye Camii'ne ait minarenin gövdesinde yer almaktadır. Madalyon tek bir silmeyle kuşatılmıştır. Madalyonun tam ortasından bir eksen geçtiğini düşünürsek, söz konusu eksene göre damla biçiminin her iki yanı da simetrik işlenmiştir. Madalyondaki bu varsaydığımız eksen üzerinde dikey bir hatta farklı palmetler yerleştirilmiştir. Bu dikey hatlı palmet dizisinin arasında, damla biçiminin alt kısmından itibaren üçüncü sırasında bir tane gelişigüzel işlenmiş sekiz köşeli bir yıldız bulunmaktadır. Bu palmetlerin sağ ve sol yanlarından çıkan kıvrık dallar, madalyonu sınırlayan silmeye kadar uzatılmış ve açık kompozisyonda bırakılmıştır. Yoğun kıvrık dal bitkisel düzenlemenin aralarına da yine palmetler işlenmiştir. Madalyonu sınırlayan damla biçiminin en üst sivri noktasında bir alem yerleştirilmiştir. Genel olarak kompozisyon açık bırakılmıştır. Madalyonun yapımında, zemin oyma ve kabartma teknikleri kullanılmıştır (Baş, 2001: 34). (Fot.18)

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen eser, Bitlis Şerefiye Camii'nin minare gövdesinde yer almakta olup, camiyle birlikte 16. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 18: Bitlis Şerefiye Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon (Resul Yelen'den)

Çizim 13: Bitlis Şerefiye Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon

3.1.17. Bitlis Şerefiye Camii Doğu Duvarındaki Damla Biçimli Madalyonlar

Çizim: -

Fotoğraf: 19

Bulunduğu yer: Bitlis/Şerefiye Camii

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Bitlis Şerefiye Camii doğu duvarında iki adet madalyon, aynı süsleme ve kompozisyonlarda ele alınmıştır. Madalyonun damla biçimi, üst sivri ucundan, alttaki dairesel kısma kadar üç silmeyle çevrelenmiştir. Bu silmelerin alttaki dairesel kısmı dilimli olarak işlenmiştir. Bahsedilen bu üç silmeden en dış ve içteki içbükey, ortadaki ise dışbükey olarak yapılmıştır. Madalyonun üst sivri ucundan hayali bir ekseni alttaki dilimli kısma doğru uzattığımızda, bu hayali eksenin yatay konumda tam orta kısmına on iki köşeli yıldız yerleştirilmiş, bu yıldızın uçlarından aynı merkezi kullanan altı kollu bir yıldız daha meydana getirilmiştir. Yine söz konusu aynı merkezi kullanarak, on iki köşeli yıldızdan türeyen ve kolları, ilk altı kollu yıldızın kollarının arasına gelecek şekilde nakşedilmiş daha büyük altı kollu yıldız bulunmaktadır. Böylece damla madalyonun içi tamamen bu geometrik süslemenin tekrarıyla ele alınmıştır. Kompozisyon açık olarak düzenlenmiş olup, damla biçimli madalyonun çerçevesi bu geometrik süsleme unsurlarıyla kesişene kadar devam eder vaziyette bırakılmıştır. Madalyon, zemin oyma ve kabartma tekniğiyle ele alınmıştır (Fot.19).

Tarihlendirme: İncelenen eser, Bitlis Şerefiye Camii'nin doğu duvarı üzerinde yer almaktadır ve cami ile birlikte 16. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 19: Bitlis Şerefiye Camii Doğu Duvarındaki Damla Biçimli Madalyon (Resul Yelen'den)

3.1.18. Hoşap Kalesi Taçkapısı Üzerinde Bulunan Damla Biçimli Madalyon

Çizim: -

Fotoğraf: 20

Bulunduğu yer: Van/Hoşap Kalesi

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Hoşap ya da Güzelsu, Van-Hakkâri karayolu üzerine kurulmuş bir köydür. Yerleşim merkezi ile aynı ismi taşıyan Hoşap Kalesi yine yerleşim yerine isim veren su kaynağına yakın bir noktada kurulmuştur. Kale'nin yerinde daha önce Urartuların da bir savunma yapısı olduğu bilinmektedir. Hoşap Kale'si, İç Kale girişi üzerindeki bir kitabeden anlaşıldığı üzere, Osmanlı Devletine tabi Mahmudî beyi, Mahmudî Süleyman Bey tarafından 1643 yılında inşa ettirilmiştir. İç ve dış kale olmak üzere iki aşamalı bir savunma yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır (Top, 1998; 17, 18, 19, 20).

Hoşap İç Kale kapısında, giriş açıklığı üzerindeki kitabenin üstünde yar alan damla madalyon örneğinde, biçim; iç içe iki sıra silmeye oluşturulmuştur. Dıştan içe doğru ele alındığında, bu silmelerden ilki, geometrik geçmelerden oluşturulmuştur. Bu geometrik zencirek geçmeler, madalyonun en üst sivri kısmında bir düğümle sonlanmıştır. İkinci silme ise tamamen “v” biçimli balıksırtı işlemeyle yapılmıştır. Madalyonun içte kalan alanı ise tamamen geometrik süslemeyle verilmiştir. Bu geometrik süslemenin kaynağı altı köşeli yıldız ve bu altı köşeli yıldızın merkezini referans alan altı kollu yıldızdır. İç içe halde işlenmiş bu süsleme madalyonun iç kısmına boşluk bırakmadan işlenmiştir. İç alandaki bu süsleme açık kompozisyonda bırakılmıştır. Madalyonun yapımında zemin oyma ve kabartma tekniği kullanılmıştır (Top, 1998: 24). (Fot.20)

Hoşap İç Kale Kapısının giriş açıklığı üzerinde yer alan damla biçimli madalyona yönelmiş bulunan, eksenli damla madalyonun sivri kısmından düşeyde bir hayali çizgi olarak kabul ettiğimizde, hemen hemen birbiri ile simetrik iki aslan figürü yer almaktadır. Figürlerin vücutları yandan başları cepheden verilmiş olmakla birlikte iki aslan figürünün de birer ön ayakları ileriye doğru hamle yapar biçimde tasarlanmıştır. Aslan figürlerinin boyunlarında nesneli süsleme unsuru olarak boşta kalan uçları madalyona doğru yönelmiş ve belli bir mesafede bırakılmış zincir süslemesi bulunmaktadır. Aslan figürlerinin kuyrukları sırtlarının üzerinde s kıvrımı yaparak uç kısımları bir rumiyi andırır biçimde son bulmuştur. Figürlerin dişleri ve pençeleri belirgin vaziyette tasvir edilmiştir (Top, 1998: 24).

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen eser, Hoşap İç Kale kapısının giriş açıklığı üzerinde yer almakta olan damla biçimli madalyon, kale yapısıyla birlikte, 1052/1643 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 20: Hoşap Kalesi Giriş Kapısının Üzerinde Bulunan Damla Madalyon (Tayfun Çiftçi'den)

3.1.19. Mardin Ulu Camii'nin Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 14

Fotoğraf: 21

Bulunduğu yer: Mardin/Mardin Ulu Cami

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Yapı, Mardin ilinin merkezinde bulunmaktadır. Yapıda çeşitli tarihleri işaret eden birçok kitabe bulunmaktadır. Kitabelerden en erken tarihli olanı, minaresinin kaidesi üzerinde yerleştirilmiştir. Bu kitabede, Diyarbakır, Artuklu Emiri, Meliki İlgazi Kutbeddin tarafından, 1176 yılında minarenin yapımının başlatıldığı yazılıdır. Yapı birçok devirde onarım ve eklemeler geçirdiği için kesin bir tarihlendirme yapılamamaktadır. Caminin harimi, mihraba paralel üç sahından oluşmaktadır. Mihrap önü kubbesi, mihraba paralel bu üç sahından ikisini örtecek çapta yerleştirilmiştir. Avlu tüm hacmiyle ele alındığında, dikdörtgen olarak

biçimlenmiş ve harimden biraz daha büyük olarak yapılmıştır. Yapıda düzgün kesme taş kullanılmıştır (Saylan, 2014: ss. 75, 76). Tüm bu bilgilerle birlikte, minareye 1304/1887 yılında düşen yıldırım kaidesi haricindeki bölümlerinin yıkılmasına sebep olmuştur. 1305/1888 yılında minarenin yıkılan kısımları yeniden inşa edilmiştir (Erdal, 2017: 437).

Mardin Ulu Camii'nin minaresinin gövdesi yazı kuşaklarıyla taksim edilmiştir. Bu taksimattan, kaideye en yakın kısmındaki bölümde yedi adet, birbiriyle aynı özelliklerde damla biçimli madalyon nakşedilmiştir. Bu madalyonlarda tercih edilen damla biçimi, alt tarafta bir yarım daire ve bu yarım dairenin üstünde, damla formunun tepesini teşkil eden üst açısı, bahsi geçen yarım dairenin çapına eşit olan bir üçgen (külâh) yerleştirilmek suretiyle elde edilmiştir. Bu biçim, madalyonunun iç kısmındaki tezyinatı kesintisiz olarak çepeçevre kuşatmaktadır. Bu çerçeve dıştan içe kadar beş tane silmeden oluşmaktadır. Silmelerden, dıştan içe doğru ele aldığımızda ikincisi; çeyrek daire biçimli bir dış bükey yüzeyden meydana gelmektedir. Bu silmelerden yine dıştan içe doğru ele alındığında dördüncüsü; düzenli kırılan iki hatla zikzak oluşturacak şekilde düğümlenmiştir. Bu kısım madalyon biçiminin iç kısmına doğru açı yapmıştır. Madalyonun iç kısmında iki adet şerit bulunmaktadır. Bunlardan birincisinde, Elif harfi, en tepede, sivri kısımda konumlanmıştır. Elif harfi, dört büyük halifeden en başta geleni, Ebubekir'in isminin Arapça karşılığındaki baş harfi olduğu için bu biçimde konumlandırıldığı düşünülebilir. Esasen bu kısmın içinde, halife Ebubekir ile birlikte “çehar-ı güzin” diye anılan, dört halifenin ismi yer almaktadır. Ortadaki şerit ise damla biçimli düz bir silmeyle ayrılmış, bu kısmın içerisine de “Muhammed” lafzı işlenmiştir. Damla biçimli madalyonun tepe noktasının üzerine, daire bir rozet üzerine bir alem ve ortasına ise “Allah” lafzı nakşedilmiştir. Madalyonun en altına ise ters bir palmet yerleştirilmiş, üzerine “Bilal” lafzı bu palmetin biçimine göre istiflenerek işlenmiştir. Yazılı süslemelerde sülüs hat kullanılmıştır. Madalyonda, zemin oyma ve kabartma teknikleri kullanılmıştır (Saylan, 2014: 75, 76). (Fot.21)

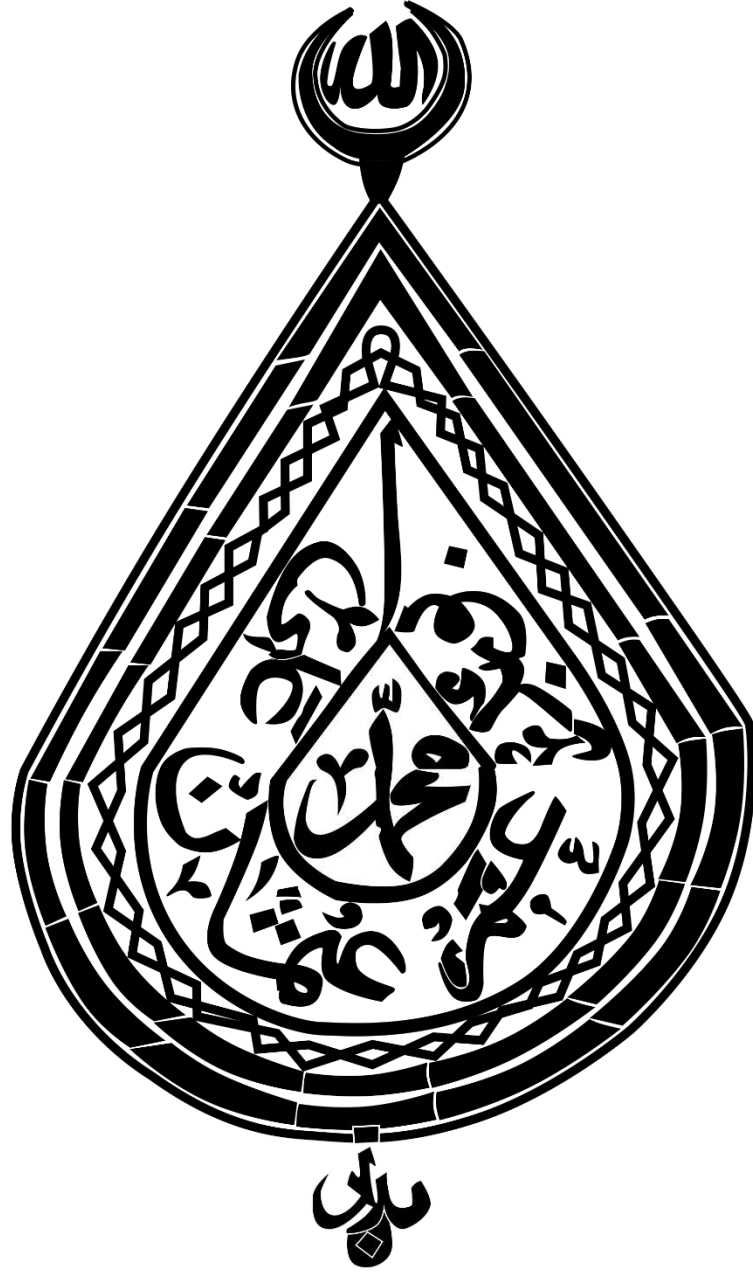
Madalyondaki metinler:

İlk şeritte, sırasıyla: “Ebubekir”, “Ömer”, “Osman”, “Ali”, Orta şeritte: “Muhammed”, madalyonun üstünde bulunan alemin içinde: “Allah”, madalyonun en altındaki ters palmetin üzerinde ise “Bilal” lafzı yazılıdır.

Tarihlendirme: İncelediğimiz eserde, Mardin Ulu Camii’ne ait minarenin gövdesinde yer alan damla biçimli madalyonun minarenin yenilenen kısmıyla birlikte 1304/1887 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır.

Fotoğraf 21: Mardin Ulu Camii’nin Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon (Erdal Elmas’tan)

Çizim 14: Mardin Ulu Camii'nin Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon

3.1.20. Rıza Avcı Evi'nin Kitabesindeki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: -

Fotoğraf: 22

Bulunduğu yer: Erzurum/Rıza Avcı Evi

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Rıza Avcı Evi, Erzurum'da bulunan geleneği yansıtan sivil mimari yapılarıdır. Rıza Avcı Evi, 1901 tarihinde yapılmış olan diğer bir Erzurum evidir. Evin yapımında kesme taş malzeme kullanılmıştır (Çınar, 2012: 369).

Rıza Avcı Evi'ndeki madalyon, ön cephedeki giriş kapısını çevreleyen kemerin üzerinde, kitabe görevi üstlenen, cephedeki sıradan bir taşın üzerine yapılmıştır. Madalyonun dış hatları sülüs hatla "mim" ve "şın" harflerinin damla biçiminde istif edilmesiyle oluşturulmuştur. İstif tam bir yarım daire oluşturmamış, üçgene benzeyen bir damla biçimi oluşmuştur. Madalyonun ortasına ise "Allah" lafzı yazılarak; "Maşallah" istifi tamamlanmıştır. Madalyon zemin oyma tekniğinde yapılmıştır (Çınar, 2012: 369). (Fot.22)

Tarihlendirme: İncelenen eser, Rıza Avcı Evi'ne ait kitabede yer alan damla biçimli madalyon, sivil mimarlık örneği ile aynı zamana; 1318/1901 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 22: Rıza Avcı Evi'nin Kitabesindeki Damla Madalyon (Sahure Çınar'dan)

3.1.21. Müceldili Evi'nin Kitabesindeki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: -

Fotoğraf: 23

Bulunduğu yer: Erzurum/Müceldili Evi

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Erzurum Evlerinin geleneğiyle tasarlanmış bir ev olan Müceldili Evi 1901 yılında inşa edilmiştir. “İki katlı olarak yapılmış olan evin, giriş cephesinde zeminden ikinci kata kadar düzgün kesme taş, ikinci katta ise moloz taş kullanılmıştır” (Çınar, 2012: 370).

Müceldili Evi'ndeki madalyon, ön cephedeki giriş kapısının iki tarafına da damla biçimli madalyonlar bulunmaktadır. Madalyonun dış hatları, diğer Erzurum evlerinde olduğu üzere, celi sülüs hatla “mim” ve “şin” harflerinin damla biçimindeki istifleriyle oluşturulmuştur. Fakat buradaki madalyonun dış hatları diğerlerinin aksine daha dairevidir ve keskin bir izlenim bırakmamaktadır. Madalyonun ortasına ise “Allah” lafzı yazılarak; “Maşallah” istifi tamamlanmıştır.

Madalyonun üst sivri kısmına bir palmet yerleştirilmiştir. Palmetin her iki yanını güneş kursu işlenmiştir. Madalyon zemin oyma tekniğinde yapılmıştır (Çınar, 2012: 370). (Fot.23)

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen eser, Müceldili Evi'nin kitabesine işlenmiş olan damla biçimli madalyon, 1318/1901 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 23: Müceldili Evi'nin Kitabesindeki Damla Biçimli Madalyon (Sahure Çınar'dan)

3.1.22. Korukçular Evi'nin Kitabesindeki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 15

Fotoğraf: 24

Bulunduğu yer: Erzurum/Korukçular Evi

Envanter numarası: -

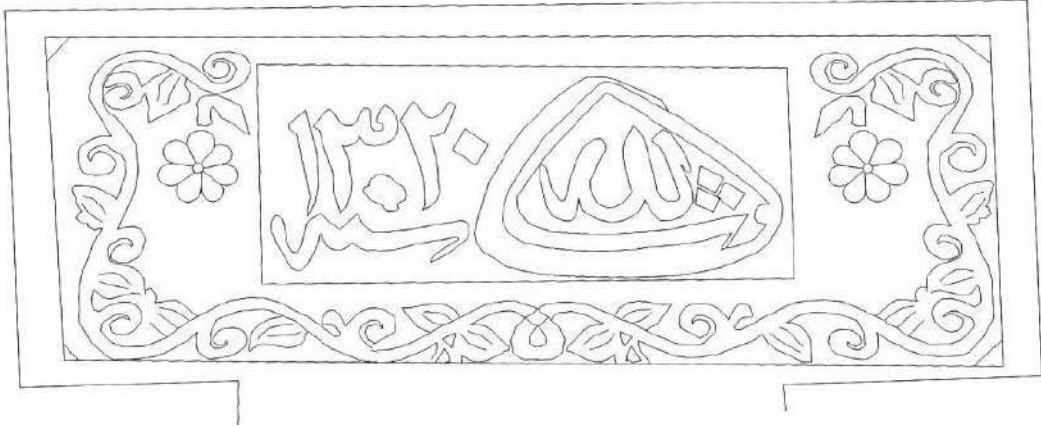
Tanım ve inceleme: Korukçular evi, Erzurum evlerine örnek teşkil etmektedir. 1902 yılında yapıldığı kitabesinden anlaşılan evin iç kısmı incelenemeyecek ölçüde tahrip olmuştur. Ön cephesi kesme taştan inşa edilmiştir (Çınar, 2012: 370).

Korukçular Evi'ndeki madalyon, ön cephedeki giriş kapısını çevreleyen kemerin üzerine yerleştirilen bir kitabede kullanılmıştır. Madalyonun dış hatları celi sülüs hatla “mim” ve “şın” harflerinin damla biçimindeki istifleriyle oluşturulmuştur. İstif biraz keskin olduğu için daha üçgene benzeyen bir damla biçimi oluşmuştur. Madalyonun ortasına ise “Lafzatullah” yazılarak; “Maşallah” istifi tamamlanmıştır. Madalyon zemin oyma tekniğinde yapılmıştır (Çınar, 2012: 370). (Fot.24)

Tarihlendirme: İncelediğimiz eser, Korukçular Evi'nin kitabesinde yar almakta olup, 1319/1902 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 24: Korukçular Evi'nin Kitabesindeki Damla Madalyon (Sahure Çınar'dan)

Çizim 15: Korukçular Evi'nin Kitabesi (Sahure Çınar'dan)

3.1.23. Bitlis Gök Meydan Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 16

Fotoğraf: 25

Bulunduğu yer: Bitlis/Gökmeydan Cami

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Bitlis'in merkezinde, Gökmeydan adı verilen bölgede yer alan yapı 1801 yılında inşa ettirilmiştir. Gökmeydan Camii'nin inşa edildiği yerde eski bir yapı bulunduğu belirtilmektedir. Minaresi, Atatürk tarafından 1924 yılında yaptırılmıştır. Camii iki katlı olarak yapılarak kesme taş malzeme kullanılmıştır (Yurttaş, 2006; 218).

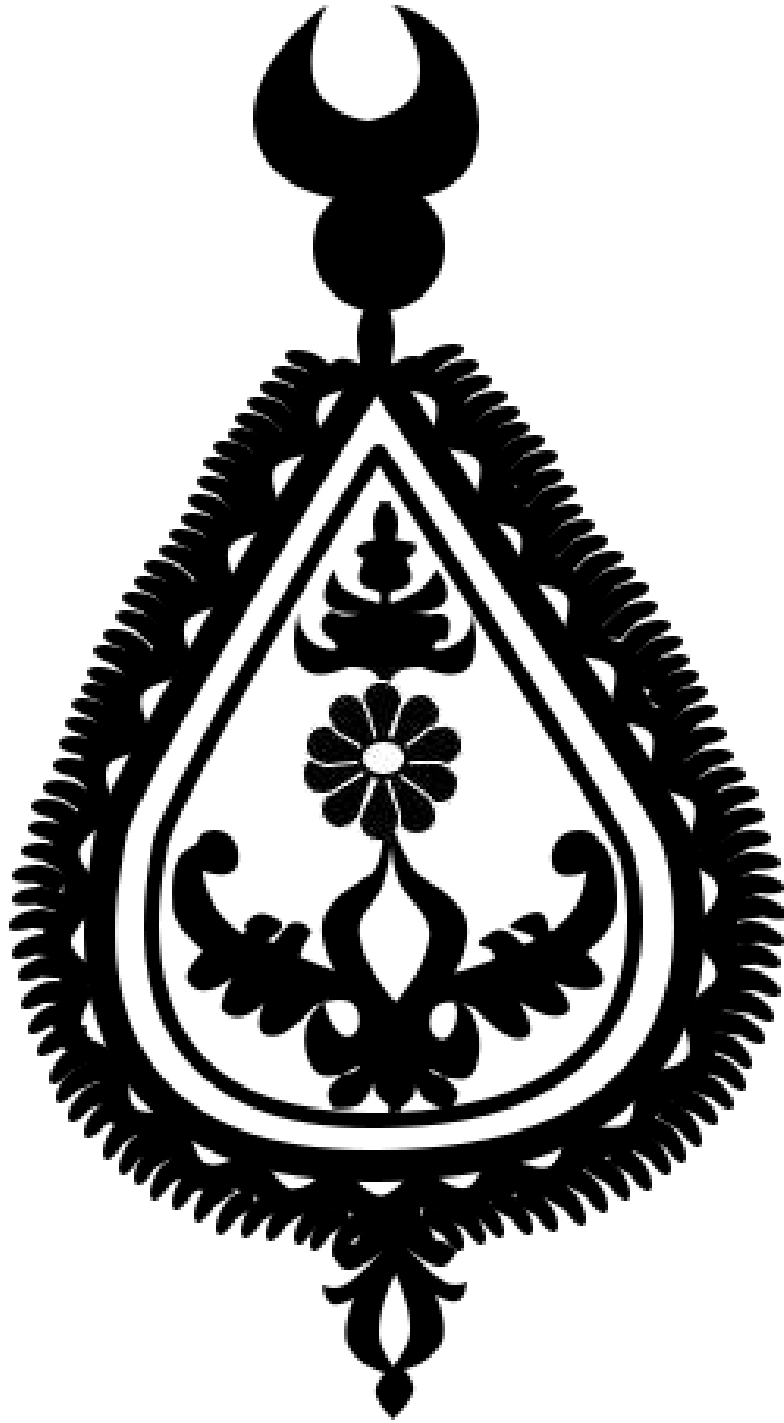
Bitlis Gökmeydan Camii'nin minare gövdesinde çepeçevre aynı biçimde oluşturulmuş madalyonlar bulunmaktadır. Madalyonun dış hatları dört sıra silmeden meydana gelmektedir. Bu silmeler dıştan içe doğru sıralanınca, en dıştaki silme saç görgüsü biçiminde nakşedilmiştir. İkinci sıradaki silme barok üslupta görülen kurdele olarak tasarlanmıştır. Bundan sonraki her iki silme yükseklikleri farklı olmakla birlikte düz silmelerdir. Madalyonun iç kısmı bitkisel bir kompozisyonla süslenmiştir. Bu süsleme, madalyonun alt dairevi kısmından başlayarak, bitkisel

kaide kısmı orta bağı, sağa sola simetrik uzanmış iki iri yaprak, bu yaprağın üstünde papatya yahut gülbezeği anımsatan bir çiçek ve yine en yukarıda yapraklarla sonlanan bir düzenleme mevcuttur. Bu bitkisel süsleme geç dönemin etkilerini göstermekle birlikte, başlı başına bir palmeti da akla getirmektedir. Madalyonun en altına ters palmet işlenmiştir. Madalyonun en üst sivri ucunda ise oldukça taşkın bir alem yerleştirilmiştir. Madalyonun yapımında zemin oyma ve kabartma teknikleri kullanılmıştır. (Fot.25)

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen eserin yer aldığı yapı olan, Gökmeşdan Camii 1801 yılında inşa edilmesine karşın minaresinde yer alan damla biçimli madalyon ise minarenin sonradan yenilenme tarihi olan 1342/1924 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 25: Bitlis Gökmeşdan Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon (Mustafa Cambaz'dan)

Çizim 16: Bitlis Gökmeşdan Camii Minare Gövdesindeki Damla Biçimli Madalyon

3.2. Mimariye Bağlı Yapı Elemanları Üzerindeki Örnekler

3.2.1. Kayseri Ulu Camii Minberindeki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 17

Fotoğraf: 26 - 27

Bulunduğu yer: Kayseri/Kayseri Ulu Camii

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Kayseri Ulu Camii, Kayseri ilinin merkezinde, yer almaktadır. Cami, Danişmentli hükümdar Melik Gazi tarafından, 1134-1143 yıllarında, mihraba paralel sekiz sahınlı bir plan düzeninde yaptırılmıştır. Caminin yapımında yer yer kaba yonu ve kesme taş kullanılmıştır (Özbek ve Arslan, 2008: 37, 39). Ahşap minberdeki madalyonlar zemin oyma tekniği ile yapılmıştır.

Kayseri Ulu Camii'nin minberinin simetrik olarak düzenlenen kapı kanatlarında damla biçimli madalyonlar yer almaktadır. Ahşap kapı kanatlarının ortasında geometrik bir tasarım göze çarpar. Ortalarında, içinde altı köşeli yıldız bulunan dairevi bir madalyon, madalyonun üzerinde damla biçimli madalyon ve altında eşkenar dörtgen biçimli motif yer almaktadır. Bütün bu tasarımın yüzeyi taklit künde kari tekniğiyle ve bitkisel motiflerle süslenmiştir.

Ortadaki dairevi madalyonların dış kısmındaki şerite bağlanan, üst kısımdaki damla biçimli mdalyon, bitkisel bir kompozisyonla süslenmiştir. Madalyonun dairevi alt kısmından orta bağla başlayan kıvrık dallar, madalyonun biçimine uyarak yukarı doğru daralan, üç kademeli helezonlar oluşturmuştur. $\frac{1}{2}$ simetrik biçimde tasarlanan bu üç kademedeki kıvrık dalların helezoni yapısından doğan her dairevi kısımda, dalların uzantısı kendi dairevi merkezine yönelmiş ve son olarak merkezde birer rumi ile sonlanmışlardır. Böylelikle, kıvrık dalların helezoni biçimde uzanımlarının aralarında toplam altı rumi bulunmaktadır. Madalyonun iç kısmının en yukarısında ise tekrar birleşen kıvrık dallı yapı sağda ve solda simetrik birer rumi

oluşturarak bırakılmıştır. Madalyonun iç kısmındaki bu kompozisyon kapalı olarak bırakılmıştır (Özbek ve Arslan, 2008: 37, 39). (Fot.27)

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen Kayseri Ulu Camii minberinin üzerinde bir kitabe bulunmamakla birlikte, caminin yapımından hemen sonra konulduğu düşünülerek, incelediğimiz bu eserin ve üzerindeki damla motifinin 12. yüzyıl ikinci çeyreğine ait olduğunu söyleyebiliriz.

Fotoğraf 26: Kayseri Ulu Camii Minberi (Erdal Elmas'tan)

Fotoğraf 27: Kayseri Ulu Camii Minberi Kapı Kanatlarındaki Damla Madalyon (Erdal Elmas'tan)

Çizim 17: Kayseri Ulu Camii Minberi Kapı Kanadındaki Damla Madalyon (Alper Altun'dan)

3.2.2. Ankara Alaeddin Camii Pencere Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 18

Fotoğraf: 28

Bulunduğu yer: Ankara/Ankara Etnografya Müzesi

Envanter numarası : -

Tanım ve inceleme: Ankara Alaeddin Camii'ne ait olan pencere kanatları zemin oyma tekniğinde imal edilmiştir. Camiye ait minberdeki en eski kitabeye göre 1178 tarihi civarına tarihlenmektedir (Başkan, 1985: 12). Ahşap pencere kanadındaki madalyonlar zemin oyma tekniğinde yapılmıştır.

Ankara Alaeddin Camii'ne ait olan pencere kanadının, merkezinde içi bitkisel konulu süslemeyle ele alınmış bir dairevi madalyon bulunmaktadır. Bu dairevi madalyona dikey ekseninde alt ve üst kısımlarından birer damla biçimli madalyon eklenmiştir.

Düz bir silmeyle kuşatılan iki damla biçimli madalyon da yanlardan hafifçe şişkin, alt ve üst kısımları sivri hatta sahip olacak şekilde nakşedilmiştir. Madalyonların ikisi de aynı tezyin unsurlarıyla düzenlenmiştir. Madalyonun merkezindeki palmeti, alt orta kısımdan başlayan $\frac{1}{2}$ simetrik iki rumi kuşatmış, madalyonun sivri kısmında tekrar birleşerek sonlanmıştır. Alt ve üstteki madalyonların dış sınırlarını belirleyen silmeler birer palmet oluşturarak damla tasarımı tamamlanmıştır (Başkan, 1985: 14). (Fot.28)

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen eser, Ankara Alaeddin Camii'ne ait pencere kanatları olup, 573/1178 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 28: Ankara Alaeddin Camii Pencere Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon (Selman Şahin'den)

Çizim 18: Ankara Alaeddin Camii Pencere Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon

3.2.3. Karaman Devri Figürlü Kapıda Bulanan Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 19

Fotoğraf: 29

Bulunduğu yer: İstanbul/Türk İslam Eserleri Müzesi

Envanter numarası: 248

Tanım ve inceleme: 13. yy ilk çeyreğinde Karamanoğulları devrinde yapıldığı düşünülen kapı kanadı, Türk İslam Eserleri müzesinde sergilenmektedir. Yapım tekniği olarak çakma kullanılan kapı kanadının ustası bilinmemektedir. Süsleme tekniği olarak oyma ve kazıma tekniği tercih edilmiştir (Bozer, 1992: 56).

Karaman devrine ait olan bu kapı kanadının tam ortasında büyük dairevi bir madalyon bulunmaktadır. Dairevi madalyonun, kapı kanadının konumuna göre alt kısmına damla biçimli bir madalyon nakşedilmiştir, üst kısmında ise dairevi bir madalyon yer almaktadır. Madalyonun dış hatları iki adet silme ile verilmiştir. Bu silmeler aynı zamanda hem dairevi hem de damla biçimli madalyonla da bağlantı kurmaktadır. Bu silmelerden dıştan ilki düz tutulmuş, içe doğru ikincisinin içi ise inci dizisi ile ele alınmıştır.

Damla madalyonun içi figür ve bitkisel süslemeyle ele alınmıştır. Madalyonun içinde, kolları ve bacakları iki yana açılmış, kolları, bacaklarının önüne geçmiş ve yere doğru uzatılmış halde olmak kaydıyla, yere çökmüş bir görünümde işlenmiş, stilize bir figür yerleştirilmiştir. Figürün omuzları üzerinden “c” biçiminde gelen kıvrık dallar, göğüslerini çevreleyerek, batın kısmına yakın ters bir palmete bağlanmıştır. Figürün saçları da kol ve bacakları gibi iki yana ayrılmış halde verilmiştir. Boğaz kısmından başlayarak bir damla biçimini andırır vaziyette tasarlanmış hale yukarıda iki adet palmetle sonlandırılmıştır (Bozer, 1992: 59). (Fot.29)

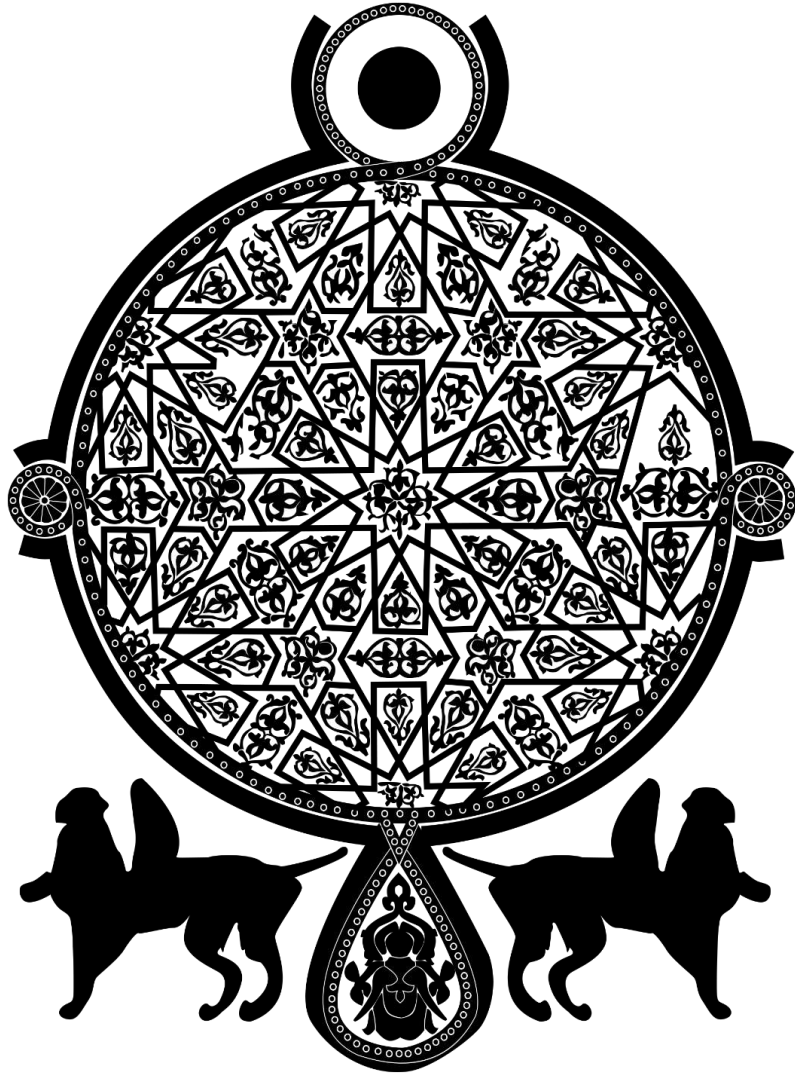
Damla biçimli madalyonun her iki yanına birer fantastik yaratık figürü resmedilmiştir. Bu figürlerin sırtları damla biçimli madalyona dönük vaziyettedir.

Rüstem Bozer'e göre; vücutları simetrik düzenlenmiş, kanatları bulunan bir yandan da silüet halinde olup net bir biçimde seçilemeyen bu figürlerden soldaki kurt, sağdaki ise grifondur. Her iki figürün de ön ayaklarından birisi yukarıya kalkmış halde verilmiştir. Kuyrukları madalyona doğru uzanmaktadır. Sırt bölgelerinden başlarının üstüne doğru yukarıya uzanmış kanatları bir "s" kıvrımı biçimini almıştır ve rumiyi andırır bir hal içerisinde. Yine Rüstem Bozer'e göre sol taraftaki kurt figürünün ağzında bir nebat bulunmaktadır fakat kurt figürü ve grifonun birçok yerinde olduğu gibi bu da seçilememektedir (Bozer, 1992: 59).

Tarihlendirme: İncelenen eser, Karamanoğulları Devri'ne ait olduğu düşünülen, Karaman Devri Figürlü Kapı Kanadı'nın üzerinde yer almakta olan damla biçimli madalyon, 13. Yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenmektedir.

Fotoğraf 29: TIEM'deki Karaman Devrine Ait Figürlü Kapı Kanadındaki Damla Madalyon (Necla Dursun'dan)

Çizim 19: TİEM'deki Karaman Devrine Ait Figürlü Kapı Kanadındaki Damla Madalyon

3.2.4. Ankara Hacı Hasan Mescidi'nin Kapı Kanadındaki (Aslanlı Kapı) Damla Biçimli Madalyon

Çizim: -

Fotoğraf: 30

Bulunduğu yer: Ankara/Ankara Etnografya Müzesi

Envanter numarası: 11968

Tanım ve inceleme: Ankara “Aslanlı Kapı” diye de anılmakta olan Hacı Hasan Mescidi 'ne ait olan bu kapı kanadı, 13. Yüzyılın başlarında yapılmıştır. Çakma tekniğinde yapılan kapı kanadının ustası bilinmemektedir. Süsleme tekniği olarak oyma ve kazıma kullanılmıştır (Bozer, 1992: 65).

Ankara Etnografya Müzesinde sergilenmekte olan kapı kanadının merkeze yakın bir konumunda, büyük, dairevi bir madalyon yapılmıştır. İç kısmı bitkisel ve geometrik düzenlemeyle oluşturulmuş bu dairevi madalyonun dikeyde hem üst hem de alt kısımlarından birer damla biçimli madalyon, madalyonları sınırlayan şeritlerle bağlanmıştır. Yatay merkez ekseninde de tıpkı damla biçimli madalyonların bağlandığı gibi birer adet dairevi madalyon da şeritlerle büyük dairevi madalyona tutturulmuştur. Dairevi madalyonların iç kısımları gülbezekle tezyin edilmiştir.

Damla biçimli madalyonun dış hatlarını sınırlayan iki adet silme bulunmaktadır. Bunlardan dıştaki olanı inci dizili bir şerit halinde yapılmıştır. Dıştan içe doğru ikincisi düz bir silme halinde bırakılmıştır. Madalyonların iç kısımları palmet – rumi ve kıvrık dallarla tezyin edilmiştir. Alttaki madalyonun, dikey konumda merkezden bir eksen geçtiğini varsayarsak, dairevi kısmından, sivri kısmına doğru üç adet palmet nakşedilmiştir. Ortada kalan palmetin hizasında her iki yanına rumi işlenmiştir. İç kısımdaki tüm bu palmet – rumi bileşenindeki bağlantılar, kıvrık dallarla sağlanmıştır. Yukarıdaki damla biçimli madalyon aynı düzenlemede fakat iki sıra palmetle taksim edilmiş olsa gerektir. Kapı kanadındaki yapı bozulması ile oluşan tahribat yüzünden tam anlaşılammamaktadır (Bozer, 1992: 67). (Fot.30)

Yukarıda bahsi geçen üstte konumlandırılmış damla biçimli madalyonun her iki yanında, bitkisel düzenleme içerisinde damla biçimli madalyona doğru ilerledikleri anı simetrik bir biçimde verilen iki aslan figürü bulunmaktadır. Aslan figürlerinin ilerleyiş anları, onları yatay bir satıhta değil ortadaki büyük dairevi madalyonun sınır hattında ilerler halde sunulmuştur. Figürlerin baş kısımları cepheden gövdeleri ise yandan kurgulanarak nakşedilmiştir. Kuyrukları kalça kısımlarının üzerinde rumiyi andırır biçimde bir s ile verilmiştir. Rüstem Bozer; figürlerin vücut ve bacaklarının sathi bir yivle verilmesinin eğri kesim tekniği hissini uyandırdığını belirtmektedir. Soldaki aslan figürünün sırt kısmında, sağdaki figürde olmayan bazı desenler hissedilmektedir. Her iki aslan figürünün de ön ayakları yukarı doğru kalkmış ve damla biçimli madalyona yönelmiş haldedir. Anadolu Selçuklu süslemesindeki aslan figürü repertuarının özelliklerini yansıtmaktadır (Bozer, 1992: 67, 68).

Tarihlendirme: İncelediğimiz eser, Ankara Aslanlı Kapı, Ankara Hacı Hasan Mescidi 'ne aittir. Kapı kanadı 13 yy. başlarına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 30: Ankara Hacı Hasan Mescidi 'ne Ait Kapı Kanadındaki (Ankara Aslanlı Kapı) Damla Biçimli Madalyon (Necla Dursun'dan)

3.2.5. Ankara Tavuslu Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 20

Fotoğraf: 31 - 32

Bulunduğu yer: Ankara/Ankara Etnografya Müzesi

Envanter numarası: 11969

Tanım ve inceleme: Ankara Tavuslu Kapı kanadı, Selçuklu Devrinde, 13. yüzyılın ilk yarısında yapılmıştır. Ankara Etnografya Müzesinde sergilenmekte olan kapı kanadı çakma tekniğinde yapılmış olup, ustasın ait bilgi bulunmamaktadır. Süsleme tekniği olarak, oyma ve kazıma teknikleri tercih edilmiştir (Bozer, 1992: 76).

Ankara Tavuslu Kapı kanadının orta kısmında, içi bitkisel ve geometrik tezyinatla ele alınmış dairevi bir madalyon bulunmaktadır. Bu dairevi madalyonun üst kısmına bağlanmış damla biçimli bir madalyon ve bunun yanı sıra alt kısma bağlanmış dairevi madalyon bulunmaktadır. Alt kısımda bulunan dairevi madalyon da büyük dairevi madalyon gibi geometrik ve bitkisel tezyinatla tasarlanmıştır.

Damla biçimli madalyonu sınırlayan hat, aynı zamanda büyük dairevi madalyonla da bağlantıyı sağlayan inci dizili bir şeritten oluşturulmuştur. Madalyonun iç kısmında herhangi bir tezyin unsuru bulunmamaktadır. Madalyonun üst sivri kısmına yakın halde muntazam delik bulunması dolayısıyla burada önceden bir kapı tokmağının bulunabileceği belirtilmektedir. Damla biçimli madalyonun hemen tepesine bitkisel bezeme unsurlarından; nar işlenmiştir (Bozer, 1992: 78). (Fot.32)

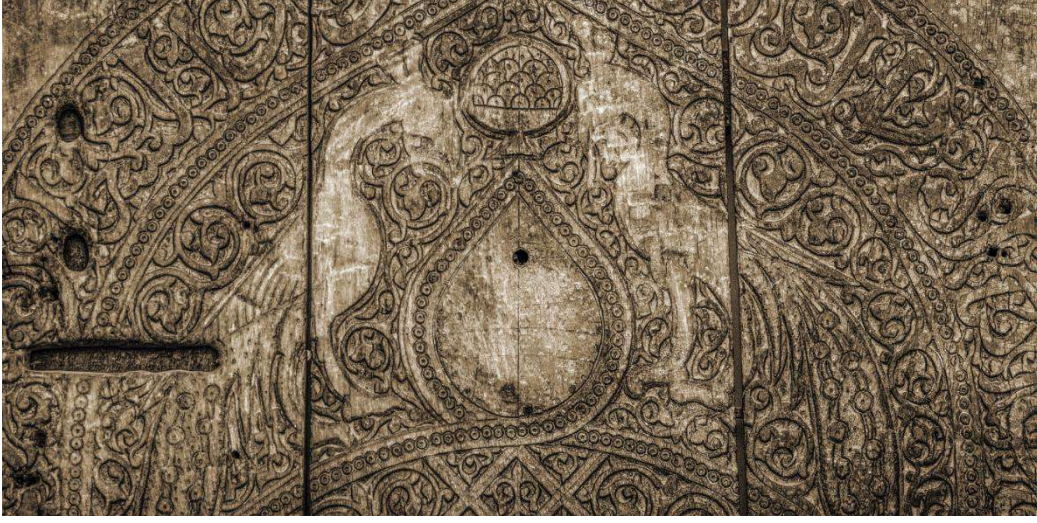
Kapı kanadında, bahsi geçen damla biçimli madalyona doğru yönelmiş iki adet tavus kuşu figürü resmedilmiştir. Tavus kuşu figürlerinin vücutları yandan, başları cepheden verilmiştir. Yönelim ve genel tasavvur açısından simetrik sayılabilecek iki figür orantı açısından ele alındıklarında simetriyi bozmaktadırlar. Soldaki tavus kuşu figürü sağdakine nazaran daha büyük durmaktadır. Ayrıca

figürlerin bacak ve ayakları vücutlarına göre orantısız durmaktadırlar. Figürler oldukça tahrip edilmiş durumdadır. Tavus kuşu figürlerinin kuyrukları, büyük dairevî madalyonun sınır hatlarına doğru serpilmiş vaziyette bulunmaktadır (Bozer, 1992: 78, 79).

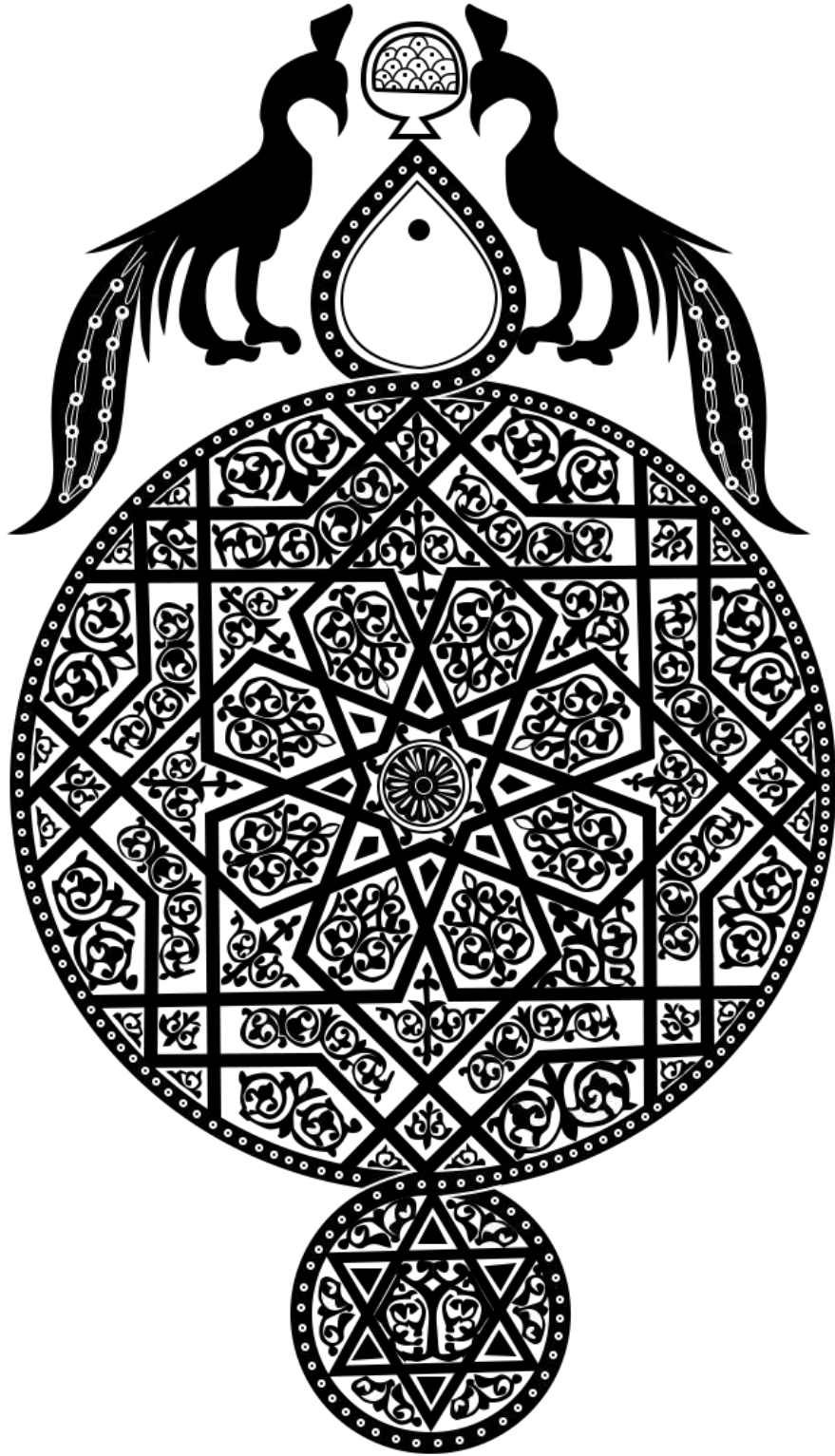
Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelediğimiz; Ankara Tavuslu Kapı Kanadı ve üzerindeki damla biçimli madalyon; 13. yüzyılın ilk yarısına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 31: Ankara Tavuslu Kapı Kanadı (selcuklumirasi.com – 29.04.201)

**Fotoğraf 32: Ankara Tavuslu Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon (selcuklumarasi.com
– 29.04.201)**

Çizim 20: Ankara Tavuslu Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon

3.2.6. Afyon Ulu Camii Minberinin Kapı Kanatlarındaki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 21

Fotoğraf: 33 - 34

Bulunduğu yer: Afyonkarahisar/Afyonkarahisar Ulu Cami

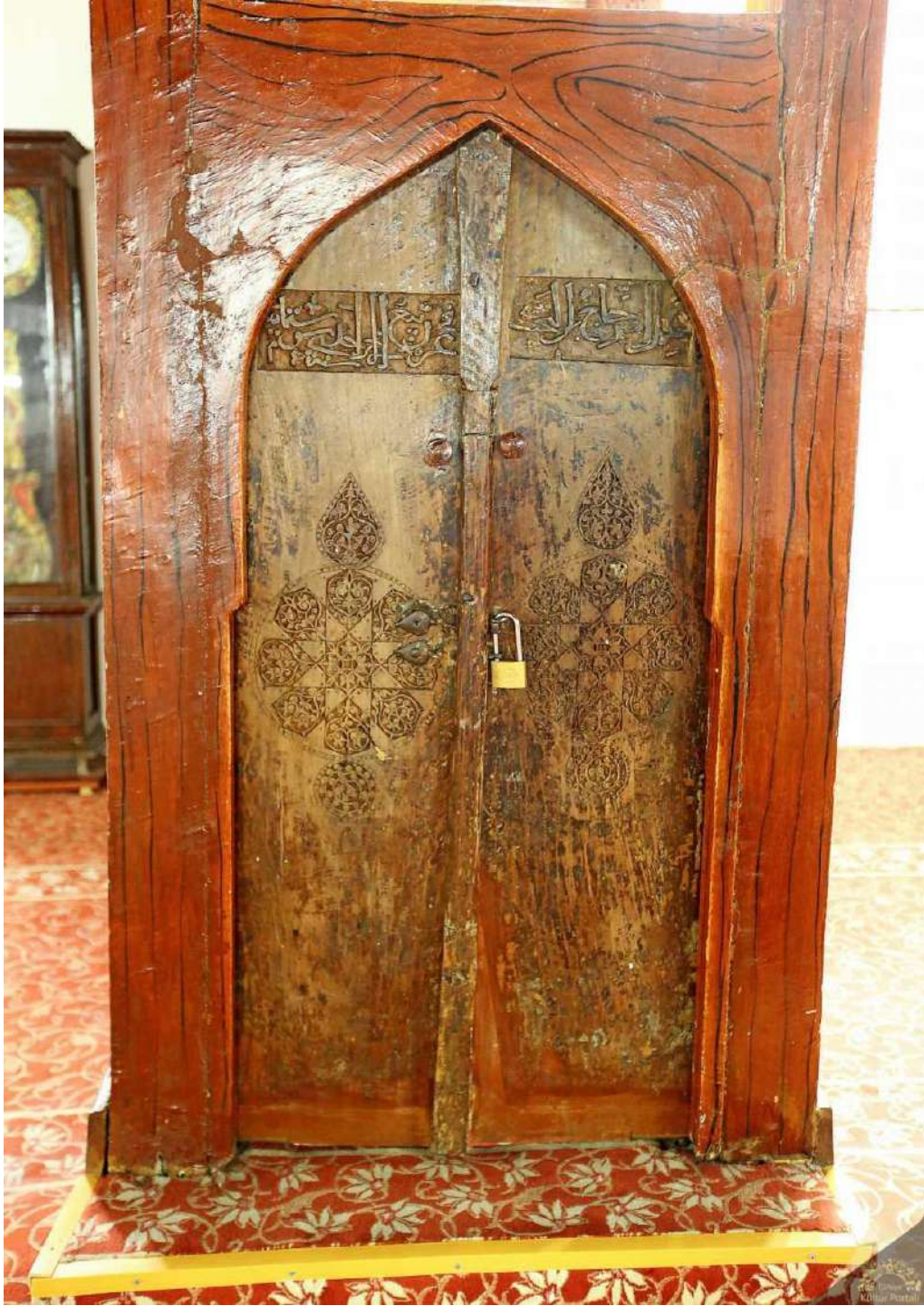
Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Afyonkarahisar merkezde bulunan, Afyonkarahisar Ulu Camiî, Anadolu Selçuklular devrinde, Sahipata Nusreddin Hasan tarafından, 1272 – 1277 tarihleri arasında yaptırılmıştır mihraba dik dokuz sahından oluşan cami kûfe planı andırmaktadır ve ahşap ayaklarla desteklenmiştir. Süsleme tekniği olarak zemin oyma kullanılmıştır (Yaşayacak, 2018: 23, 35).

Afyonkarahisar Ulu Camiî minberine ati olan kapı kanatlarının merkezine yakın bir konumda, içerisinde bitkisel ve geometrik süsleme unsurları barındıran dairevî bir madalyon bulunmaktadır. Bu madalyona, dikey eksen yönünde, üst kısmına bir damla biçimli madalyon, alt kısma ise dairevi bir madalyon bağlanmıştır. Dairevi madalyonun içerisi bitkisel süslemeyle verilmiştir.

Damla biçiminin sınırı, aynı zamanda zikredilen üç madalyonun arasındaki bağlantıyı da sağlayan inci dizili bir şerit oluşturmaktadır. Madalyonun iç kısmı helezonik kıvrık dal ve yaprak hatlarının üzerlerine nakşedilen ve aynı zamanda çoğunluğu yoğun dairevi hatlara sahip rumilerle oluşturulmuştur. Kapı kanatları bu biçimde simetrik olarak tezyin edilmiştir. (Yaşayacak, 2018: 32). (Fot.34)

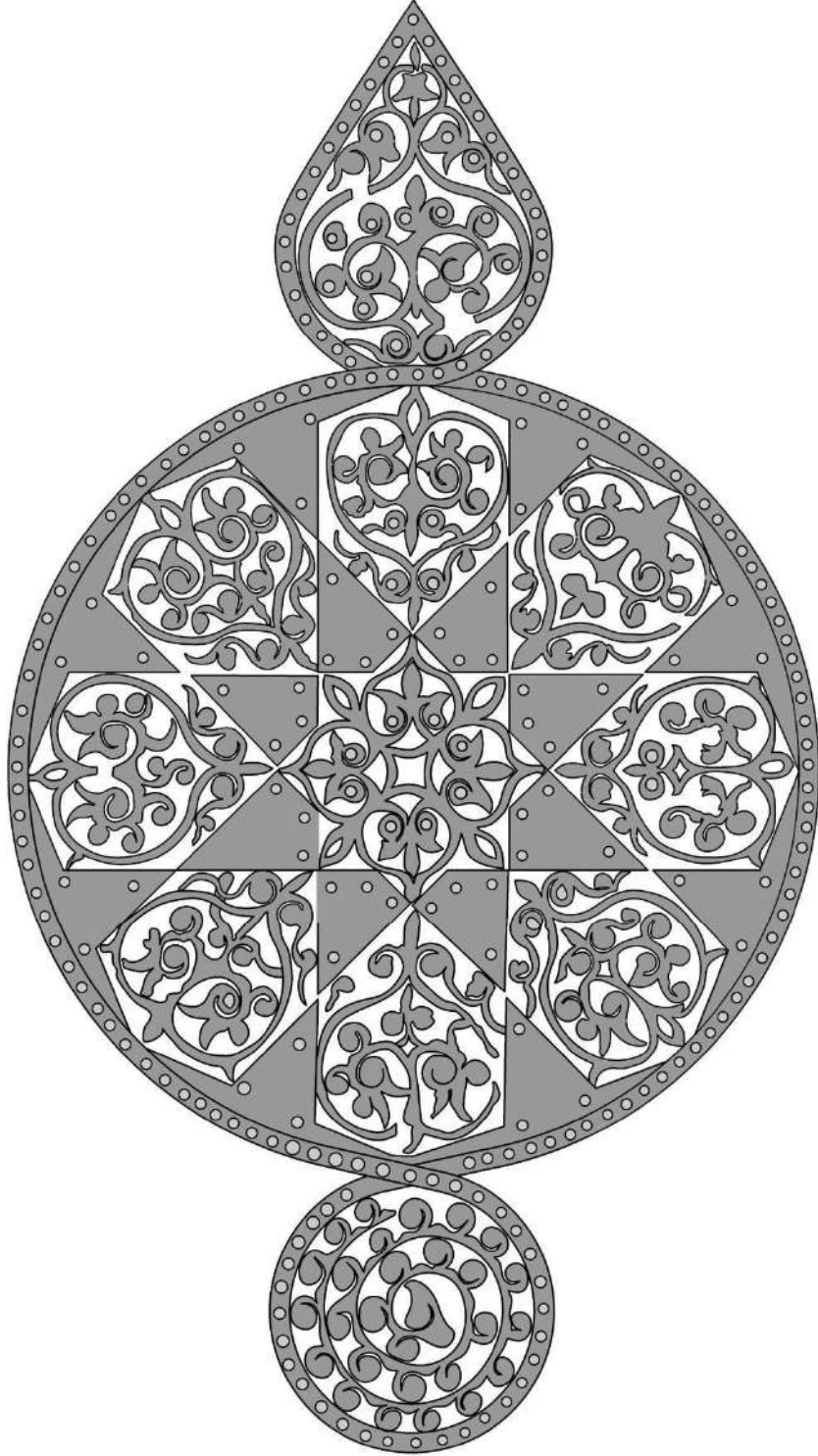
Tarihlendirme: İncelenen eser, Afyonkarahisar Ulu Camii minberinin kapı kanatları olup, 671 - 675/1272 – 1277 yılların tarihlenmektedir.

Fotoğraf 33: Afyon Ulu Camii Minberi (Servet Uygun'dan)

Fotoğraf 34: Afyon Ulu Camii Minberinin Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon (İlyas Yaşayacak'tan)

Çizim 21: Afyon Ulu Camii Minberinin Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon ve Diğer madalyonlar (İlyas Yaşayacak'tan)

3.2.7. Çorum Murad-ı Rabi Camii Minber Kapısı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 22

Fotoğraf: 35

Bulunduğu yer: Çorum/Murad-ı Rabi Cami

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Aslen, Anadolu Selçuklular zamanında yapılmış olan yapı daha sonra yıkılınca, Osmanlı padişahlarından; IV. Murad tarafından, 1623 – 1640 tarihlerinde yeniden imar ettirilmiştir. Dikdörtgen planlı bir yapıdır. (Dündar, 2004: 84) Üzerinde damla biçimli bir madalyon bulunduran ahşap minberi ise Anadolu Selçuklu zamanından (1306) kalmadır. Madalyon işlenirken oyma tekniği kullanılmıştır (Dündar, 2004: 99).

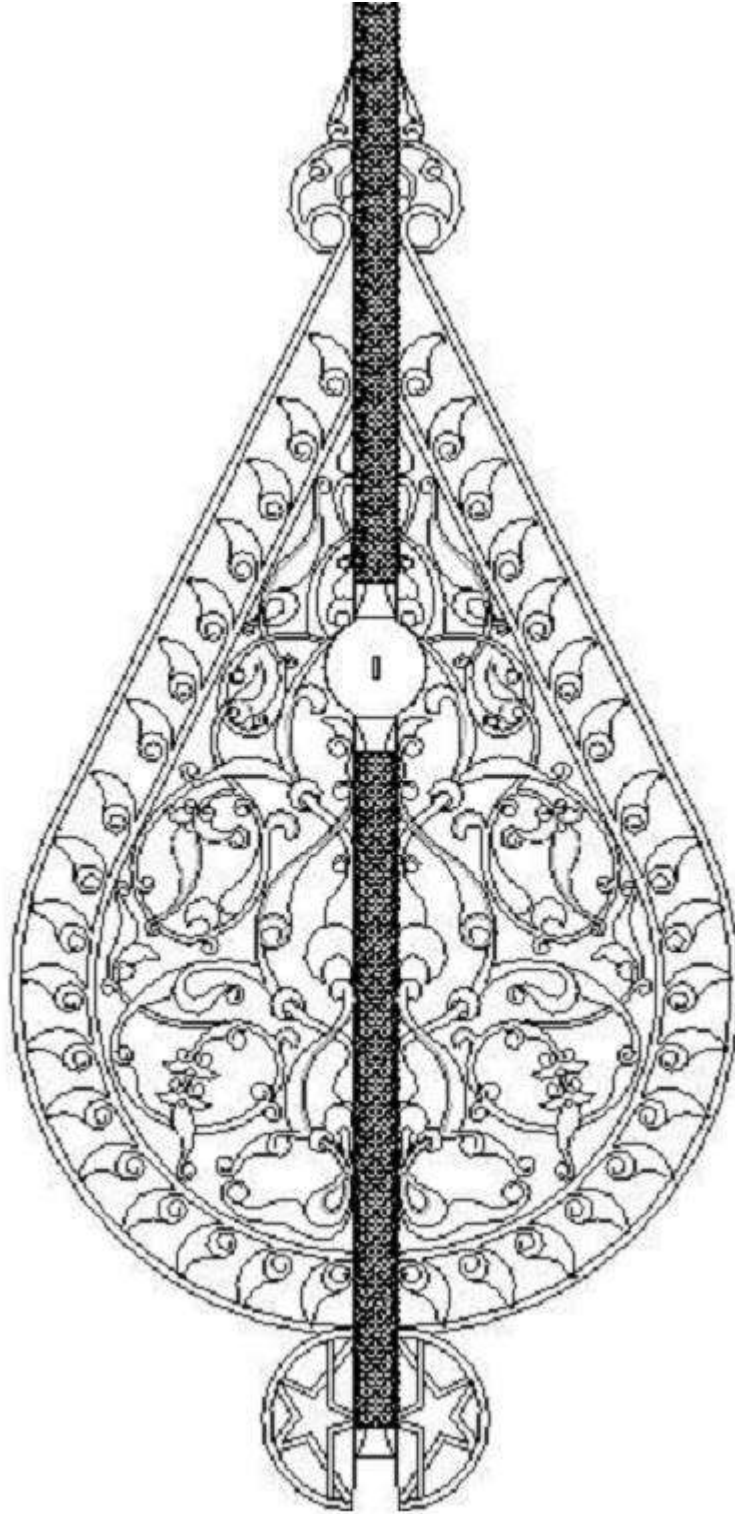
Çorum Murad-ı Rabi Camii'nin iki kanatlı minber kapısı bulunmaktadır. Kapa kanatları kapalı vaziyetteyken kanatların yaklaşık olarak merkezine, iki kanatta simetrik olarak gözlenmekte olan bir damla biçimli madalyon yapılmıştır. Damla biçimini sağlayan şeridin içine tamamen rumi sıralanmıştır. Madalyonun üst kısmına bir palmet, alt kısmına ise içerisi geometrik süslemeyle ele alınmış eliptik madalyon yerleştirilmiştir.

Damla biçimli madalyonun iç kısmı ise tamamen kıvrık dallarla helezonik kıvrımlar oluşturulmuştur. Bu helezonik daireler oluşturan kıvrık dalların merkezlerine rumiler işlenmiştir. Damla biçimli madalyona alt kısımdan, üst ve alttan basık bir küçük madalyon eklenmiştir. İçine beş köşeli yıldızlar yerleştirilmiştir. Madalyonun sivri kısmına ise palmet yerleştirilmiştir (Dündar, 2004: 94). (Fot.35)

Tarihlendirme: İncelediğimiz bu eser; Çorum Murad-ı Rabi Camii'nin minber kapı kanadındaki madalyon, 1306 yılına tarihlendirilmektedir.

Fotoğraf 35: Çorum Murad-ı Rabi Camii Minber Kapısı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon

Çizim 22: Çorum Murad-ı Rabi Camii Minber Kapısı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyonun Çizimi (Hanife Nuran Hakyemez'den)

3.2.8. Birgi Ulu Camii Pencere Kanatlarındaki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 23

Fotoğraf: 36

Bulunduğu yer: İzmir/Birgi Ulu Cami

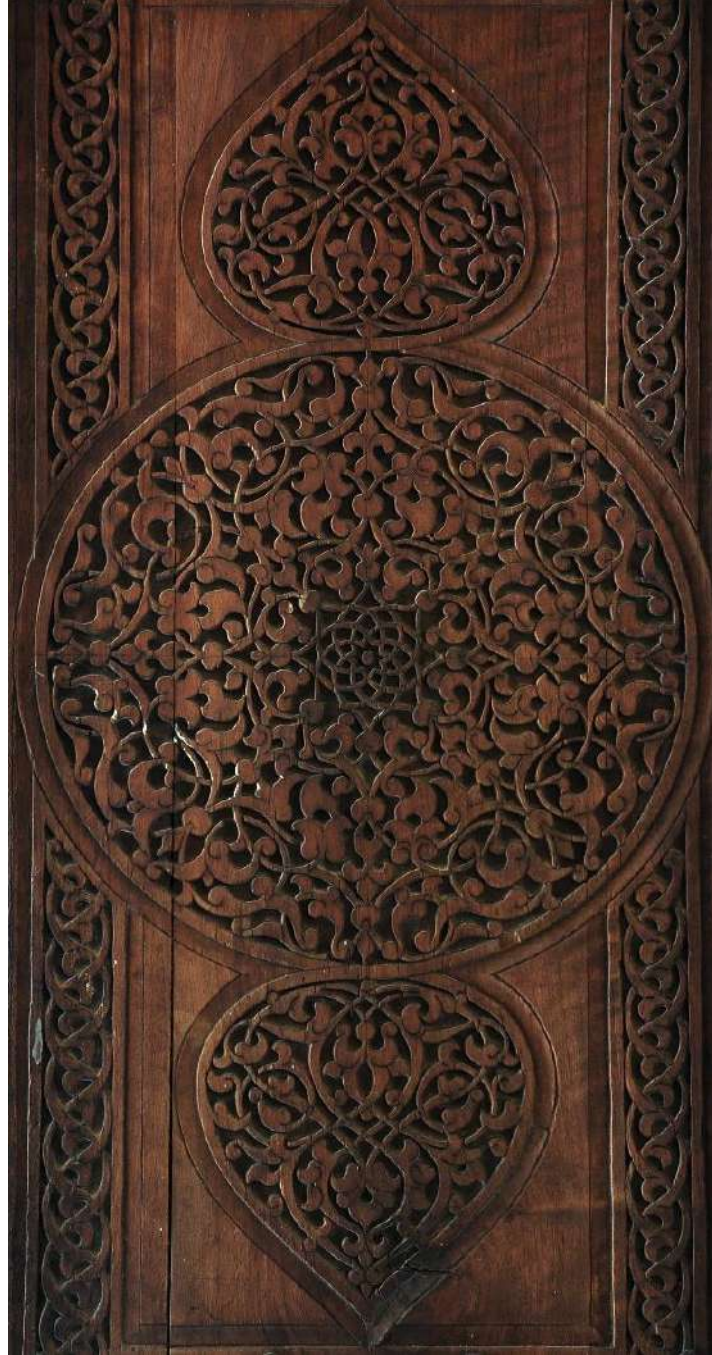
Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: İzmir'e bağlı Birgi beldesinde bulunan Birgi Ulu Camii, kitabelerine göre; Aydınoğlu Mehmet Bey tarafından 1312 yılında inşa ettirilmiştir. Birgi Ulu Camii, mihraba dik beş sahnla, çok ayaklı gelenekte düzenlenmiş palana sahiptir. Yapının son halinde kesme taş ve moloz taşın birlikte kullanıldığı gözlenmektedir. Madalyonda, derin oyma tekniği kullanılmıştır (Cengiz, 2013: 20).

Birgi Ulu Camii'nin pencere kanatlarının merkezlerine simetrik olarak verilmiş, içleri yoğun bitkisel tezyin içeren dairevî madalyonun dikey ekseninde alt ve üst ucuna birer damla biçimli madalyon bağlanmıştır. Pencere kanatlarındaki dört adet damla biçimli madalyon da aynı süsleme unsurlarına sahiptirler. Madalyonların dış hat sınırını belirleyen çift kademeli silme uygulaması aynı zamanda damla biçimli madalyonları dairevi madalyonlara bağlayan unsurdur. Dıştan ilk silme iç bükey yapılmışken, ikinci silme düz olarak verilmiştir.

Damla biçimli madalyonlar alt ve üst kısımlarından basık hissi uyandırmaktadır. Madalyonun iç kısmı palmet - rumi düzenlemesiyle tezyin edilmiştir. Madalyonların dairevi kısımlarından sivri kısımlarına doğru dikey ekseninde iki adet palmet üst üste işlenmiştir. Dairevi kısımdaki palmetin altından yanlara ve sivri kısma doğru uzanan kıvrık dal ve rumi kompozisyonu kendi içlerinde ve palmetlerle bağlantıyı kesmeksizin, madalyonun sivri kısmında iki ayrı ama yakın olarak sonlanmıştır. İç kısımda yer yer ikinci silmeden kıvrık dal ve rumiler palmet - rumi kompozisyonuna temas ederken, palmet - rumi kompozisyonundan da yer yer içteki ikinci silmeyle kaynaşan temaslar gözlenmektedir (Cengiz, 2013: 65). (Fot.36)

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelediğimiz eser; Birgi Ulu Camii'nin pencere kanatlarındaki damla biçimli madalyonlar, 711/1312 yılına tarihlenmektedirler.

Fotoğraf 36: Birgi Ulu Camii Damla Biçimli Madalyon İhtiva Eden Pencere Kanadı Detayı
(Gülay Cengiz'den)

Çizim 23: Birgi Ulu Camii Damla Biçimli Madalyon İhtiva Eden Pencere Kanadı Çizimi (Gülay Cengiz 'den)

3.2.9. Ermenek Sipas Camii Kapı Kanatlarındaki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 24

Fotoğraf: 37 - 38

Bulunduğu yer: Konya/İnce Minare Taş ve Ahşap Eserleri Müzesi

Envanter numarası : -

Tanım ve inceleme: Ermenek Sipas Camii'ne ait olan kapı kanatları 14. Yy başlarına tarihlenmektedir. Çakma tekniğinde imal edilmiştir. Süsleme tekniği olarak ise; zemin oyma tekniğinde imal edilen kapı kanatlarının ustası bilinmemektedir. (Bozer, 1992: 166).

Sipas Camii'nin kapı kanatlarında dört adet damla biçimli madalyon bulunmaktadır. Bu madalyonlar kanatların hemen hemen merkezlerinde bulunan, içleri bitkisel olarak tasarlanmış dairevî madalyonlara, dikey ekseninde alt ve üst kısımlarından bağlanmış halde, $\frac{1}{2}$ simetrik biçimde verilmiştir. Dört adet madalyon da aynı süslemeyle tezyin edilmiştir. Damla madalyonların sınırlarını belirleyen düz silme aynı zamanda dairevi madalyonların da sınırlarını belirlemekte, madalyonları birbirlerine bağlamaktadır.

Damla biçimli madalyonların içi ise palmet – rumi kompozisyonunda verilmiştir. Damla madalyonların dairevi kısımlarından başlayarak dikey ekseninde, sivri kısımlarına tek sıra halinde uzanan üç adet palmet yerleştirilmiştir. Dairevi kısımdaki ilk palmetin altından bir sap ile $\frac{1}{2}$ simetrik yükselen, kıvrık dal rumi, yanlarda yukarı doğru uzanmıştır. Her bir madalyonu kuşatan silmeler, sivri kısmın tepesinde bir palmet oluşturarak sonlanmıştır (Bozer, 1992: 167). (Fot.38)

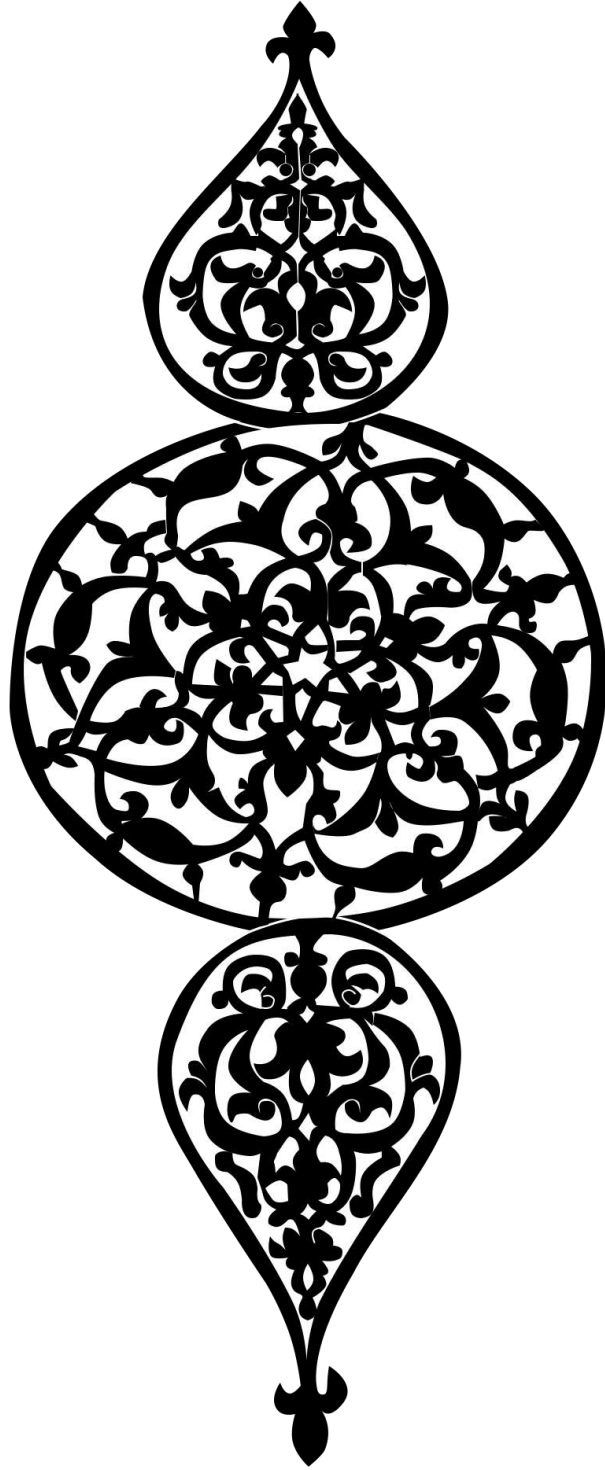
Tarihlendirme: İncelediğimiz eser; Sipas Camii'nin kapı kanatlarındaki damla biçimli madalyonlar, 14. yy. başlarına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 37: Ermenek Sipas Camii Kapı Kanadı (Mustafa Binol'dan)

Fotoğraf 38: Ermenek Sipas Camii Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon (Mustafa Binol'dan)

Çizim 24: Ermenek Sipas Camii Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon

3.2.10. Kastamonu Kasabaköy Mahmut Bey Camii Kapı Kanatlarındaki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 25

Fotoğraf: 39

Bulunduğu yer: Kastamonu/Kastamonu Kasabaköy Mahmut Bey Cami

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Kasabaköy Mahmut Bey Camii, 1367 yılında, Candaroğulları Beyi; Mahmut Bey tarafından yaptırılmıştır. Camii'nin kapı kanatlarını ise Mahmut Oğlu Nakkaş Abdullah, çakma tekniğinde imal etmiştir. Süsleme tekniği oymadır (Bozer, 1992: 202).

Kasabaköy Mahmut Bey Camii'ne ait kapı kanatlarının her iki yanında birbiriyle aynı biçimde tezyin edilmiş süslemeler bulunmaktadır. Kanatların merkezlerinde, içleri bitkisel tezyinle ele alınmış dairevi madalyonlar yerleştirilmiştir. Dairevi madalyonların dikey ekseninde üst ve alt kısımlarına damla biçimli madalyonlar nakşedilmiştir.

Damla biçimli madalyonların dış hatlarını oluşturan iki adet silme inci dizili olarak işlenmiştir. Bitkisel unsurlarla tezyin unsurlarıyla ele alınan madalyonların iç alanları, dairevi kısımdan başlayarak sivri kısımlarına doğru dikey hatta üç tek sıra palmetle süslenmiştir. Bunların etrafında kıvrık dallı rumiler oldukça yoğun olarak gözlenmektedir. Kıvrık dallı rumi kompozisyonu ikinci palmetin üzerinde düğümlü bir geçme oluşturmaktadır. Süslemenin ele alınışı bakımından çok iç içe bir görüntü arzemesi, süslemedeki unsurların çizgi ölçeğinde tasarlanan ince ve soyut tutumdan kaynaklanmaktadır (Bozer, 1992: 205). (Fot.39)

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen eser, kasabaköy Mahmut Bey Camii'nin kapı kanatlarında bulunan damla biçimli madalyonlar, kapı ile birlikte cami ile aynı zamana; 768/1367 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 39: Kastamonu Kasabaköy Mahmut Bey Camii Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon (<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kastamonu/gezilecekler/mahmut-bey-cam> 11.12.2020 - 20.52)

Çizim 25: Kastamonu Kasabaköy Mahmut Bey Camii Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon

3.2.11. Bursa Yeşil Camii Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyonlar

Çizim: 26

Fotoğraf: 40

Bulunduğu yer: Bursa/Bursa Yeşil Cami

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Bursa Yeşil Camii ya da bilinen diğer adıyla Yeşil İmaret, Semavi Eyice'nin üzerinde durduğu üzere, zaviyeli cami plan tipinde, I. Mehmed tarafından, H. 822 (1419/20) tarihinde yaptırılmıştır. Kubbeli ve yan eyvanları bulunan camii, Erken Osmanlı Mimari'sinin Bursa şehrindeki örnekleri arasında yer almaktadır. Madalyonların süslemesi derin oyma tekniğinde yapılmıştır. (Eyice, 2015: 38).

Bursa Yeşil Camii'nde yer alan ahşap kapı kanatları üç panoya bölünmüştür. Üç panonun merkezinde yer alan büyük panonun merkezine büyük dairevi madalyon yerleştirilmiştir. Bahsedilen büyük dairevi madalyonun üst ve alt kısmına teğet noktalardan iki adet damla biçimli madalyon nakşedilmiştir. Dairevi madalyonun ve damla biçimli madalyonların sınırlayıcısı düz silmedir. Büyük dairevi madalyonun içerisi yoğun bitkisel ve kısmen geometrik tezyinle ele alınmıştır.

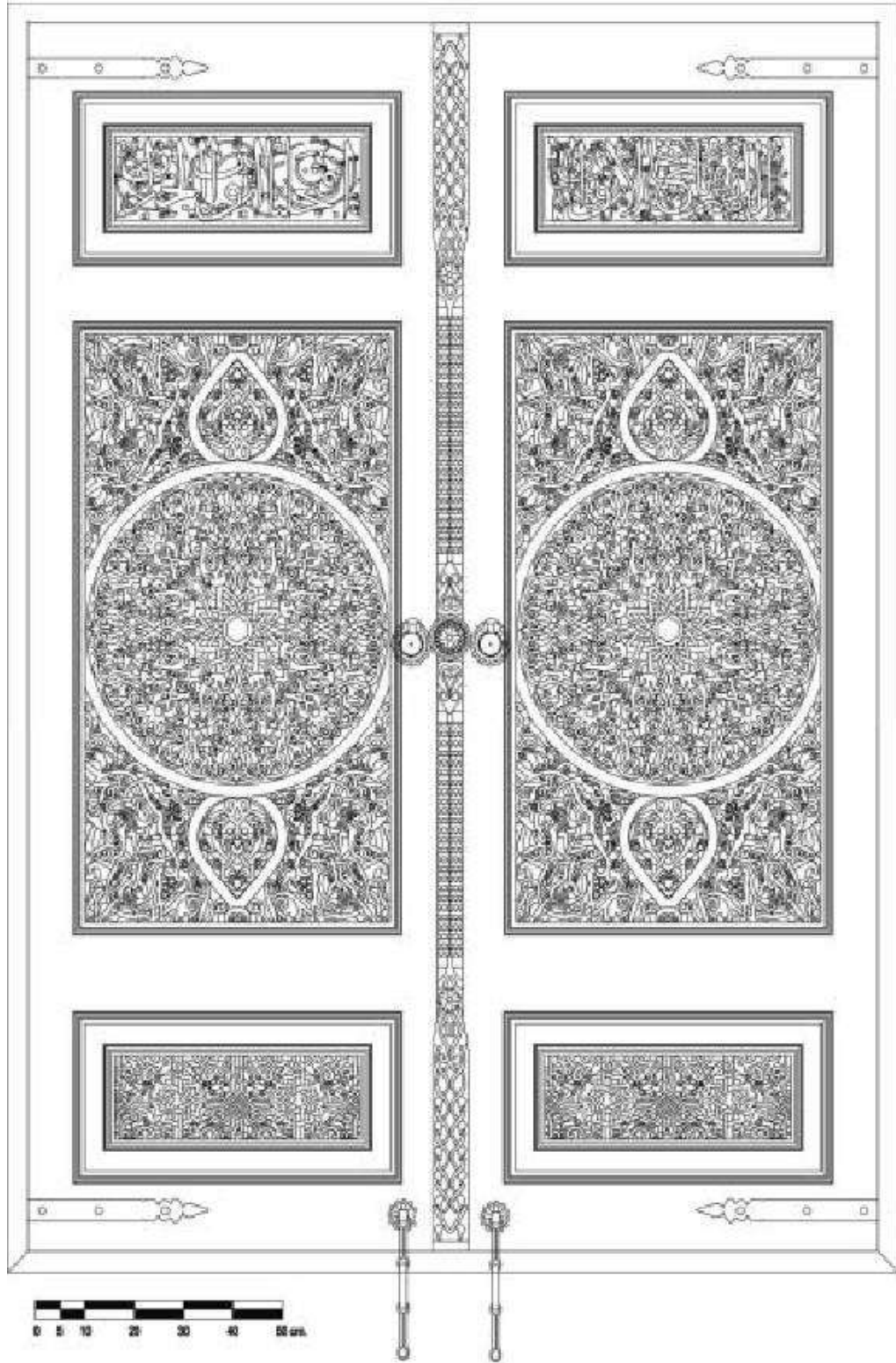
Sivri kısmı yukarıya doğru işlenmiş, üstteki damla biçimli madalyonun görece merkezinde bir hatayı bulunmaktadır. Hatayı motifinin aşağısında, damla biçiminin alt dairevi kısmından itibaren başlayan iki adet rumi, hatayinin etrafında bir kavis oluşturarak, hatayinin üstünde, damla biçimli madalyonun sivri kısmında daha küçük bir hatayı ve buna organik bağlanmış tepelikle birlikte sonlandırılmıştır. Bu hatayili tepelikten madalyonun sınır silmesinin biçimini takip ederek aşağıya doğru uzanan kıvrık dallı süsleme unsurları, büyük hatayiden çıkan yine kıvrık dallarla karışarak madalyonun dairevi alt kısmına kadar devam ettirilmiştir. Damla biçimli madalyonun üst ucuna iç içe alem motifi ve aralarında kalan kısma da inci dizisini andırır bir süsleme işlenmiştir. Sivri kısmı aşağıya doğru işlenmiş, üstteki ile aynı olan, dairevi damla biçimli madalyonun alt kısmındaki damla biçimli

madalyonun görece merkezinde bir hatayi bulunmaktadır. Hatayi motifinin altında, damla biçiminin – hatayinin konumuna göre - alt dairevi kısmından itibaren başlayan iki adet rumi, hatayinin etrafında bir kavis oluşturarak, hatayinin üstünde, damla biçimli madalyonun sivri kısmında, daha küçük bir hatayili tepelikle birlikte son bulmuştur. Hatayi ile birlikte ele alınan tepelikten çıkarak damla madalyonun ana hat biçimini takip ederek aşağıya doğru uzanan kıvrık dallı süsleme unsurları, büyük hatayiden çıkan yine kıvrık dallarla karışarak madalyonun dairevi alt kısmına kadar devam ettirilmiştir. Büyük dairevi madalyonun alt kısmına yerleştirilmiş damla biçimli madalyon, üstteki madalyonla aynı süsleme unsurlarıyla ½ simetrik bezenmiş olsa da küçük bir üslup farkı ve süsleme unsurlarının biçim farkı sezilmektedir. İki kapı kanadı da simetrik tutulmuştur (Fot.40).

Tarihlendirme: İncelenen eser, Bursa Yeşil Camii'nin kapı kanatlarındaki damla biçimli madalyonlar, cami ile birlikte, 822 - 823/1419 - 1420 yılları arasına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 40: Bursa Yeşil Camii Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon (Erdal Elmas'tan)

Çizim 26: Bursa Yeşil Camii Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon Çizimi (Murat Alkan'dan)

3.2.12. Ankara Hacı Bayram Türbesine Ait Olduğu Söylenen Kapı Kanatlarındaki Damla Biçimli Madalyon

Çizim: 27

Fotoğraf: 41

Bulunduğu yer: Ankara/Ankara Etnografya Müzesi

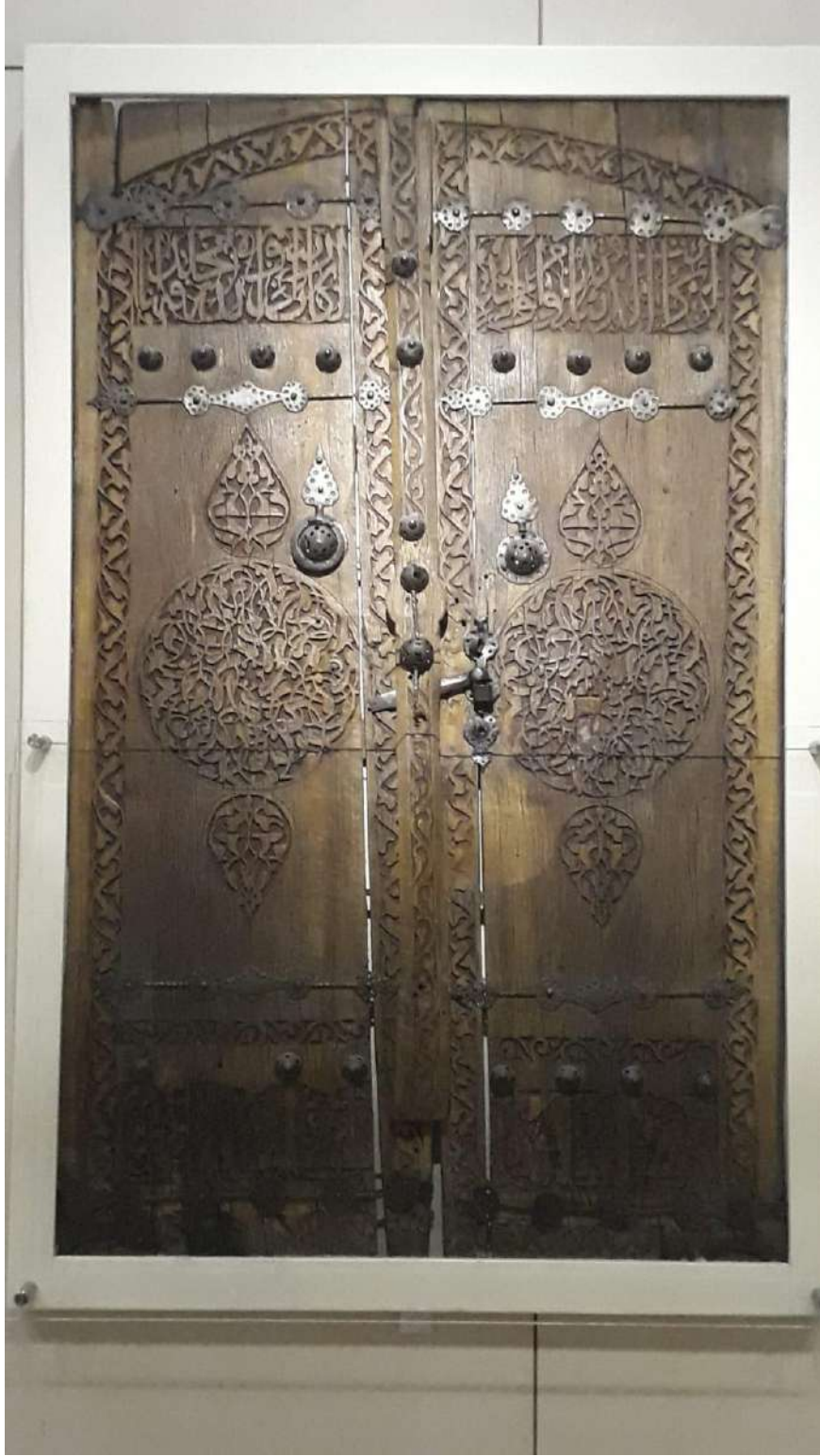
Envanter numarası: 8013

Tanım ve inceleme: Ankara Etnografya Müzesinde sergilenmekte olan ve Ankara Hacı Bayram Türbesi'ne ait olduğu düşünülen kapı kanatları, üzerindeki süs unsurlarının üslubu gereği 15. Yüzyılın ikinci yarısında yapıldığı düşünülmektedir. Kapı kanatları çakma tekniğinde imal edilmiştir. Süsleme tekniği olarak ise oyma kullanılmıştır (Bozer, 1992: 208).

Ankara hacı Bayram Türbesi'ne ait olduğu tahmin edilen kapı kanatlarının her ikisinde de merkez konuma, içleri bitkisel süslemelerle verilen dairevi madalyonlar işlenmiştir. Bu madalyonların dikey ekseninde alt ve üst kısmına olmak üzere dört adet konum bakımından simetrik ve aynı düzenlemeye sahip damla biçimli madalyonlar nakşedilmiştir. Madalyonun sınırlarını belirleyen düz silmeler kullanılmıştır.

Damla biçimli madalyonların dairevi kısımlarından bir bağla başlayan kıvrık dal – rumi kompozisyonu, ortada yassı bir palmet oluşturmuştur. Ortadan sivri kısma doğru üstte farklı bir palmet daha işlenmiştir. Bu palmet - kıvrık dal bezemesi sivri kısımda bir tepelik ile birleşerek süsleme tamamlanmıştır (Bozer, 1992: 209). (Fot.41)

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen eser, Ankara Hacı Bayram Türbesi'ne ait olduğu söylenen kapı kanadının üzerinde yer alan damla biçimli madalyon, 15. Yüzyıl ikinci yarısına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 41: Ankara Hacı Bayram Türbesi'ne Ait Olduğu Söylenen Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon (Selman Şahin'den)

Çizim 27: Ankara Hacı Bayram Türbesi'ne Ait Olduğu Söylenen Kapı Kanadındaki Damla Biçimli Madalyon

3.3. Mimariden Bağımsız Eserler Üzerindeki Örnekler

3.3.1. Selçuklu Dönemine Ait Nakışlı Mezar Göğüs Taşındaki Damla Biçimli Madalyon I

Çizim: 28

Fotoğraf: 42

Bulunduğu yer: Sivas/Sivas Arkeoloji Müzesi Avlusu

Envanter numarası: 478

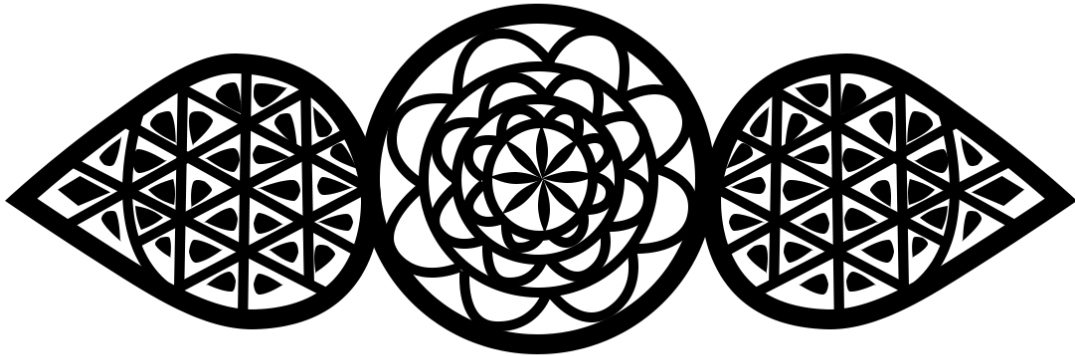
Tanım ve inceleme: Sivas Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmekte olan, 478 envanter numaralı mezar göğüs taşının net bir tarihine ulaşılamamakla birlikte, Selçuklu devrine ait olduğu, müze tarafından belirtilmiştir. Oldukça yoğun süslemeler barındırmakta olan mezar göğüs taşı mermerden imal edilmiştir. Mezar göğüs taşı genel itibariyle dikdörtgen prizma olarak üretilmiştir. Mezar göğüs taşının prizmatik yapısına göre orta eksen bölgesinde enlemesine, taşı ikiye bölen bir kırık mevcuttur. Madalyonlar zemin oyma ve kabartma tekniğinde yapılmıştır.

Mezar göğüs taşının orta kısmında süsleme bakımından daha az yoğunlukta bulunan bir çerçeve bulunmaktadır. Hem bu çerçevenin hem de göğüs taşının ana dikdörtgen biçiminin merkezine, iç içe sıralanmak şartıyla, en içte bir güneş kursu ve hemen devamında bir gülbezekle süslenmiş bir dairevi madalyon yerleştirilmiştir. Bu dairevi madalyonlarla orantılı bir biçimde, her iki yanına simetrik olarak birer damla biçimli madalyon yerleştirilmiştir. Madalyonları sınırlayan düz silmeler kullanılmıştır. Damla biçimli madalyonların iç kısımları üçgen geometrik unsurlarla tezyin edilmiş, her bir üçgenin içerisine içleri dolu damla motifleri oluşturulmuştur. Mezar göğüs taşında ayrıca bitkisel süsleme unsurlarının yanında geometrik geçmeler, gülbezeler ve güneş kurslarına yer verilmiştir (Fot.42).

Tarihlendirme: İncelediğimiz eser, Selçuklu dönemine ait olan mezar taşı üzerindeki damla biçimli madalyon, 13. Yüzyıl ikinci yarısına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 42: Selçuklu Dönemine Ait Nakışlı Mezar Göğüs Taşındaki Damla Biçimli Madalyon I (Serkan Pekköz'den)

Çizim 28: Selçuklu Dönemine Ait Nakışlı Mezar Göğüs Taşındaki Damla Biçimli Madalyon I

3.3.2. Selçuklu Dönemine Ait Nakışlı Mezar Göğüs Taşındaki Damla Biçimli Madalyon II

Çizim: 29

Fotoğraf: 43

Bulunduğu yer: Sivas/Sivas Arkeoloji Müzesi Avlusu

Envanter numarası: 479

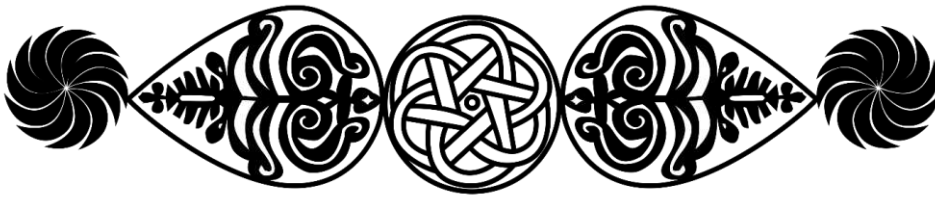
Tanım ve inceleme: Sivas Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmek olan, 479 envanter numaralı mezar göğüs taşının net bir tarihine ulaşılamamakla birlikte, Selçuklu devrine ait olduğu, müze tarafından belirtilmiştir. Oldukça yoğun süslemeler barındırmakta olan mezar göğüs taşı mermerden imal edilmiştir. Mezar göğüs taşı dikdörtgen prizmatik yapısının bir ucuna yakın kısmından enine tamamen kırılmış vaziyettedir. Madalyonların yapımında zemin oyma ve kabartma teknikleri kullanılmıştır.

Mezar göğüs taşının orta kısmında, mihrabiye süslemelerini andıran, tezyinat açısından daha sade tutulmuş bir pano bulunmaktadır. Sözüne ettiğimiz panonun ve aynı zamanda mezar göğüs taşının merkezine yakın bir konumuna, içine yarım dairevi geçmeli geometrik biçimde tasarlanmış Davut Yıldızı yapılmış dairevi biçimli bir madalyon ve bu madalyonun her iki yanına oran olarak dengeli iki adet damla biçimli madalyon nakşedilmiştir. Madalyonların biçim sınırlarının belirleyicisi olan düz silmelerden oluşturulmuştur. Damla biçimli madalyonlar $\frac{1}{2}$ simetrik bir tezyinle ele alınmıştır. Madalyonların iç kısımları, dairevi kısımlarından başlayıp, sivri kısımlarında son bulan hayat ağacı bitkisel tezyinat ile süslenmiştir. Bahsedilen damla biçimli madalyonların sivri kısımlarına, nispeten daha küçük çarkıfelekler eklenerek kompozisyon sonlandırılmıştır. Mezar göğüs taşı, 478 envanter numaralı mezar göğüs taşına benzer biçimde bitkisel ve geometrik süsleme unsurlarının yanında güneş kursları, gülbezekler ve çarkıfelekler içermektedir (Fot.43).

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen eser, Selçuklu dönemine ait olan mezar taşı üzerindeki damla biçimli madalyon, 13. Yüzyıl ikinci yarısına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 43: Selçuklu Dönemine Ait Nakışlı Mezar Gögüs Taşındaki Damla Biçimli Madalyon II (Serkan Pekköz'den)

Çizim 29: Selçuklu Dönemine Ait Nakışlı Mezar Gögüs Taşındaki Damla Biçimli Madalyon

II

3.3.3 Mardin Müzesindeki Osmanlı Dönemi Tılsım Kolyesi I

Çizim: -

Fotoğraf: 44 - 45

Bulunduğu yer: Mardin/Mardin Müzesi

Envanter numarası: 2010/97

Tanım ve inceleme: Mardin Müzesi’nde bulunan, 2010/97 envanter numaralı tılsım kolye, iki yüzlü olarak tasarlanmıştır. Damla biçimli bir madalyon şeklinde tasarlanmış olup kulpu bulunmaktadır. Tılsım kolye, gümüşten, tek parça plaka olarak yapılmıştır (Tali, 2019: 952).

Tılsım kolyenin, damla biçimini, kenar hattı boyunca çepeçevre takip eden zikzaklarla tasarlanmış silme, her iki yüzde de mevcuttur. Ön yüzün ortasında, sülüs hatla, “Maşallah” yazılmıştır. Maşallah istifinin üzerindeki yazı ise tahribattan dolayı anlaşılmamaktadır. Tılsım kolyenin diğer yüzüne (arka yüz) beş satır ve beş sütundan oluşan yirmi beş eş bölümlü (kare) vefk kazanmıştır. Her karenin içerisine, huruf-u mukatta işlenmiştir. Kari vefkin alt sıralarında ebced değerleri de yazılmıştır. Tılsım kolyenin ip deliğinin altında, “Bismillahirrahmanirrahim” yazılıdır. Vefkin sağ tarafı okunamamaktadır, bunun karşısında “ياالمالك (mülkün sahibi)” ibaresi yer almakta, alt kısımda “يالطيف (yaratıklara karşı yumuşak davranan, çok merhametli, çok lütufkâr, her şeyin detayını sırlarını en iyi bilen)” gibi “esmaü’l hüsnâdan” bazıları işlenmiştir (Tali, 2019: 952). (Fot.44, 45)

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen eser, Mardin Müzesi’nde yer alan tılsım kolye, 1637 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 44, 45: Mardin Müzesi'ndeki Tılsım Kolyesi I (Ön ve Arka yüz) (Şerife Tali'den)

3.3.5. Mardin Müzesindeki Osmanlı Dönemi Tılsım Kolyesi II

Çizim: -

Fotoğraf: 46 - 47

Bulunduğu yer: Mardin/Mardin Müzesi

Envanter numarası: 2011/1666

Tanım ve inceleme: Mardin Müzesi'nde bulunan, 2011/1666 envanter numaralı tılsım kolye iki yüzlü olarak tasarlanmıştır. Damla biçimli madalyon olarak tasarlanan tılsım kolyenin kulpu bulunmaktadır. Tılsım kolye; gümüşten, tek parça plaka olarak imal edilmiştir (Tali, 2019: 963).

Tılsım kolyenin sınırları, damla biçimini takip eden testere dişi biçiminde ele alınmıştır. Buna ek olarak iç kısmında kızma tekniği ile düz bir silme oluşturulmuştur. Tılsım kolyenin içinde kalan alan ön yüzde, “Besmele” ile başlatılıp, Bakara Suresinin 255. Ayeti, “bi’iznih” kısmına kadar talik hatla

yazılmıştır. Bu kısımdan sonrası, diğer yüzde kaldığı yerden başlayarak ayetin tamamı işlenmiştir (Tali, 2019: 963). (Fot.46, 47)

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen eser, Mardin Müzesi'ndeki, 2011/1666 envanter numaralı tılsım kolye, 1666 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 46, 47: Mardin Müzesi'ndeki Tılsım Kolyesi II (Ön ve Arka yüz) (Şerife Tali'den)

3.3.5. Mardin Müzesindeki Osmanlı Dönemi Tılsım Kolyesi III

Çizim: -

Fotoğraf: 48 - 49

Bulunduğu yer: Mardin/Mardin Müzesi

Envanter numarası: 2010-216

Tanım ve inceleme: Mardin Müzesi'nde bulunan, 2010-216 envanter numaralı tılsım kolye, tek yüzlü olarak üretilmiştir. Damla biçimli bir madalyon şeklinde tasarlanmış olup kulpu bulunmaktadır. Tılsım kolye, tek parça plaka halinde

gümüşten yapılmıştır. Nielle ya da savad adı verilen teknikle üretilen tılsım kolyede kazıma tekniği de kullanılmıştır (Tali, 2019: 953).

Tılsım kolye, damla biçiminde tasarlanmıştır. Damla biçimli tek parça plakanın sınır hattını takip eden düz bir silme bulunmaktadır. Tılsım kolyenin iç kısmı yani silmenin kuşattığı alan, yatayda ölçüleri birbirinden farklı dört kısma ayrılmıştır. Tılsım kolyenin dairevi alt kısmındaki ayrılan alanda, önce yukarı, sonra da yanlara ve aşağıya uzanan soyut dallar işlenmiştir. Buradan sırayla, yukarıya doğru ikinci bölümde, “Maşallah” “ماشاءالله” yazılıdır. Yazılı süslemenin hemen üzerindeki dar bölümde zikzaklar yer almaktadır. Tılsım kolyeye ait kulpun bulunduğu üst sivri kısımda yer alan bölüm ise aşağıdaki alanın tersine, aşağıya ve yana doğru kıvrılan soyut dallar nakşedilmiştir. Soyut dalların bulunduğu alt ve üstte kalan her iki kısımda boş kalan yerler serbest, yatay çizgilerle taranmıştır (Tali, 2019: 953). (Fot.48, 49)

Tarihlendirme: İncelenen eser, üzerindeki süslemeler göz önüne alındığında, 19. yüzyıla tarihlenmektedir.

Fotoğraf 48, 49: Mardin Müzesi'ndeki Tılsım Kolyesi III (Şerife Tali'den)

3.3.6. Havran Merkez Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon I

Çizim: 30

Fotoğraf: 50

Bulunduğu yer: Balıkesir/Havran Mezarlığı

Envanter numarası: -

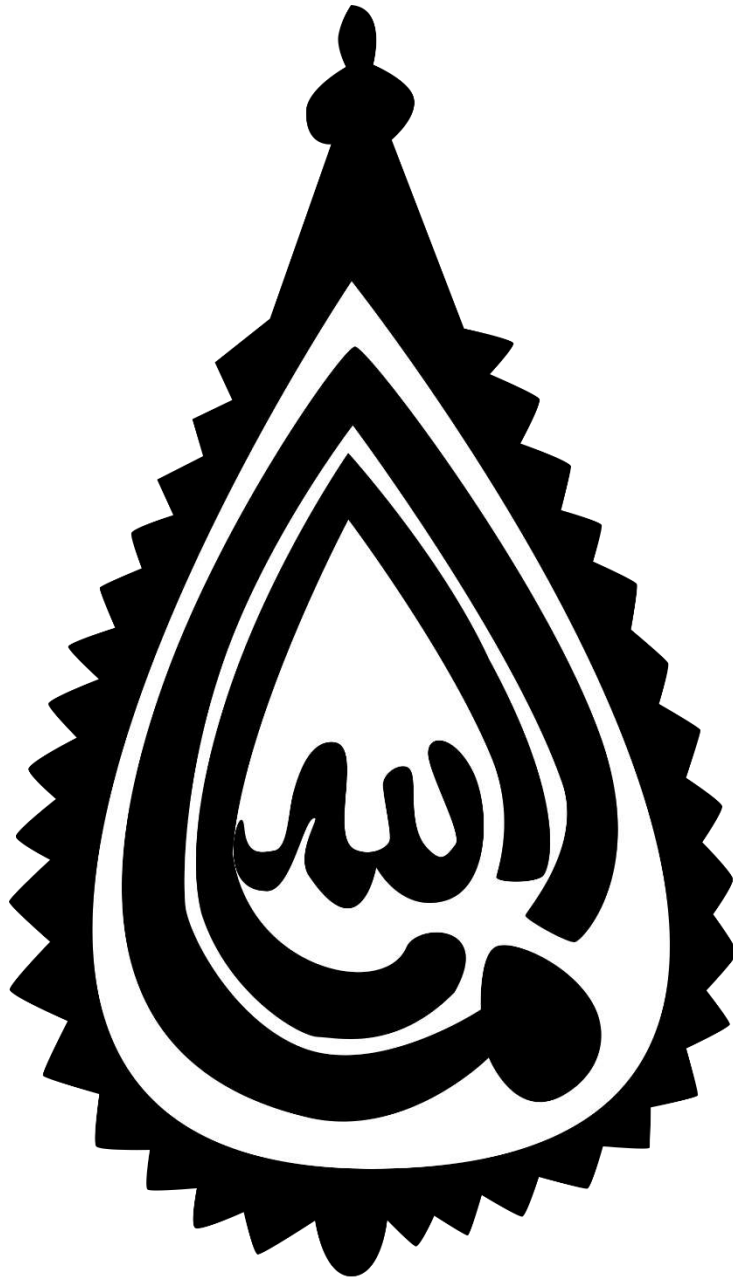
Tanım ve inceleme: Balıkesir Havran mezarlığında bulunan, 1335/1917 tarihli, Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Kâzım Ağa'ya ait mezar taşının baş şahidesi, bir fes şeklinde üretilmiştir. Osmanlı'nın yıkılışı ve Cumhuriyetin kurulma arifesinde yapılmıştır. Madalyon kabartma tekniğinde yapılmıştır.

Havran mezarlığındaki bahsedilen baş şahidesinin başlığında, ön yüzünde başlıkla orantılı biçimde bir damla biçimli madalyon bulunmaktadır. Madalyonun sınırlayıcısı düz silme üzerine, dışa doğru testere dişi motifi nakşedilmiştir. Madalyonun iç kısmına, sağ alt köşeden mim harfiyle başlayarak, şin harfinin damla biçimli madalyon biçimiyle istifi ve ortada kalan boş alanın Lafzatullah ile doldurulmasıyla bitirilen bir "Maşallah" yazılı istifi yapılmıştır. Madalyonun sivri ucuna stilize palmet nakşedilmiştir (Fot.50).

Tarihlendirme: İncelediğimiz eser, Havran mezarlığında bulunan, Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Kâzım Ağa'ya ait mezar taşının baş şahidesi, 1335/1917 yılına tarihlenmektedir.

Fotoğraf 50: Havran Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon I (Erdal Elmas'tan)

Çizim 30: Havran Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon I

3.3.7. Havran Merkez Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon II

Çizim: 31

Fotoğraf: 51

Bulunduğu yer: Balıkesir/Havran Mezarlığı

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Balıkesir Havran mezarlığında, 1338/1920 tarihli, Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Emin'e ait olan mezar taşı baş şahidesinin başlığı fes üretilmiştir. Mezar taşının baş şahidesi Osmanlı Devletinin çöküş yıllarına rastlamaktadır. Madalyon kabartma tekniğinde yapılmıştır.

Havran mezarlığındaki sözü edilen baş şahidesinin başlığında, ön yüzünde başlıkla dengeli biçimde ölçülere sahip bir adet damla biçimli madalyon işlenmiştir. Madalyonun dış hattı düz silme üzerine, dışa doğru testere dişi tezyin unsuru hakkedilmiştir. Madalyonun iç kısmı yazılı süslemeyle oluşturulmuştur. İç kısımdaki yazılı süslemenin sağ alt köşesinden “mim” harfiyle başlanmış, “şin” harfi damla biçiminde istiflenmiş ve ortada kalan boş alanın “Lafzatullah” ile doldurulmasıyla bitirilen bir “Maşallah” yapılmıştır. Madalyonun sivri ucuna stilize palmet işlenmiştir (Fot.51).

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında, Havran mezarlığındaki, Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Emin'e ait olan mezar taşı baş şahidesi, 1338/1920 yılına tarihlenmektedir.

**Fotoğraf 51: Havran Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon II
(Erdal Elmas'tan)**

Çizim 31: Havran Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon II

3.3.8. Havran Merkez Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon III

Çizim: -

Fotoğraf: 52

Bulunduğu yer: Balıkesir/Havran Mezarlığı

Envanter numarası: -

Tanım ve inceleme: Balıkesir Havran mezarlığındaki bir diğer örneğin yer aldığı, 1342/1924 tarihli, Hançerli oğlu Ahmed Ağa Mahdumu Hasan Efendi'ye ait baş şahidesinin başlığı fes biçiminde yapılmıştır. Mezar taşının yapımı Cumhuriyet'in ilk yılına rastlamaktadır. Madalyon kabartma tekniğinde yapılmıştır.

Havran mezarlığındaki söz konusu baş şahidesinin başlığında, nispeten küçük damla biçimli bir madalyon oluşturulmuştur. Damla biçimli madalyonun sınırlarını oluşturan testere dişi süslemeli biçim, malzemenin yetersiz oluşu nedeniyle bozulmuş durumda olduğundan seçilememektedir. Aynı durum madalyonun iç kısmındaki, "mim" harfi sağ altta kalmak şartıyla, "şın" harfinin damla biçimine uygun yerleştirilmesiyle oluşturulan ve ortadaki boş kısma "Lafzatullah" işlenen "Maşallah" yazılı süslemesi için de geçerlidir. Malzemedeki aşınmalar neticesinde süsleme tafsilatıyla berrak gözükmemektedir (Fot.52).

Tarihlendirme: Konumuz kapsamında incelenen eser, Hançerli oğlu Ahmed Ağa Mahdumu Hasan Efendi'ye ait baş şahidesi, 1342/1924 yılına tarihlendirmektedir.

Fotoğraf 52: Havran Mezarlığındaki Baş Şahidesinde Yer Alan Damla Biçimli Madalyon III (Erdal Elmas'tan)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. DEĞERLENDİRME

Araştırmamızda, Anadolu’da, birçok bölge ve ilden, mimariye bağlı eserler, mimariye bağlı yapı elemanları üzerindeki örnekler ve mimariden bağımsız eserler üzerindeki örnekler olarak ayrılan üç başlık altındaki katalogdan oluşmaktadır.

Mimariye bağlı eserler başlığında; damla biçimli madalyon/madalyonlar barındıran eserler sırasıyla; Mardin Ulu Camii (1176), Diyarbakır Silvan Ulu Camii (549 – 571/1154 – 1176), Diyarbakır Ulu Camii (1154 - 1176), Diyarbakır Zinciriye Medresesi (1198 – 1199) olmak üzere Artuklu Devrine aittirler. Konya, Karatay Medresesi (1251) Selçuklu yapısıdır. Van, Gevaş’ta bulunan, Halime Hatun Kümbeti (1335), Saltuklu devrine aittir. Aksaray Zinciriye Medresesi (1337) Karamanoğlu devri yapısıdır. Batman Hasankeyf’te olan, Er-Rızk Camii (1409) Eyyubilerin eseridir. Diyarbakır’da bulunan Safa Camii (938/1513) ve Fatih Paşa Camii (922/1516 – 927/1520) ve Bitlis Şerefiye Camii (16. yüzyıl ilk yarısı) ise Osmanlı dönemine ait eserlerdir. Van Hoşap Kalesi (1643), Osmanlı Devleti’ne tabi Mahmudi beyi tarafından yaptırılmıştır. Mardin Ulu Camii minaresi (1888) Geç Osmanlı Devri’ne aittir.. Erzurum’da bulunan Rıza Avcı Evi (1901), Müceldili Evi (1901), Korukçular Evi (1902) Osmanlı devrine ait sivil mimarlık faaliyetlerindedir. Bitlis Gökmeydan Camii (1924) Cumhuriyet devrine ait bir yapıdır.

Mimariye bağlı yapı elemanları üzerindeki örnekleri barındıran eserler de sırasıyla; Kayseri Ulu Camii (12. yüzyıl ikinci çeyreği) minberi, Danişmentli’lere aittir. Ankara Alaeddin Camii (1178) pencere kanatları, Selçuklu devrine tarihlenmektedir. Karaman devri figürlü kapı (13. yüzyıl ilk çeyreğinde) Karamanoğulları zamanında üretilmiştir. Ankara Hacı Hasan Mescidi’nin (13. yüzyıl başları) kapı kanatları, Selçuklu döneminde yapılmıştır. Ankara Tavuslu kapı kanadı (13. yüzyıl ilk yarısı) ve Afyon Ulu Camii (1272 – 1277) minberinin kapı kanatları, Selçuklu devrine işaret etmektedir. Çorum Muradı Rabi Camii (1306) minber kapısının kanatları, Anadolu Selçuklu zamanında yapılmıştır. Birgi Ulu Camii (1312) pencere kanatları, Aydınoğulları zamanında yapılmıştır. Ermenek Sipas Camii (14.

yüzyıl başları) kapı kanatları, Karamanoğlu zamanına aittir. Kastamonu Kasabaköy Mahmut Bey Camii (1367) kapı kanatları, Candaroğulları Beyliği'nin ürünüdür. Bursa Yeşil Camii kapı kanadı (822/ 1419/20) ve Ankara Hacı Bayram Türbesi (15. yüzyılın ikinci yarısı) kapı kanatları, Osmanlı devrine aittir.

Mimariden bağımsız eserler üzerindeki örnekler başlığında, sırasıyla; Sivas Arkeoloji Müzesi'nde, 478 ve 479 envanter numaralı mezar göğüs taşları, Anadolu Selçuklu devrinde üretilmişlerdir. Mardin Müzesi'nde bulunan tılsım kolyeler, (I, II, III) Osmanlı Devrine aittir. Balıkesir Havran Mezarlığı'na ait, Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Kâzım Ağa'ya ait mezar taşı (1335/1917) ve Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Emin'e ait mezar taşı (1338/1920) Osmanlı'nın son yıllarından örneklerdir. Yine Havran Mezarlığı'ndan, Hançerli oğlu Ahmed Ağa Mahdumu Hasan Efendi'ye ait mezar taşı (1342/1924), Cumhuriyet'in ilan edilmesinin ilk yılı içerisine tarihlenmektedir.

4.1. Malzeme ve Teknik

Mimariye bağlı eserlerden; Karatay Medresesi Eyvanındaki örnekte çini, Korukçular Evi'ndeki örnekte mermer kullanılmak üzere, geriye kalan bütün madalyonlar taş malzemeden elde edilmiştir. Kataloğun bu bölümünde yer alan bütün mimari yapılarda ağırlıklı kesme taş tercih edilmiştir. Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgelerinde, sert bir yapıya sahip olan bazalt taşı da bu yapıların ve bu yapılardaki süsleme unsurlarının belirli noktalarında kullanılmışlardır. Diyarbakır Safa (Fot.17), Diyarbakır Fatih Paşa (Çizim.12) camilerinde, Hoşap Kalesi'nde (Fot.20), Bitlis Gökmeşdan Camii'nde (Fot.25), renkli taş uygulamaları bulunmaktadır. Bahsedilen eserlerde siyah bazalt taşıyla birlikte krem rengi bir taş kullanılmıştır. Diyarbakır Safa ve Diyarbakır Fatih Paşa Camiinde Madalyonlar krem rengi taşın üzerine işlenmiştir. Hoşap Kalesi'ndeki damla biçimli madalyon örneğinin iç süslemesi krem rengi taştan imal edilmişken, silme daha koyu renk bazalt taşıyla yapılmıştır. Bitlis Gökmeşdan Camii'nde bulunan madalyonların da iç kısımlarında krem rengi taş kullanılırken, silme ve devamında, madalyonların alt kısımlarındaki ters işlenmiş palmet müstesna koyu renk bazalt taş tercih edilmiştir.

Mimariye bağı yapı elemanları üzerindeki örnekler ahşap malzemedен oluşmaktadırlar. Ağırlığı kapı kanadı olan ahşap eserlerin içerisinde, yalnız Ankara Alaeddin Camii'ne (Fot.28) ve Birgi Ulu Camii'ne (Fot.36) ait pencere kanatları ele alınmıştır. Geriye kalan eserlerden de; Kayseri Ulu Camii (Fot.27), Afyon Ulu Camii (Fot.34) ve Çorum Murad-ı Rabi Camii'nde (Fot.35) minber kapı kanatlarındaki madalyonlar incelenmiştir.

Mimariden bağımsız eserler üzerindeki örneklerde ise mermer, taş ve metalden oluşmaktadırlar. Mezar taşları arasında açık krem/beyaz renk haricinde bir kullanım söz konusu değildir. Sivas Arkeoloji Müzesi avlusunda teşhir edilen 478 (Fot.42) ve 479 (Fot.43) envanter numaralarına sahip mezar göğüs taşları mermer malzemedен üretilmişlerdir. Mardin Müzesi'nde bulunan tılsım kolyeler (Fot.44, 45, 46, 47, 48, 49) gümüşten imal edilmiştir. Balıkesir Havran Mezarlığında bulunan; Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Kâzım Ağa (Fot.50), Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Emin'e (Fot.51) ve Hançerli oğlu Ahmed Ağa Mahdumu Hasan Efendi'ye (Fot.52) ait mezarlar, taş malzemedен üretilmiştir.

Araştırmamızda ele alınan örnekler çoğunlukla oyma ve kabartma tekniğiyle üretilmiştir, bunların yanında kazıma tekniği de kullanılmıştır. Taş ve ahşap eserlerin yanı sıra ele alınan üç adet metal tılsım kolyenin üretiminde, nielle ya da savad (bir tür kazıma tekniği) teknikleri kullanılmıştır. Katalogda yer almakta olan bir adet örnekte ise sır altı tekniğinde üretilmiş çini bulunmaktadır.

Mimariye bağı eserler arasında, taş üzerine işlenen örneklerden ilk sırayı alan, Mardin Ulu Camii'nin mihrabının üzerindeki madalyonlar kabartma tekniğiyle yapılmıştır. Silvan Ulu Camii'nin kuzey taçkapısında bulunan damla biçimli madalyonda; zemin oyma ve kabartma teknikleri kullanılmıştır. Zinciriye Medresesi'nin, güney cephesinde yer alan madalyonda, kabartma tekniği uygulanmıştır. Zinciriye Medresesi'ne ait mescidin mihrap nişi üzerinde ve mescidin giriş kapısı üzerinde yer alan madalyonlar kabartma tekniğinde üretilmişken, madalyonların alt ve üst kısmında yer alan palmetler, oyma tekniğiyle yapılmıştır. Karatay Medresesi'nin ana eyvan kemer kilit taşının üzerine yapılan madalyonda sır altı kullanılmıştır. Gevaş Halime Hatun Kümbetinde bulunan damla biçimli

madalyonlarda, kabartma ve oyma tekniğine yer verilmiştir. Aksaray Zinciriye Medresesi'nde ele alınan damla biçimli madalyonların tamamı, zemin oyma tekniğiyle işlenmiştir. Hasankeyf Er-Rızk Camii'nin minaresinde bulunan iki adet damla biçimli madalyon zemin oyma ve kabartma tekniklerinin birlikte kullanıldığı örneklerdendir. Diyarbakır Safa Camii'nin kuzey cephesinde, Diyarbakır Fatih Paşa Camii'nin kuzey cephesinde, Bitlis Şerefiye Camii'nin minare gövdesinde ve doğu duvarında, Hoşap Kalesi giriş kapısı üzerinde ve Mardin Ulu Camii minare gövdesinde bulunan damla biçimli madalyonlar, zemin oyma ve kabartma tekniğiyle yapılmışlardır. Rıza Avcı Evi, Müceldili Evi ve Korukçular Evi'ne ait damla biçimli madalyonlar, zemin oyma tekniğiyle yapılmışlardır. Bitlis Gökmeydan Camii'nin minare gövdesindeki madalyonda, zemin oyma ve kabartma tekniği kullanılmıştır.

Mimariye bağlı yapı elemanları üzerindeki örneklerde, Kayseri Ulu Camii'ne ait minberde ve Ankara Alaeddin Camii'ne ait pencere kanadında bulunan damla biçimli madalyonlarda zemin oyma tekniği kullanılmıştır. Karaman Devri'ne ait figürlü kapıda, Ankara Hacı Hasan Mescidi kapı kanatlarında ve Ankara Tavuslu kapı kanadında bulunan damla biçimli madalyonlarda oyma ve kazıma tekniği birlikte uygulanmıştır. Afyon Ulu Camii'nde bulunan minberin kapı kanadındaki madalyonda zemin oyma tekniği kullanılmıştır. Çorum Murad-ı Rabi Camii'ne ait minberin kapı kanatlarındaki damla biçimli madalyonda, oyma tekniği gözlenmektedir. Birgi Ulu Camii'ne ait bulunan pencere kanatlarındaki madalyonlarda ise; derin oyma tekniği ile süsleme yapılmıştır. Ermenek Sipas Camii'ne ait olan kapı kanatlarındaki damla biçimli madalyonlarda, zemin oyma tekniği izlenmektedir. Kastamonu Kasabaköy Mahmut Bey Camii'nin kapı kanatlarında bulunan kapı kanatlarındaki madalyonlarda oyma tekniği kullanılmıştır. Bursa Yeşil Camii'nde bulunan kapı kanatlarındaki damla biçimli madalyonlarda derin oyma tekniği kullanılmıştır. Ankara Hacı Bayram Türbesi'ne ait olduğu söylenen kapı kanatlarındaki madalyonda oyma tekniği kullanılmıştır.

Mimariden bağımsız eserler üzerindeki örneklerde; Sivas Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmekte olan, 478 ve 479 envanter numaralı mezar göğüs taşlarında bulunan damla biçimli madalyonlarda zemin oyma ve kabartma tekniği

kullanılmıştır. Mardin Müzesi'nde bulunan, 2010/97, 2011/1666, 2010/216 envanter numaralı tılsım kolyelerde, nielle ya da savad (bir tür kazıma tekniği) adı verilen tekniklerle süslenmiştir. Havran Merkez Mezarlığı'ndaki, Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Kâzım Ağa, Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Emin ve Hançerli oğlu Ahmed Ağa Mahdumu Hasan Efendi'ye ait mezar taşlarının başlıklarında kullanılan damla biçimli madalyonlar, kabartma tekniğinde yapılmıştır.

4.2. Biçim

Araştırmamızda ele alınan damla biçimli madalyonlar arasında ana hatlarıyla üç tip damla biçimi gözlenmiştir. Birinci tip; altı yarım daire biçiminde yapıлып üzerine külah yerleştirilmiş durumda olan damla madalyonlar bu tipe örnektir. İkinci tip; daire biçimine yakın olan ve sivri kısımla bütünleşen damla madalyonlardır. Üçüncü tip; İkinci tipe yakın fakat dairevi kısmın dilimli olarak ele alındığı damla biçimli madalyonlardır.

Mimariye bağlı eserler; Mardin Ulu Camii'nin mihrabının üstünde yer alan iki damla biçimi de ikinci tip içinde yer almaktadır (Fot.2). Silvan Ulu Camii kuzey taç kapısındaki ele alınan biçim; alt kısımda bir yarım daire, üst kısımda ise bu yarım dairenin üzerine eklenmiş bir üçgen (külah) biçimini andırmaktadır böylece birinci tipte yer almaktadır (Fot.3). Zinciriye Medresesindeki örneklerin tamamı (Fot.5, 6, 7), ikinci tip damla madalyon biçiminde nakşedilmişlerdir. Karatay Medresesi eyvan kemerinin kilit taşında bulunan damla biçimli madalyon (Fot.9) ikinci tipe uygundur. Gevaş Halime Hatun Kümbetinde kullanılan damla biçimlerinin dairevi alt kısımları dolgun halde tutulmuş olup ikinci tipe uygundur (Fot.10, 11). Aksaray Zinciriye Medresesindeki ele alınan biçimler ikinci tipe uygun halde imal edilmişlerdir (Fot.12, 13, 14). Hasankeyf Er-Rızk Camii minaresinde bulunan damla biçimli madalyonların alt dairevi kısımlarının üzerine üçgen (külah) yerleştirilerek elde edilmiş olup, birinci tip içine girmektedirler (Fot.15, 16). Diyarbakır Safa Cami (Fot.17) ve Diyarbakır Fatih paşa Camii'ndeki (Çiz.12) madalyonları çevreleyen silmeler madalyonun alt, dairevi kısımları dilimli hâlde ele alınarak, üçüncü tip içinde değerlendirilmiştir. Bitlis Şerefiye Camii minare gövdesindeki örnek, (Fot.18) ikinci tipte ele alınırken, Bitlis Şerefiye Camii doğu duvarındaki biçim, Diyarbakır Fatih paşa Camii'ndeki

gibi üçüncü tipte, altı dairevi kısmı dilimli olarak üretilmiştir (Fot.19). Hoşap Kalesi'nde incelenen örnek, ikinci tipin sanki alt ve üst noktalarından dışa doğru esnetilerek daha eliptik bir tavırda imal edildiği eserdir (Fot.20). Mardin Ulu Camii'ndeki damla biçimi, alt tarafta bir yarım daire ve bu yarım dairenin üstünde, damla formunun tepesini teşkil eden üst açısı, bahsi geçen yarım dairenin çapına eşit olan bir üçgen (külâh) yerleştirilerek oluşturulmuştur, birinci tipe uymaktadır (Fot.21). Rıza Avcı Evi, Müceldili Evi ve Korukçular Evi'nin kitabelerindeki damla biçimleri alt ve üst noktalardan içe esnetilmiş, yassı tabir edilebilecek tarzda uygulanmış olup, ikinci tipe uyan örneklerdir (Fot.22, 23, 24). Bitlis Gökmeşyan Camii'nde yer alan damla madalyonun biçimi ikinci tipi yansıtmaktadır (Fot.25).

Mimariye bağlı yapı elemanları üzerindeki örnekler başlığındaki eserler sırasıyla; Kayseri Ulu Camii minberindeki damla biçimi, ikinci tip içerisinde ele alınmıştır (Fot.27). Ankara Alaeddin Camii pencere kanadındaki, ikinci tipte ele alınan madalyon biçiminde, alt dairevi kısım nispeten daha sivri tutulmuştur fakat bahsedilen sivrilik, madalyonun, asıl daralarak sivrilen kısmı kadar belirgin değildir (Fot.28). Karaman Devri figürlü kapı kanadı, Ankara Hacı Hasan Mescidi'ne ait kapı kanadı, Ankara Tavuslu kapıdaki biçim, Afyon Ulu Camii minberinin kapı kanadındaki madalyon, ikinci tipi yansıtan eserlerdir. (Fot.29, 30, 32, 34). Çorum Murad-ı Rabi Camii, minber kapısı kanadında (Fot.35) yer alan madalyonların biçimi, ikinci tipe uygun olarak ele alınmışlardır. Birgi Ulu Camii pencere kanatlarındaki damla biçimi yan ve alt dairevi kısımlardan şişkin ve alt ve üst noktalardan içeriye basık biçimde olmak üzere ikinci tipe uymaktadırlar (Fot.36). Ermenek Sipas Camii'nde yer alan madalyon biçimi ikinci tipe uymakla birlikte, sivri kısım iç bükey kavisle sonlanmıştır (Fot.38). Kastamonu Kasabaköy Mahmut Bey Camii kapı kanadı (Fot.39), Bursa Yeşil Camii kapı kanadı (Fot.40), Ankara Hacı Bayram Türbesine ait olduğu düşünülen kapı kanadı (Fot.41) ikinci tipte ele alınmış örnekler arasında yer almaktadırlar.

Mimariden bağımsız eserler üzerindeki örneklerde; Sivas Arkeoloji Müzesinde yer almakta olan, Selçuklu dönemine tarihlenen, 478 ve 479 envanter numaralı, nakışlı mezar göğüs taşlarındaki madalyonların biçimleri ikinci tipe uygun

olarak imal edilmiştir (Fot.42, 43). Mardin Müzesinde yer alan tılsım kolyelerden, 2010/97 envanter numaralı olanı (Fot.44, 45), ikinci tipe uymaktadır. Aynı müzedeki, 2011/1666 envanter numaralı tılsım kolye (46, 47), ikinci tipe uymakla birlikte, sınır hattına testere dişi işlenmiştir. Mardin Müzesi'nde yer alan, tılsım kolyelerden, üçüncüsü (III) orta eksenin alt ve üstünden uzatılmışçasına eliptik durmakta olup (Fot.48, 49) ikinci tipe uymaktadır. Balıkesir Havran Mezarlığında bulunan; Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Kâzım Ağa (Fot.50), Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Emin'e (Fot.51) ait mezar taşlarındaki madalyonlar ikinci tip içinde yer almakla birlikte genel hatlar itibari ile düzenli bir yapıda bulunmamaktadırlar. Hançerli oğlu Ahmed Ağa Mahdumu Hasan Efendi'ye (Fot.52) ait olan mezar taşındaki damla biçimi ise yine ikinci tipte yer almakla birlikte üç örnek arasındaki en kötü halde bulunan mezar taşıdır.

4.3. Süsleme

4.3.1. Geometrik Süsleme

Araştırmamızda, on üz adet eserde geometrik süsleme kullanılmıştır. Geometrik düzenlemeye yer verilen eserlerin genelinde, eş merkezleri kullanan çok kollu ve köşeli yıldız geçmeleri söz konusudur. Bu düzenlemelerin yanı sıra; zikzak, güneş kursu, çarkı felek, beşgen, dairevi dilimler, balıksırtı, daire, üçgen ve Davut Yıldız'ı kullanılmıştır.

Mimariye bağlı eserlerde ilk örnek; Aksaray Zinciriye Medresesi'dir. Medresede ele alınan madalyon gruplarının içerisinde geometrik konulu süsleme unsurları kullanılmıştır. Güneş kursu, zikzak, çarkıfelek, çok kollu ve köşeli yıldız geçmeleri bahsi geçen damla biçimli madalyonlara işlenmiştir (Fot.12, 13, 14).

Hasankeyf Er-Rızk Camii'ndeki madalyonların içerisindeki makılî yazı, bir beşgen silmenin etrafını, bu beşgen silme hattı boyunca kuşatmış durumdadır. Söz konusu bu biçim geometri konulu süslemenin bu madalyonda tercihi sonucu oluşturulmuştur (Fot.15, 16).

Geometrik süslemeye sahip bir diğer örnek; Diyarbakır Safa Camii'nin Kuzey cephesinde, son cemaat mahallinin kuşatan revakların renkli taşları üzerindedir. Bunlardan kare madalyonlar ile dairesel madalyonlar arasına, kemer alınlığında damla biçimli birer madalyon yerleştirilmiş bulunan damla biçimli iki madalyonun iç düzenlemeleri aynıdır. Her ikisinde de iç kısımlar, geometrik konulu süsleme, sekiz köşeli bir yıldız, bu yıldızın köşelerinin uzatılması ile oluşan ve aynı merkezi paylaşan sekiz kollu yıldızın kaynaklık ettiği bir tasarımın tekrarından oluşmaktadır. Bu madalyonun biçimini sağlayan silmelerin alt kısımdaki dilimleri de bu geometrik düzenlemeye dâhildir. Bu madalyonda geometrik düzenleme yalnız olarak ele alınan düzenleme açık kompozisyonda bırakılmıştır (Fot.17).

Diyarbakır Fatih Paşa Camii'nin son cemaat mahallindeki kemer karınlarında bulunan, birbiriyle aynı iki örnek de geometrik süslemeye sahiptir. Bu eser de Diyarbakır Safa Camii'nde olduğu gibi madalyonun iç kısmı tamamen geometrik yıldız geçmeleriyle tezyin edilmiştir. Tezyinin referansı, ortada on iki köşeli bir yıldız, üzerinde aynı merkezi kullanan ve köşeli yıldız aşan altı kollu bir yıldız ve son olarak, yine aynı merkezi kullanan, altı kollu yıldızın her iki kolunun arasına yerleşen kollarıyla daha büyük bir altı kollu yıldız yerleştirilerek tamamlanmıştır. Bu referans madalyonun iç kısmının tamamında tekrar etmiştir (Çiz.12). Yine Diyarbakır Safa Camii'nde olduğu gibi madalyonun alt kısmındaki dilimler de geometrik süslemenin konusudur. Madalyonun içini tezyin eden bu geometri konulu süslemenin açık kompozisyonda bırakıldığı görülmektedir.

Bitlis Şerefiye Camii minare gövdesinde bulunan örnekte, geometri konulu süsleme unsuru barındırmaktadır. Madalyonun iç kısmında ağırlıklı bitkisel düzenlemesinin orta ekseninde bulunan dikey palmet dizisinin arasında, damla biçiminin altından itibaren üçüncü sırasında bir tane sekiz köşeli bir yıldız bulunmaktadır (Fot.18).

Bitlis Şerefiye Camii doğu duvarındaki örnekte, madalyonun içerisi aynı merkezi kullanan köşeli ve çok kollu yıldız birleşiminin (geometri konulu süsleme unsuru) birbirlerine eklenerek tekrar edilmesiyle oluşturulmuştur. İç kısımdaki bu tasarım açık kompozisyon olarak verilmiştir (Fot.19).

Hoşap Kalesi giriş kapısı üzerindeki örnekte oldukça yoğun bir geometri konulu tezyin söz konusudur. Madalyonda kullanılan iki sıra silmenin birisinde geometrik geçme diğesinde, “v” biçimli balıksırtı kullanılmıştır. Madalyonun iç kısmı ise köşeli yıldız ve bu köşeli yıldızla aynı merkezi kullanan çok kollu yıldız süslemesiyle işlenmiştir (Fot.20).

Geometrik konulu süslemenin bulunduğu bir diğör örnek; Mardin Ulu Camii'nin minare gövdesindeki madalyondur. Bu madalyonun etrafını sınırlayan damla biçimi, silmelerden meydana gelmiş, bu silmeler, dıştan içe doğru ele alındığında dördüncüsü; iki adet, zikzak oluşturacak biçimde düzenli kırılan çizginin, madalyonun ana hattını takip eder vaziyette işlenmesiyle elde edilmiş geometrik süslemeye sahiptir (Fot.21).

Müceldili Evi'nde bulunan damla biçimli madalyonun her iki yanında geometrik düzenleme olarak güneş kursuna yer verilmiştir (Fot.23).

Mimariye bağlı yapı elemanları başlığında ise ilk örnek; Ankara Tavuslu kapı kanadındaki damla biçimli madalyondaki, damla biçiminin etrafındaki bordürde bulunan dairelerdir (Fot.32).

Afyon Ulu Camii minberinin kapı kanadındaki damla biçimli madalyonda, damla biçiminin etrafında dairelerden oluşan bir bordür bulunmaktadır (Fot.34).

Mimariden bağımsız eserler üzerindeki örneklerden, 478 envanter numaralı mezar göğüs taşındaki damla biçimli madalyonun yüzeyinde belirli bir sıraya uygun biçimde üçgenler oluşturacak çizgiler tercih edilmiştir (Fot.42).

Mimariden bağımsız eserler üzerindeki örnekler arasındaki; 479 envanter numarasına sahip olan mezar göğüs taşında ise; sağ ve solunda iki adet simetrik düzenlenmiş damla biçimli madalyon bulunduran, bunların ortasındaki dairevî madalyonun iç kısmı geometrik geçmeli Davut Yıldızı'yla tasarlanmıştır (Fot.43).

Mardin Müzesi'ndeki, 2010/97 envanter numaralı tılsım kolyede (Fot.44, 45) beş satır ve beş sütundan oluşan, yirmi beş eş bölümlü (kare) geometrik süsleme

kullanılmıştır. Yine aynı müzede yer alan; 2010-216 envanter numaralı tılsım kolye (48, 49) zikzak motifi içermektedir.

4.3.2. Bitkisel Süsleme

Araştırmamızda, yirmi beş adet eser üzerinde bitkisel süsleme ile karşılaşılmaktadır. Eserlerin genelinde palmet - rumi ve kıvrık dal ortak şemasına rastlanılmaktadır. Eserlerde ayrıca; hayat ağacı, lotus, kenger yaprakları, taç yapraklar, penç, hatayi, papatya gibi bitkisel süsleme öğelerine yer almaktadır.

Bitki konulu süslemeler hususunda, özellikle palmet, rûmî ilişkisi hakkında farklı görüşlerin bulunduğunu ve bu çalışmanın konusunu aştığını belirtmiştik. Bu çalışmada palmet ve rûmî konulu süs unsurları, bitkisel konulu süs öğeleri içerisinde değerlendirildi.

İçerisinde bitki konulu süslemeler bulunan bir diğer örnek; Silvan Ulu Camii'nin kuzey taç kapısındaki damla biçimli madalyondur. Buradaki örneğin iç kısmı tamamen bitkisel süsleme üslubuyla ele alınmıştır. Madalyonun ortasına bir lotus yerleştirilmiş, bu lotusun, sağ ve sol kısımlarından çıkan dalları üst ve alt kısma doğru uzanmaktadır. Aşağıya doğru inen kıvrık dalların uçlarında kenger yaprakları işlenmiştir. Madalyonun üst uç kısmına, bu bitkisel uygulamadan çıkan dallarla bir palmet oluşturulmuştur. Ayrıca, madalyonun hem üst kısmına, hem de alt kısmına madalyon ile organik bağı bulunan birer palmet yerleştirilmek suretiyle yoğun bir bitki konulu süsleme düzenlemesi elde edilmiştir (Fot.2).

Bitki konulu süsleme unsuru barındıran bir diğer örnek ise; Diyarbakır Zinciriye Medresesi'nin Güney cephesindeki taçkapıya ait kavsarasının altındaki yatay yazı bordürünün hemen altında bulunmakta olan damla biçimli madalyondur. Bu madalyondaki, damla biçimini oluşturan hat, en dışta, taç yaprakları orta eksenden kesilmiş bitkisel süslemeyle oluşturulmuştur. Madalyonun iç düzenlemesinde, hatların harflerinden teşkil, külâha benzeyen üçgen üst kısmı, altında bir rûmî ile birlikte işlenmiştir. Son olarak, rûmînin altında, biri ters ve bir düz konumlandırılmak suretiyle iki palmet yerleştirilmiştir. (Fot.5)

Bu başlık altında değerlendirilen bir diğer örnek; Diyarbakır Zinciriye Medresesi'nin medresesine ait mihrap nişinin üstündeki madalyondur. Damla biçiminin, hem üst sivri kısmında yukarıya, hem de alttaki dairevi kısma teğet konumlandırılmış aşağıya dönük hâlde konumlandırılmış birer palmet yerleştirilmiştir. Madalyonun içiresini kuşatan celi sülüs istifin arasına da kıvrık dallı rûmîler işlenmiştir. (Fot.6)

Bitkisel süsleme konusuyla ele alınan örneklerden birisi; Diyarbakır Zinciriye Medresesi'nin mescidine ait kapısının üzerinde bulunan madalyondur. Buradaki bitkisel süsleme unsurları, aynı medreseye ait mihrap nişi üzerindeki madalyonla aynı tutulmuştur. Buradaki madalyonun da hem üst sivri kısmında yukarıya, hem de alttaki dairevi kısma teğet konumlandırılmış aşağıya dönük hâlde konumlandırılmış birer palmet yerleştirilmiştir ve iç kısımda celi sülüs hattın arasına kıvrık dallı rûmîler nakşedilmiştir. (Fot.7)

Karatay Medresesi, ana eyvan kemerinin kilit taşı üzerinde bulunan örnekteki damla biçimli madalyonun içerisinde, palmet, kıvrık dal - rumi kompozisyonları yer almaktadır (Fot.9).

Gevaş Halime Hatun kümbetinde incelenen damla biçimli madalyonların içeriği, yoğun bitkisel tezyin unsurlarıyla nakşedilmiştir. Madalyonlarda; palmet, rumi ve kıvrık dal motifleri gözlenmektedir (Fot.10, 11).

Aksaray Zinciriye Medresesi taçkapısındaki damla biçimli madalyon (II) bitki konulu süsleme unsuru barındırmaktadır. Söz konusu süslemeler; kıvrık dal ve rumilerden oluşmaktadır (Fot.13).

Hasankeyf Er-Rızk Camii'nde ele alınan damla biçimli madalyonların her ikisinde de bitkisel süsleme düzenlemesine yer verilmiştir. Madalyonların iç kısımlarındaki beşgen çerçeveleri kapladığı alan neredeyse tamamen nebat konulu süslemeyle ele alınmıştır. Söz konusu motifler; palmet, penç, hatayi ve kıvrık dallardan oluşmaktadır (Fot.15, 16).

Çalışmada bitki konulu süsleme temelinde incelenen bir başka örnek; Bitlis Şerefiye Camii'nin minare gövdesindeki madalyondur. Madalyonun iç kısmı tamamen bitkisel üslupla ele alınmıştır. Madalyonun tam ortasından hayali bir eksen geçtiği düşünüldüğünde, süslemenin her iki tarafının da ½ simetrik bir düzenlemeden teşekkül ettiği gözlenmektedir. Bu palmetlerin sağ ve sol yanlarından çıkan kıvrık dallar, madalyonu sınırlayan silmeye kadar uzatılmış ve açık kompozisyonda bırakılmıştır. Yoğun kıvrık dal bulduran bitkisel düzenlemenin aralarına da yine palmetler işlenmiştir (Fot.18).

Mimari eserler üzerindeki örneklerden, içeriğinde bitkisel konulu süs unsuru bulduran ilk eser; Mardin Ulu Camii minaresinde yer almakta olan ve birbiriyle eş tasarlanarak minare gövdesindeki silindirik yapıyı çevreleyen madalyonlardır. Bahsedilen eserde damla biçimli madalyonun alt dairevî kısmına ters vaziyette etlenmiş bir palmet motifidir (Fot.21)

Korukçuların Evi'nde ele alınan damla biçimli madalyonun içeriğinde bitkisel süslemeye verilmemekte birlikte, madalyonu dikdörtgen biçimde çevreleyen, dal, yaprak ve çiçeklerin bulunduğu bir süsleme yer almaktadır (Fot.24).

Bitlis Gökmeşdan Camii'nde yer alan eserlerin içeriğinde, Cumhuriyet'in ilk yıllarında yenilenmesinin etkisi ile devrin süsleme anlayışına uygun bitkisel düzenlemeler bulunmaktadır. Bunlar; yapraklardan, papatya motifinden oluşmaktadır (Fot.25).

Mimariye bağlı eserler üzerindeki örneklerden, bitki konulu süsleme düzenlemesi içeren ilk örnek; Kayseri Ulu Camii minberinin kapı kanadındaki damla biçimli madalyondur. Madalyonun muhtevası; kıvrık dal ve rumilerle tezyin edilmiştir. Aynı zamanda damla biçimli madalyonun eklendiği büyük dairevî madalyonun içeriği de kıvrık dal, rumi ve palmetin yer aldığı bitkisel bir düzenlemeye sahiptir (Fot.27).

Ankara Alaeddin Camii pencere kanatlarında yer alan, damla biçimli madalyonlarda palmet, kıvrık dal ve rumi yer alırken her iki damla biçimli madalyon

arasındaki dairevî madalyonun içerisi de yine rumi ve kıvrık dallara yer verilmiştir (Fot.28).

Karaman Devri Figürlü kapıda yer alan damla biçimli madalyonun içerisinde kıvrık dal ve palmet motifiyle süslenmiştir. Ayrıca damla biçimli madalyona bağlı büyük dairevî madalyonun içerisinde kıvrık dal – rumi ve palmet düzenlemesi izlenmektedir (Fot.29).

Ankara Hacı Hasan Mescidi kapı kanadında yer alan damla biçimli madalyonların içerisinde kıvrık dal – rumi ve palmet kullanılmıştır. Ayrıca damla biçimli madalyonları birbirine bağlayan büyük dairevî madalyonun iç düzenlemesinde de kıvrık dal – rumi ve palmet düzenlemesine yer verilmiştir (Fot.30).

Ankara Tavuslu kapı kanadındaki damla biçimli madalyonda bitkisel süsleme düzenlemesi yer almamaktadır. Fakat ona bağlı büyük dairevî madalyonun içerisinde; kıvrık dal – rumi ve palmet motifleriyle düzenleme mevcuttur (Fot.32).

Afyon Ulu Camii minber kapı kanadındaki damla biçimli madalyon içeriğinde bitkisel süsleme unsuru olarak kıvrık dal – rumi yer almaktayken, büyük dairevî madalyonun içerisinde kıvrık dal – rumi ve palmet düzenlemesi gözlenmektedir (Fot.34).

Çorum Murad-ı Rabi Camii'ne ait minber kapı kanadında bulunan damla biçimli madalyon; kıvrık dal – rumi ve palmetten oluşan nebat konulu süsleme unsurları barındırmaktadır (Fot.35).

Birgi Ulu Camii pencere kanatlarındaki damla biçimli madalyonlar iç kısımları, kıvrık dal – rumi ve palmet motifleri ile bezenmiştir. Bunun yanında bahsedilecek bitkisel düzenleme ise; bu iki madalyonu birbirine bağlayan büyük dairevî madalyonun iç tezyinidir. Burada yoğun kıvrık dal – rumi kullanılmıştır (Fot.36).

Ermenek Sipas Camii kapı kanatlarında bulunan damla biçimli madalyonların iç kısmı kıvrık dal – rumi ve palmetle düzenlenmiştir. Her iki madalyonu birbirine

bağlayan nispeten daha büyük dairevî madalyonun iç kısmı da aynı biçimde, kıvrık dal – rumi ve palmet düzenlemesiyle üretilmiştir (Fot.38).

Kastamonu Kasabaköy Mahmut Bey Camii'ne ait kapı kanatlarındaki damla biçimli madalyon düzenlemelerinin içerisinde, kıvrık dal – rumi düzenlemeleri beraberinde palmet motifine de yer verilmiştir. Alt ve üstteki damla biçimli madalyonları birbirine bağlayan nispeten daha büyük tutulmuş dairevî biçimli madalyonun içi de kıvrık dal – rumi ve palmet düzenlemesiyle ele alınmıştır. Bitkisel düzenlemedeki girift tavır, ince ve soyut çizgi karakterli motifler dikkat çekmektedir (Fot.39).

Bitki konulu düzenleme içeren bir başka örnek; Bursa Yeşil Camii kapı kanatlarıdır. Buradaki damla biçimli madalyonların iç kısımları, kıvrık dal – rumi ve palmetle düzenlenmiştir. Birbirine zıt yönere yönelen bu iki damla biçimli madalyonu birbirine bağlayan ortadaki büyük dairevî madalyonun içerisi de yoğun bitkisel süslemeyle bezenmiştir. Buradaki düzenlemede farklı bir sistemle ama yine kıvrık dal – rumi ve palmet kullanılmıştır (Fot.40).

Ankara Hacı Bayram Türbesine ait olduğu düşünülen kapı kanatlarındaki damla biçimli madalyonların muhtevasında kıvrık dal – rumi ve palmet düzenlemesiyle tezyin edilmiştir. Her iki madalyonu birbirine bağlayan büyük dairevî biçimli madalyonun içeriği ise, kıvrık dal – rumi düzenlemesine sahiptir (Fot.41).

Mimariden bağımsız eserler üzerindeki örnekler arasında yer alan, nebat konulu süsleme unsurlarına sahip ilk eser; Sivas Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmek olan, 479 envanter numaralı mezar göğüs taşıdır. Buradaki damla biçimli madalyonların her ikisinin içinde birer adet hayat ağacı tasvirine yer verilmiştir (Fot.43).

Mardin Müzesi'nde yer alan, 2010-16 envanter numaralı tılsım kolyede, soyut dallara yer verilmiştir (Fot.48, 49).

Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Kâzım Ağa'ya ait mezar başlığının (Fot.50) ve Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Emin'e ait mezar başlığının (Fot.51) üzerinde yer alan damla biçimli madalyonların sivri kısımlarının uçlarına stilize palmet işlenmiştir.

4.3.3. Yazı

Araştırmamızda, on dört adet eser üzerinde yazı karşılaşılmaktadır. Eserlerin çoğunluğunda, kullanılan yazı tipi; sülüs hattıyken, makili ve ta'lik hat da gözlenmektedir. Yazılarda; Tevbe suresinin 18. Ayeti, dört halifenin ve Bilal'in ismi, "Lafzatullah", "Muhammed", "Suphanallah", "Maşallah", "huruf-u mukatta", "Bismillahirrahmanirrahim", "mülkün sahibi", "esmaül hüsna", "ayet'el kürsî" gibi cümle ya da kelimeler kullanılmıştır. Bunların bir kısmı müsenna olarak kullanılmıştır.

Bünyesinde yazı bulunduran, kronolojik olarak ilk örnek; Zinciriye Medresesi'nde, Medresenin güney cephesindeki taçkapıya ait kavsarasının altındaki yatay yazı bordürünün hemen altındaki damla madalyonda bulunmaktadır. Madalyonun merkezine doğru küçülerek yerleştirilen iki şerit, yazılı süslemeyle düzenlenmiştir. Bu şeritlerin her ikisinin iç kısımlarının da celi sülüs hattıyla süslediği görülmektedir. İlk şeritte, Kur'an-ı Kerim'den Tevbe Suresi'nin; "Allah'ın mescitlerini, ancak Allah'a ve ahiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve Allah'tan başkasından korkmayan kimseler imar eder" mealine sahip, 18. Ayeti, damla konturunu takip eden biçimde müsenna nakşedilmiştir. Ortada; yani ikinci şeritte ise daha belirgin bir kontur çizgisi içinde, yine damla biçimi takip edilerek, müsenna celi sülüs hatla "Tevekkeli Alâ'Allah Teâlâ / Benim tevekkülüm yüce olan Allah'adır." metni nakşedilmiştir. Bu istifteki hat karakterleriyle, madalyonun merkezinde, bir kenarı açık, külâhlı bir dikdörtgen çerçeve elde edilmiş, bu hat karakterleriyle elde edilen alanın içerisi farklı bir süsleme konusuyla ele alınmıştır (Fot.5).

Yazılı süslemenin uygulandığı bir başka madalyon, Zinciriye Medresesinde ait mescidin taş mihrabının üzerinde bulunmaktadır. Buradaki madalyonun iç kısmı,

muhtelif bölümler oluşturmaksızın tek bir alanı tezyin ederek ele alınmıştır. Madalyonun içinde, farklı konulu süslemelerle birlikte, alana en hâkim süsleme, müsenna celi sülüs hatla istiflenmiş yazıdan oluşmaktadır. Bu müsenna metnin anlamı; “Tevekkeli Alâ’Allah Teâlâ/Benim tevekkülüm yüce olan Allah’adır” şeklindedir (Fot.6).

Zinciriye Medresesinde ait mescidin giriş kapısı üzerinde yer alan madalyonda, yazı konulu süslemeye yer verilmiştir. Bu madalyon da tıpkı medresenin mihrap nişi üzerinde yer alan örnek gibi düzenlenmiştir. Burada da; müsenna biçimde “Tevekkeli Alâ’Allah Teâlâ / Benim tevekkülüm yüce olan Allah’adır” metni celî sülüs hatla nakşedilmiştir (Fot.7).

Hasankeyf, Er - Rızk Camii minare gövdesindeki damla biçimli madalyonda, madalyonun üst sivri ucunu yerleştirilmiş olan alemin içerisinde; “Subhanallah” ifadesi istiflenmiştir. Aynı zamanda madalyonun iç kısmındaki beşgen silmenin etrafını kuşatan, makilî “Muhammed” lafızlarına yer verilmiştir (Fot.15).

Hasankeyf Er – Rızk Camii’nin minare gövdesinde bulunan diğer damla biçimli madalyon da (II) benzer bir üslupta ele alınmıştır. Buradaki madalyonun üst sivri ucunda da bir alem bulunmaktadır. Alemin içerisine “Lafzatullah” işlenmiştir. Madalyonun iç kısmında beşgen bir silme hattı boyunca dizili, makilî hatla yazılmış “Muhammed” lafızları işlenmiştir (Fot.16).

Mardin Ulu Camii’nin minaresinin gövdesindeki madalyonun iç kısmındaki iki adet şerit, yazılı süsleme ile tezyin edilmiştir. Bu şeritlerden ilkinde, Elif harfi en tepede bulunacak şekilde “çehar-ı güzin” diye anılan, sırasıyla; “Ebubekir”, “Ömer”, “Osman” ve “Ali” yani dört halifenin ismi yer almaktadır. Madalyonun ortasında düz bir silmeyle ikinci bir madalyon oluşturulmuş ve içine; “Muhammed” lafzı yazılmıştır. Damla biçimli madalyonun tepe noktasının üzerine, daire bir rozet üzerine bir alem ve ortasına ise “Allah” lafzı nakşedilmiştir. Madalyonun en altına ise ters bir palmet yerleştirilmiş, bu palmete göre istiflenmiş “Bilal” lafzı yazılmıştır. Madalyondaki tüm yazılar celi sülüs hattıdır. (Fot.21)

Rıza Avcı Evi, Müceldili Evi ve Korukçular Evi'nde damla biçimli madalyonlar; “mim” ve “şın” harflerinin, damla biçimiyle istifinden meydana getirilmişlerdir (Fot.22, 23, 24).

Mimariden bağımsız eserler üzerindeki örnekler arasında, Mardin Müzesi'ndeki, 2010/97 envanter numaralı tılsım kolye içerisinde, “Maşallah”, “huruf-u mukatta”, “Bismillahirrahmanirrahim”, mülkün sahibi, esmaü'l Hüsna'dan bazı kısımlara yer verilmiştir (Fot.44, 45).

Mardin Müzesi'nde bulunan, 2011/1666 envanter numaralı tılsım kolyede, ön yüzde “Besmele” ile başlatılıp, Bakara Suresinin 255. Ayeti, “bi'iznih” kısmına kadar yazılıp diğer yüzde kaldığı yerden başlayarak ayetin tamamı talik hatla işlenmiştir (Fot.46, 47).

Mardin Müzesi'nde bulunan, 2010-216 envanter numaralı tılsım kolyede, “Maşallah” yazısı yer almaktadır (Fot.48, 49)

Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Kâzım Ağa, Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Emin ve Hançerli oğlu Ahmed Ağa Mahdumu Hasan Efendi'ye ait baş şahide başlıklarında “mim” ve “şın” harflerinden oluşan bir istifle damla biçimli yazılı süsleme unsuruyla oluşturulmuştur (Fot.50, 51, 52).

4.3.4. Nesne

Araştırmamızda, beş adet eser üzerinde nesneli süslemeye rastlanmıştır. Eserler arasında yoğun olarak kullanılan; alem süslemesidir. Bunların yanında; vazo ve testere dişine de yer verilmiştir.

Mimariye bağlı eserler üzerindeki nesne barındıran ilk örnek; Mardin Ulu Camii'nin mihrabının üzerinde yer verilen madalyonlardan sağdakinin üzerinde bulunan alemdir (Fot.2).

Hasankeyf Er – Rızk Camii minaresinde bulunan madalyonların sivri kısımların üzerinde alem motifi kullanılmıştır. Ayrıca her iki madalyonun da beşgen

silmeye kuşatılmış ve içi yoğun bitkisel süsleme unsurlarıyla tezyin edilmiş kısmın içerisinde vazo süslemesine yer verilmiştir (Fot.15, 16).

Bitlis şerefiye Camii'nin minaresi (Fot.18), Mardin Ulu Camii minare gövdesindeki (Fot.21) ve Bitlis Gökmeşdan Camii'nin minaresindeki (Fot.25) damla biçimli madalyonların üst sivri kısımlarında alem motifi bulunmaktadır.

Mimariye bağılı yapı elamanları üzerindeki eserler üzerindeki örnekler olarak üretilmiş eserler arasında, Bursa Yeşil Camii'ne ait kapı kanadında kullanılan, büyük dairevî biçimli madalyonun üst kısmına bağılı bulunan damla biçimli madalyonun üst sivri kısmında alem motifi kullanılmıştır (Fot.40).

Mardin Müzesi'ndeki, 2011-1666 envanter numaralı tılsım kolyenin dış hattı testere dişi dizisi ile ele alınmıştır (Fot.46, 47).

Mimariden bağımsız eserler üzerindeki örneklerden; Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Kâzım Ağa, Emin Ağa zâde Ahmed Ağa Mahdumu Emin ve Hançerli oğlu Ahmed Ağa Mahdumu Hasan Efendi'ye ait baş şahide başlıklarındaki madalyonların silmelerinde testere dişi motifi kullanılmıştır (Fot.50, 51, 52).

4.3.5. Figür

Araştırmamızda, beş adet eserde figürlü süsleme bulunmaktadır. Damla biçimli madalyonların içinde ya da etrafında bulunan bu figürler arasında; insan, aslan, tavus kuşu, grifon ve kurt bulunmaktadır.

Mimariyle birlikte eserler arasında, ilk olarak, Hoşap Kalesi'nin kapı açıklığının üzerindeki damla biçimli madalyonların her iki yanında, madalyona yönelmiş bulunan, karşılıklı iki aslan figürü yer almaktadır (Fot.20).

Karaman Devri'ne ait figürlü kapıdaki damla madalyonun içerisi nadir bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. Kapıda bulunan damla biçimli madalyonun içerisinde, saçları da kol ve bacakları gibi iki yana ayrılmış halde verilen bir insan figürü yer almaktadır. Figür oldukça stilize bir tarzda işlenmiştir (Fot.29).

Ankara Hacı Hasan Mescidinin kapı kanadında, iki adet damla biçimli madalyondan üsttekinin her iki yanına yerleştirilmiş, neredeyse simetrik işlenmiş iki adet aslan figürü, madalyona yönelmiş halde verilmiştir (Fot.30).

Ankara Tavuslu Kapı kanadındaki damla biçimli madalyonun her iki yanına tavus kuşları işlenmiştir. Yönelim ve duruş tavrı gibi genel tasavvur açısından simetrik sayılabilecek fakat oran - orantı bakımından dengede olmayan iki figür de madalyona yönelmiş halde bulunmaktadır (Fot.32).

Fantastik süsleme barındıran tek eser Karaman Devri Figürlü kapıda bulunmaktadır. Kapıda bulunan damla biçimli madalyonun her iki yanında, sırtları damla biçimli madalyona dönük vaziyet zıt yönlerde doğru yönelmiş olup net bir biçimde seçilemeyen figürlerden birisi (soldaki) kurt, diğeri (sağdaki) ise grifondur. Kurt olarak tespit edilen figürün kanatları olması dolayısıyla o da fantastik süsleme içerisinde yer almıştır (Fot.29).

4.4. Muhtemel Anlamlar

“Hakikat bir damla suda gizlidir.”

Johann Wolfgang von Goethe

Çalışmamızda “damla biçimli madalyonların” tasnifi gerçekleştirilerek tanımları ve değerlendirmeleri yapılmıştır. Madalyonların içeriğinin düzenlenişine göre ihtiva ettikleri veya ihtiva etmeleri muhtemel anlamlar bu kısımda -kesin yargılardan imtina edilerek- değerlendirilmiştir. Başlık kapsamındaki ana hedef; madalyonların nasıl biçimlendiği yönünde gelişmiş, bunu müteakiben madalyon sınırlarının içerisinde hangi süsleme unsurlarının, neden kullanıldığı, anlam bakımından açıklanmıştır. Bütün bunların yanında, söz konusu damla biçimli madalyonların etrafında kullanılmış (yakın konumda bulunan) tezyin unsurlarından, madalyonu doğrudan ilgilendiren yahut vurgusu yadsınamayacak kadar mühim olarak öne çıkanlar, ortak bir paydada, anlam kısmına dâhil edilmiştir. Böylece; Anadolu Türk Süsleme Sanatında kullanılan “damla biçimli madalyonların” içerik ve

beraberindeki süsleme unsurlarıyla birlikte barındırdığı anlamlar genelden özele doğru çözümlenmeye çalışılacaktır.

Yazı

Nesne ya da kavram olarak, herhangi bir şeyin, insan hayatında, özellikle yazılı kaynaklarda, sıklıkla sözü ediliyor olması, insanın ihtiyacı ile ilgilidir. En çok ihtiyaç duyulan neyse, insan ona daha fazla zaman ayıracaktır. Onun için çalışacak, onu söyleyecek ya da onu yazacaktır. İnsan için ihtiyaç duyulanlar arasında, çok kıymetli olan şeylerden birisi; sudur, hatta fizyolojik olarak ilk sırayı almaktadır.

Eski Türkler 'den itibaren, Anadolu coğrafyasına kadar su; mukaddestir, saygı duyulmasıdır. Göktürk yazıtlarında yer ve su birlikte anılmaktadır. Su; Tanrı tarafından bahşedilmiştir. Eski Türkçede “mengü” adıyla karşılanan, ebedi su ve ebedi hayata erişmek gibi kavramlar bulunmaktadır. Başkurt Türklerinde, ebedi suyu içmiş çift başlı kartaldan bahsedilmektedir. “Ab-ı hayat” kavramıyla sentezlenen bu anlayışa, Kutadgu Bilig’de de yer verilmiştir. “Arı su” kavramı, Budizm için de geçerli olurken, İslamiyet’le birlikte, ibadet öncesi temizlenme aracı olarak “abdest alma” kavramıyla da bütünleşmiştir (Ögel, 1995: 327, 328) Orhun Yazıtlarında; “kutsanmış kaynak” kavramı bulunmaktadır. T’u-küeler’in, Tamir Nehri’nin kıyısında yılda bir defa kurban kestikleri bilinmektedir (Roux, 2015: 116).

Kur’an-ı Kerim’de, su ile ilintili pek çok atıf bulunmaktadır. Canlılığın başlangıcı; su ile ilgili, hayat; suya bağlıdır. Su; Allah’ın canlılara bir nimeti olması esası, Türk Mitolojisinde, suyun Tanrı’dan bir hediye olmasına paralellik göstermektedir. Kur’an-ı Kerim’de, ölü yeryüzüne hayat veren suyun; belli bir ölçüyle indirilmekte olduğu belirtilmektedir. Türk Edebiyatı’nda, Dede Korkut, Kutadgu Bilig gibi muteber kaynaklarda suya pek çok atıf bulunmaktadır. Halk edebiyatında, kökleri eski Türk kültürüne ait kavramlar, “çeşme”, “pınar”, ırmak” çok fazla yer bulmaktadır. Divan edebiyatında, Ali Şir Nevai, Fuzuli (Su Kasidesi) gibi birçok şair, “su redifli” şiirler kaleme almıştır. Mutasavvıf şairlerden, Yunus Emre, Kaygusuz Abdal gibi mühim isimler de suyu; “rahmet”, “bereket” gibi canlılığın vazgeçilmez nesnelere olarak anmışlardır. Cumhuriyet devrinde de Yahya Kemal,

Mehmed Akif Ersoy, Cahit Sıtkı Tarancı, Sezai Karakoç gibi ünlü şairlerin şiirlerinde; yine suyun bereket ve rahmet oluşu, suyu ulaştıran nesne veya su sağlayan kaynaklara karşı duyulan saygı konu edilmiştir. Ayrıca, peygamberler ve dört halife, temizlik ve hidayetleri sebebiyle, su ile ilişkilendirilmiştir (Abbasoğlu, 2017: 5, 8, 9, 14, 17, 37, 40, 41, 42, 43).

Tasavvufta, vahdet; kesrette gizli halde bulunmaktadır. “Tasavvuf edebiyatında vahdet, denizi; dalgalar ve damlalar ise kesreti sembolize eder” (Abbasoğlu, 2017: 58) Ele aldığımız örneklerde, damla biçimli bir madalyonun içerisine nakşedilen tasarımlar, tasavvuftaki kesretten, vahdete gidiş, onda kaim oluşu hatırlatmaktadır. Damla biçimli madalyonun içinde, geometrik (kozmos) tezyin, bitkisel (yer) tezyin kullanılması, kesretin esasen, vahdetin içinde olduğunu anımsatmaktadır.

Müceddili Evi’ndeki damla biçimli madalyonu oluşturan; hat sanatıdır. Buradaki yazılı süsleme, madalyonun biçimini oluştururken, madalyonun iç kısmında ise “Lafzatullah” bulunmaktadır. “Allah” lafzı zaten bütünüyle kapsayıcı ve kudretli bir anlama sahiptir. Fakat burada hattın bu biçimde istiflenmesiyle oluşan “Maşallah” koruyucu bir duaya dönüşmektedir. Bununla birlikte, madalyonun üst ucuna işlenmiş palmetin her iki yanına güneş kursu işlenmiştir. “Psikanaliz sisteme göre Güneş, her bir kültür çevresinde ortak simgeleme sahiptir.” Güneş kursları insan gözüyle algılanabildiği kadarıyla dikey olarak yere inmesi yani insani boyuta gelmesinin karşılığı disk biçiminde verilebilmektedir. Özellikle tarım toplumları için güneşin önemi yadsınamaz haldeyken, güneş, günümüz toplumu için tabii olarak hayati önemini korumaktadır. Özellikle buradaki örneğin sivil mimaride kullanımı en düşük ihtimalle, arka plandaki hikâyesinden ziyade bir beğeni olarak değerlendirilebilir (Çaycı, 2019a: 225).

Geometrik - Bitkisel - Figür

Doğadaki varlıklarla arasında bir bağ kurmaya çalışan insanın pek çok şeyle ilgilenmesi “kutsal” derecelerine ulaşmaktadır. “Gök, ağaç, kuş Asya Türkleri arasında yaygın bir doğa dini olan Şamanizm’e de bağlı imgelerdir. Gökle yeri

bağlayan ve evreni, dünya eksenini temsil eden kutsal hayat ağacı, gök simgesi kartal, insan ruhlarının görüntüsü olan kuş, ay ve güneşi, gezegenleri temsil eden rozetler, güneş ve aydınlık simgesi aslan, yerine göre karanlık, yeraltı güçleri veya karşı anlamda uğur, bereket, tılsım, koruyucu anlamlarını taşıyan ejder vb. bulunmaktadır” (Ögel, 1966: 63).

İncelenen eserlerdeki geometrik süsleme unsurları ekseriyetle çok kollu ve köşeli yıldız geçmelerinden oluşmaktadır. Geometrik düzenlemeler bir yandan doğada doğrudan var olmayan, insanın ihtiyaçlarına yönelik uygulamalar olarak; “geometriden” doğmuşken, bir yandan geometrik unsurların birleşerek bir araya getirdiği süsleme kompozisyonları, gezegen tasvirlerine, onların hareketlerinin sembolik ifadelerine dönüşmüşlerdir. Sembolün kendisi, göstergesindekinden daha fazlasını anlattığı/hatırlattığı/yansıttığı için kendisini aşarak daha katmanlı bir hale bürünmektedir (Çaycı, 2019b: 31). Tüm bunların yanında, hem Türklerin tarihi hem de insanlığın ortak tarihinde, gök/gökyüzü büyük önem taşımaktadır. Esasında insan yaşamı yalnızca sabit ve yerel olana değil hareketli, büyük göğe ve kozmolojik bir enerjiye de bağlanmaktadır (Ögel, 1996: 64). Sadece geometrik düzenlemeler değil bunlarla birlikte ve en az bunlar kadar mühim olan bitkisel ve figürlü süsleme unsurları, insan hayatında oynadığı rolden daha güçlü bir biçimde insanın ürettiği anlam ve değerlere yayılmaktadır. Öte yandan, saf hayal dünyasının ürettiği diğer biçimler ya da bunların doğada var olanlarla kaynaşarak başka biçimlere dönüşmesi sonucu fantastik anlam dünyası ve bunun beraberinde süsleme unsurları oluşmaktadır.

Hoşap Kalesi İç kale kapı giriş açıklığı üzerinde bulunan damla biçimli madalyonun silmelerinde düğümlü geçmeler ve bünyesindeki yıldız sistemleriyle geometrik bir tezyin oluşturmaktadır. Süsleme, doğal olarak, gezegen tasavvurlarını akla getirmektedir. Bununla birlikte bahsedilen damla biçimli madalyona, her iki yandan yönelmiş durumda bulunan aslan figürleri işlenmiştir. Aslan figürleri genel tasavvura uygun biçimde ön ayaklarını kaldırmış biçimde görülmektedir. Aslan figürü kendi fiziki yapısı itibariyle güçlülük, yırtıcılık gibi anlamları çağrıştıran, bağlı olduğu astrolojik terminolojide bambaşka bir anlama bürünmektedir. Güneş,

aslan burcuna ev sahipliği yapmakta, aynı zamanda aydınlığı da simgelemektedir. Aslan figürü ve güneş kendi içinde bir dönüşüme de sahiptirler. Hoşap kalesinde bulunan madalyonun kendi bünyesindeki yıldız geçmelerle birlikte gezegen ve evren tasavvuruna varan anlam, onun her iki yanındaki astrolojik kavramlarla ilintili olan aslan figürleri ile birlikte kapsamlı bir anlam dünyasına dönüşmektedir. Figürlerin işlendiği yerin - kale kapısı açıklığının üzerinde - vurgulanması da ayrıca dikkat edilmesi gereken bir noktadır (Çaycı, 2019a: 220, 232, 244).

Karaman devrine ait olan Figürlü kapı kanadının tasarımında bulunan damla biçimli madalyonun içerisine, bacaklarını ve kollarını iki yana ayırmış halde bulunan kadın figürü işlenmiştir. Figürün saçları da iki yana ayrılmış durumdadır. Günküt Akın, kadın figürünün duruş pozisyonunu hakkında “çömelmiş” ifadesini kullanmaktadır. Türk Sanat Tarihi açısından olağan beklenti “bağdaş kurarak” oturma eylemini gerçekleştiren bir figür olmasıydı. Damla biçimli madalyonun yukarısında bir erkek figürü bulunmaktadır ve bunun her iki yanında aslan figürüne yer verilmiştir. Daha önce belirtildiği üzere aslan, güneşle ilişkilendirilmişti. Kapıdaki fiziksel biçimin sıralanışına göre de simge bakımından da yukarıda kanatlı aslan ve erkek figürleri, aşağıda kadın figürü, düalist bir evren anlayışına göre yer ve gök kavramlarına atıf yapılmaktadır. Bu aynı zamanda güneş/erkek ve ay/kadın ikili ilişkilerini de kapsamaktadır. Kadın figürünün her iki yanında bulunan, Günküt Akın’a göre “hibrit” olarak tanımlanan yaratıklar da yer altını çağrıştırmaktadır (Akın, 1997: 55, 56). (Rüstem Bozer’e göre, damla biçimli madalyonun sağındaki figür; grifon, solundaki figür ise kanatlı bir kurttur fakat figürler tam seçilemediği için, çalışmanın bu kısmına mahsus, hata yapma payını da göz önüne alarak her iki figür de “grifon” olarak değerlendirildi). Grifon bazı paydaş özellikleri bakımından aslan ve kartala benzemektedir. Kozmolojik bakımdan onun güneş ve gökle ilişkili olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda; Günküt Akın tarafından kurulan analogi eksik kalmaktadır. Grifon tasvirinin, yere ait unsurların yanında bulunması belki daha basit bir sebepten kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu figürlerin, kadın figürünün bulunduğu madalyona değil zıt konuma yönelmeleri de gözden kaçırılmamalıdır. Tüm bunlarla birlikte grifonun “koruyucu” özelliği de bulunmaktadır. Göğe ait bir unsurun, kozmolojik bir denge esasına göre, yerdekini/yeri koruması gayet doğal

olarak tezahür edebilir. Türk mitolojisinde grifonların gece-gündüz dönüşümünü de temsil ettikleri göz önüne alındığında, buradaki kadın figürü, yeri, erkek figürü göğü temsil etmektedir (Oktay, 2006: 39, 40). Kadın figürünün göğüs hizasındaki ters palmet, dallarla başının üzerindeki diğer palmete bağlanmaktadır. Kadının hayata getirme, hayat verme gibi özellikleri, palmetlerle birleştiğinde burada “hayat ağacı” kavramının simgelendiği açıkça gözlenmektedir. Buradaki kadın figürünün palmetle birlikte tasavvuruyla benzeşen bir durum da Çatalhöyük’teki, göbeğinden bitki çıkan tanrıça tasviridir. Hayat ağacı kavramı, kadının doğurgan ve hayat veren tarafının (insanî/yer) hem de devinimin (kozmojik/gök) simgesi durumundadır (Ağaç ve Sakarya, 2015: 12, 13).

Ankara Etnografya Müzesinde sergilenmekte olan Hacı Hasan Mescidine ait olan kapı, “Aslanlı Kapı” olarak da anılmaktadır. Kapı kanadında, büyük bir dairevi madalyona alt ve üstten silmelerle eklenmiş iki damla biçimli madalyon bulunmaktadır. Büyük dairevi madalyondaki geometrik evren tasvirleriyle birlikte bitkisel düzenlemeye de yer verilmiştir. Bütün bunlarla birlikte en vurgulu kompozisyon üstteki damla biçimli madalyona ön ayaklarından biri havada olarak, bitkisel bezemeler içinde, here iki yandan yönelmiş aslan figürleridir. Daha önceki örneklerde belirtildiği üzere aslan figürleri güneşle ilintilidir. Aynı zamanda geometrik biçimler gezegen/evren tasavvurlarından oluşmaktadırlar. Güneş aynı zamanda kozmik hiyerarşideki gücün odağını yani kralı temsil etmektedir (Çaycı, 2019a: 231, 232).

Ankara Tavuslu Kapı kanadındaki bulunan damla biçimli madalyonun sadece silmesinde hareket bulunmaktadır, iç kısmı boş bulunmaktadır. Madalyona her iki yönden iki tavus kuşu figürü yönelmiş biçimde tasvir edilmişlerdir. Tavus kuşları özellikle renk ve tüylerinin oluşumu bakımından neredeyse fantastik olabilecek özellikleri barındıran gerçek bir hayvandır. Bu büyüleyici etkisi sebebiyle onu, sanatın içerisinde bir yerlerde, güçlü bir anlamı taşıırken bulmak şaşırtıcı değildir. Türk Sanatında; egemenliğin ve gücün yanında, letafeti de temsil etmesi ve aynı zamanda cennetle ilişkilendirilmesi ilginçtir. Hem gücü hem de güzelliği temsil edebilecek süsleme unsurları yaygın olmasa gerektir. Damla biçimli madalyonun

üzerinde, kaideli bir kap içerisinde betimlenen meyve tabağı ile birlikte tavus kuşu figürü düşünüldüğünde, buradaki baskın anlamın “cennet tasavvurundan” kaynaklandığı anlaşılmaktadır (Çetin, 2017: 2, 3, 4). Kapı düzenlemesindeki damla biçimli madalyonun da bağlı olduğu büyük dairevî madalyonda yine geometrik ve bitkisel konulu süsleme unsurları, gezegen ve evren tasavvurlarını barındırmaktadır.

Tavuslu kapı ile ilgili - diğer benzeyen örneklere de atıfla birlikte - üzerinde durulması gereken bir başka husus; büyük dairevî madalyondan başlayan “hareketli tasavvur” hissidir. Dairevî madalyonun merkezinde bulunan çarkıfelek, ardında katman katman açılarak devam edip büyüyen köşeli yıldız, aynı merkezi kullanan çok kollu yıldız ve nihayet üst üste iki adet sekiz köşeli yıldız, merkezdeki çarkıfeleğin küçük bir hareketiyle bir döngü başlatacakmış hissi uyandırmaktadır. Aynı zamanda, büyük dairevî madalyona üstte damla biçimli bir madalyon ve altta görece daha küçük ebatlı dairevî bir madalyon, aynı inci dizili silmeyle birbirlerini bağlı durumdadırlar. Yukarıda sözünü ettiğimiz büyük madalyonun merkezindeki çarkıfeleğin, muhayyiledeki küçük bir hareketiyle, madalyonların silmelerindeki bağlantı, birbirlerine dönüş kuvvetini aktarıverecek, bu üç madalyon sanki modern bir “hologram” gibi her an hareket ediverecek hissi uyandıracaktır (Çaycı, 2017: 228, 230, 231). Nitekim birbirini tekrar eden biçimde tasarlanmış geometrik tezyinler/yıldızlar/geçmeler/çokgenler belli hareket tasavvurlarını içinde barındırmaktadır. Durmadan bir döngü içerisinde bulunan kozmolojik tasavvur, yaratılan ve yönetilen, evrilen bir anlamı oluşturmakta ve tekrar etmektedir. Ahşap kapı kanadının tasarımı tekrar tekrar incelendiğinde, döngünün oluşuyor hissi daha kuvvetli hale gelecektir. Bu tasarım içinde bulunan bitkisel tasarım gök unsurlarıyla ortak olarak hareket eden yer unsurlarının aynı döngüyle eş zamanlı hareketini sembolize etmektedir (Ögel, 1996: 98) (Fot.39).

Sivas Arkeoloji Müzesi’nde sergilenmekte olan, 478 envanter numaralı, dikdörtgen prizma olarak üretilen mezar göğüs taşının merkezinde, dairevî madalyonun her iki yanına iki adet damla biçimli madalyon yerleştirilmiştir. Dairevî biçimle madalyonun içerisi gülbezekle tezyin edilmişken, damla biçimli madalyonların içerisi çizgi tekrarlarıyla üçgenler oluşturmak suretiyle bezenmiş,

üçgenlerin içerisinde içleri dolu damla biçimleri işlenmiştir. Geometrik tezyin gök tasavvurları içermektedir. Çarkıfelek biçiminin ayı temsil ettiği belirtilmektedir (Doğan ve Yazar, 2013: 239) (Çaycı, 2019a: 236).

Sivas Arkeoloji Müzesi'nde yer almakta olan, 479 envanter numaralı bir diğer mezar göğüs taşı, dikdörtgen prizma olarak üretilmiştir, görece merkezine, ortada bir dairevî olmak üzere iki yanda damla biçimli madalyonlar bulunan bir tezyin bulunmaktadır. Dairevi madalyonun içerisinde yarım daire geçmeli bir Davut Yıldızı yerleştirilmiştir. Damla biçimli madalyonların her ikisi de hayat ağacı tasviri barındırmaktadır. Kompozisyonda son olarak damla biçimli madalyonların uçları çarkıfeleklerle sonlanmıştır. Bir yandan gezegen tasavvurların devreye girerken bir yandan da hayat ağacının oldukça güçlü manası devreye girmektedir. Hayat ağacı, ismindeki doğrudan çağrışan anlamıyla hayat veren/bahşeden bir kavramı simgelemektedir. Kadının mevcut durumu, doğurganlığı ve hayatın devam edebilmesini sağlayan özelliği hayatın kendi dinamiğini oluştururken bir yandan da ağaçla ilinti kurulmuştur. Antik çağlarda hayat ağacı, aynı zamanda kadınların kısırlıklarına da çare olarak benimsenmiştir. Hayat ağacı süreklilik/ölümsüzlük ve gençliğin de sembolü durumundadır. Türklerdeki ağaç kültü de bu konunun alt başlığını oluşturmaktadır, ağaç kültü ya da hayat ağacı kavramı tüm kültürlerde ortak bir alanı işgal etmesi bakımından ortak sosyal kültürün ürünüdür. Davut yıldızı dairevî geçmelerle birlikte kozmolojik evren/gezegenleri oluşturmakta, bununla birlikte hayat ağacı yer ve göğün devamlılığını sağlamaktadır. Çarkıfelek de yine hem yaşam döngüsünü hem de ayı simgelemektedir (Ağaç ve Sakarya, 2015: 12, 13) (Çaycı, 2019a: 236).

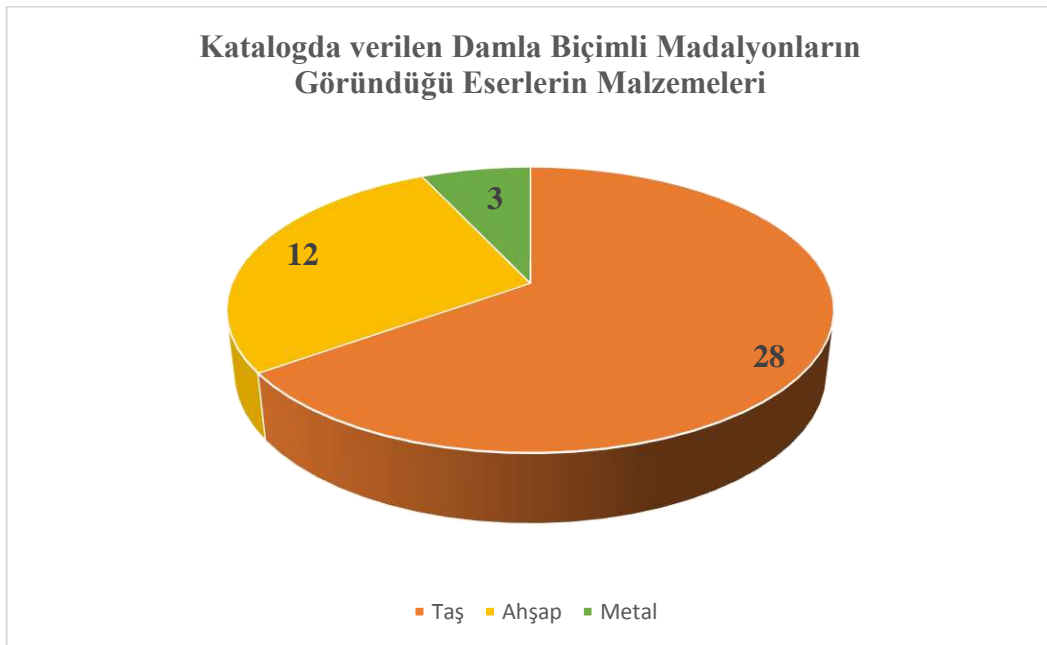
Mimariye bağlı yapı elamanları üzerindeki eserler başlığı altında ele alınan ahşap kapı ve pencere kanatlarından, Çorum Murad-ı Rabi Camii hariç hepsinde, cilt sanatında kullanılan şemse - salbek kompozisyonunu andıran bir düzenleme bulunmaktadır. “Salbekli şemse örneklerini XIII. yüzyıl itibariyle dönemin ahşap işçiliğinde de görmekteyiz” (Boydak, 2020: 562). Damla biçimli madalyon; ekseriyetle cilt sanatında “salbek” olarak adlandırılan desene karşılık gelmektedir. Türkler de insanlık tarihinde görüldüğü üzere, eski çağlarda güneş ve aya anlamlar

atfetmişlerdir. Özellikle paleolitik çağın devasa kısıtlarından sonra başlayan neolitik çağla birlikte, güneş ve ay daha önemli bir hale gelmiştir. Tarımın keşfi ve hayvanların evcilleştirilmesinin neolitik çağ evresinde olduğu göz önünde bulundurulduğunda, tarım toplumları için güneş en değerli olan kozmolojik varlık iken çoban toplumlar için de ay en kıymetli kozmolojik varlık olacaktır. Böylelikle; Gün - ay ikilisi Türkler için de kaçınılmaz olarak mühimdir. Türkler güneşe kurban da sunmuşlardır. Bazı araştırmacılar Eski Türklerin dinini, güneş - ay kültürleri etrafında oluşmuş gök dini olarak tanımlamaktadırlar. Elbette Eski Türk dini bu kadar basit değildi fakat içeriğinde bunları da barındırmaktaydı (Kart, 2017: 28). Türklerin İslamiyet’le karşılaşmalarından sonra da daha önce sanatın ve kültürün ürünleri doğal olarak dönüşerek kullanılmaya devam etmiştir. “Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Devri sanatında da güneşi temsilen kullanılan şemse formunu madalyon veya rozet şeklinde maden, taş, ahşap, mermer ve çini malzeme üzerinde sıklıkla görmek mümkündür” (Kart, 2017: 29). Dairenin geometrik biçimler arasındaki farkı ve gücü sonsuzluk ifadesinden kaynaklanmaktadır. Cilt sanatında güneşi simgeler biçimde, “şemse” olarak kullanıldığında, taşıdığı anlam dünyası daha yoğun bir hale gelmektedir. Ahşap kapı ve pencere kanatlarında yer alan benzer kompozisyonlar, kullanım alanı ve terminolojik olarak aynı olmasalar da köken ve ihtiva ettikleri anlam bakımından aynı yere işaret etmektedirler. Ahşaba işlenmiş farklı kompozisyonlardaki anlamlarıyla birlikte ele alındığında iç içe geçen yoğun bir kavramlar dünyasını simgelediği görülmektedir (Boydak, 2020: 549). Sivas Arkeoloji Müzesi’nde sergilenmekte olan 478 ve 479 envanter numaralı mezar taşlarında da “şemse - salbek” kompozisyonunun andıran uygulama gözlenmektedir.

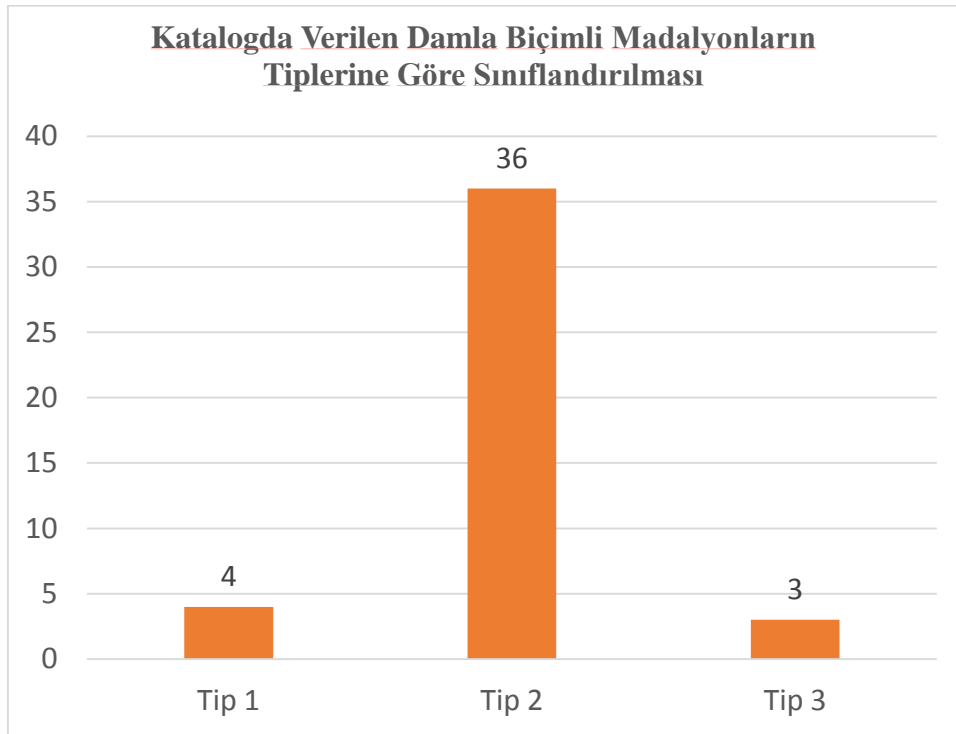
Farklı din tercihleri ya da göçlerle kültür havzası değiştiren kavimlerin elbette yaşattıkları alışkanlıklar ve kültür hafızaları kayboluvermeyecektir. Ortaya çıkartılan sanat eserlerinde kullanılan desen/tasarım/kompozisyon, biçim ve farklı alt başlıklar, dönüşerek kullanım alanları bulmaya devam edecektir. “Bu figürler şüphesiz Şamanizm sınırlarında kalmadıklarından, hayat ağacı, aslan, ejder gibileri çok eski ve yaygın olduğundan, Anadolu’da çalışan çeşitli kökenli sanatçıların tanıdığı motiflerdir. Bütün bu imgeler dolaylı ve dolaysız Anadolu sanatına yansımış, Anadolu Selçuklu sanatında sanki evren taşa işlenmiştir” (Ögel, 1996: 63).

Nesne

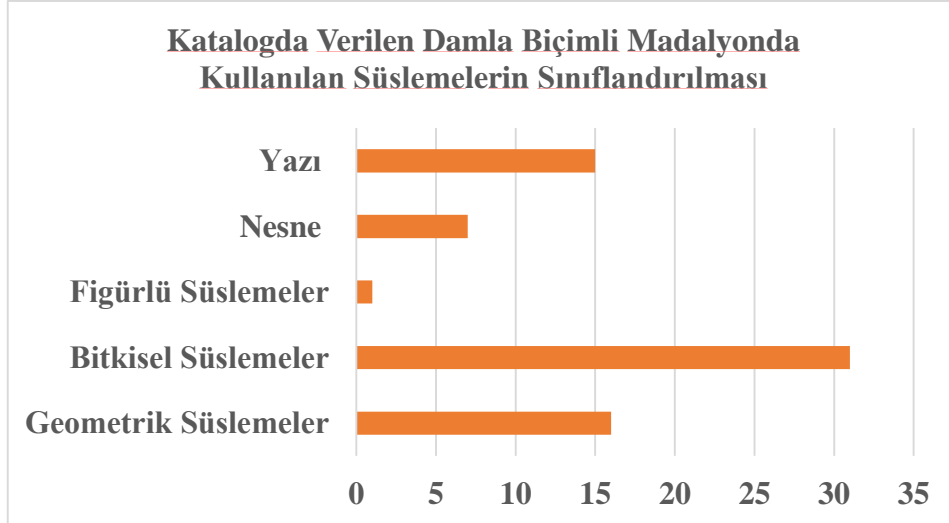
Çalışmadaki madalyonların bir kısmının üstüne alem yerleştirilmiştir. “Alemlerin eski örneklerinin hayvan boynuzlarından oluştuğu kabul edilmektedir.” (Çaycı, 2017: 239) İslam inancında; (alemin) “Bunun ilk örneğini, Cebrail tarafından Hz. Muhammed’e takdim edildiği kabul edilen alem teşkil etmektedir (Çaycı, 2017: 240). Hilal aynı zamanda gecenin ardından gelen ilk ışık, sıkıntının sona erdiğini haber veren ilk müjde gibi de algılanmıştır (Çaycı, 2017: 242). Tüm bunlarla birlikte ay, yeri, karanlığı, doğurganlığı ve dişiliği de temsil etmektedir. Aynı zamanda çoban toplumların da yol göstericisidir.

Şekil 1: Katalogda Verilen Damla Biçimli Madalyonların Görüldüğü Eserlerin Malzemeleri

Şekil 2: Katalogda Verilen Damla Biçimli Madalyonların Tiplerine Göre Sınıflandırılması

Şekil 3: Katalogda Verilen Damla Biçimli Madalyonlarda Kullanılan Süslemelerin Sınıflandırılması

Şekil 4: Katalogda Verilen Damla Biçimli Madalyonların Yüzyıllara Göre Dağılımı

SONUÇ

Araştırmada ele alınan damla biçimli madalyon örnekleri, yaklaşık dokuz yüzyıllık bir evre içerisinde, Anadolu coğrafyasında belli bir sanat beğenisinin sürekliliğini göstermektedir. Anadolu Türk Sanatı içerisinde, madalyonların kullanımına –muhtelif biçimlerle birlikte- çok fazla örnek verilebilir. Bunun en mühim sebeplerinden birisi, belirlenmiş bir alanı, Türk Süsleme Sanatındaki öğelerle - tıpkı bordürlerin kullanımı gibi –düzenlemenin kolaylığı ve bununla birlikte hem madalyon biçiminin hem içindeki öğelerin de aynı anda birer tezyin unsuru olması şeklinde düşünülmesidir. Süslenecek alanı sınırlamak bağlamında madalyonların kullanımı, daha büyük alanları süslemenin zorluğu göz önüne alındığında oldukça mantıklı bir tercihtir.

Araştırmamızda ele alınan damla biçimli madalyonlar, Anadolu’da ilk beylikler devrinden itibaren, Anadolu Selçuklu, II. Beylikler Devri, Osmanlı ve Cumhuriyet’in ilk yıllarını da kapsamaktadır. Katalogdaki taş üzerine işlenmiş eserler, cami, medrese, türbe minare gövdeleri, kapı açıklığı üzeri, mihrap üzeri, mihrabiye üzeri gibi kısımlarda gözlenmiştir. Ahşap üzerine işlenen örnekler, mescit ya da cami kapı yahut pencere kanatlarında bulunmaktadır. Mezar taşlarına işlenmiş örneklerin yanı sıra tılsım kolyelerin de damla biçimli madalyon olarak üretildiğini gözlemliyoruz. Damla biçimli madalyonlar, taş örneklerde, oyma, kabartma gibi tekniklerle yapılmıştır. Ahşap örnekler üzerindeki, oyma, zemin oyma, kabartma, derin oyma ve kabartma teknikleri göze çarpmaktadır. Ayrıca, araştırmada yer verilen üç adet tılsım kolye gümüşten, niello ya da savad tekniğiyle yapılmıştır.

Su damlası biçimi tabii olarak akla suyun önemini getirmektedir. Allah, Kur’an-ı Kerim’de, her şeyin kaynağı olarak suya işaret etmektedir. Ayrıca su inananlar (bilenler) için bir mükâfat, inanmayanlar için cehennemde bir azaptır. İslâm anlayışında, suyun yağmur olarak, vahyin de Cebrail vasıtasıyla, yukarıdan aşağı inmesi ve ikisinin de ihtiyacı olanları beslemesi arasında da bağlantı kurulmaktadır. Kur’an-ı Kerim’de, Allah’ın doğayı yönetmesine ilişkin örnekler su kaynaklarının hareket edişiyle pekiştirilmekte, öte yandan inananlar için yine su kaynaklarının bulunduğu cennetlerden söz edilmektedir. Anadolu’da Müslümanların

kurdukları kent modelinin merkezinde bir külliye inşa edilmektedir. Bu külliye içine inşa edilen ilk kısmın, hamam olması da suyun temizlik için temel olduğuna kendiliğinden dikkat çeker durmaktadır.

Suyun sadece Anadolu Türk Sanatında ya da Türk Sanatında değil tüm insanlık tarihi için yadsınamaz bir önemi olduğu açıktır. Özellikle damla biçiminin içerisinde yer alan geometrik/evren, gezegen betimlemeleri, nebatî/yer tasvirleri ve İslam diniyle alakalı olarak yazının kullanılması yine burada bir eş dönüşümlülüğü hatırlatmaktadır. Kozmolojik sistemi idrak edecek, sanatına ve kültürüne yansıtacak insanoglunun fizyolojik varlığının devamı için mecburi kaynak; sudur.

KAYNAKÇA

- ABBASOĞULLARI, Gülcan (2017). *Divan Edebiyatında Su İmgesi ve Muhtelif Tezahürleri (Yunus Emre, Fuzuli, Nabi ve Şeyh Galib Örneği)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- AĞAÇ, Saliha ve Menekşe Sakarya (2015). “Hayat Ağacı Sembolizmi”, *International Journal of Cultural and Social Studies*, Cilt: 1, Hindistan.
- AKIN, Günkut (1997). “Karaman İbrahim Bey İmaretine Ait Bir Kapı Kanadındaki Kadın Figürünün Çağı ve Anadolu Ortamındaki Yeri”, *Sanatın Ortaçağı*, Kabalıcı Yayınevi, İstanbul.
- ALTUN, Ara (1971). *Mardin’de Türk Devri Mimârîsi*, İstanbul.
- BAŞ, Gülsen (2006). *Diyarbakır’daki İslâm Dönemi Mimârîsinde Süsleme*, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), Van.
- BAŞ, Gülsen (2001). “Bitlis’teki Mimari Yapılarda Süsleme”, *Sanat Tarihi Dergisi*, Cilt 11, Sayı 11, s. 21-42.
- BAŞKAN, Seyfi (1985). “Turkish Workwood in Medieval Anatolia”, *İlgi Dergisi*, Sayı: 42, İstanbul.
- BOYDAK, Fatma Şeyma (2020). *Kastamonu Yazma Eserler Kütüphanesindeki Selçuklu ve Beylikler Devri Cildleri*, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Doktora Tezi), Konya.
- BOZCU, Mustafa Murat (2009). *Bezeklik Mağara Tapınaklarındaki Duvar Resimleri*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- CENGİZ, Gülay (2013). *Birgi Ulu Camii Mimari ve Tezyinat Analizi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ÇAÇA, Sultan (2013). *Mardin’de Artuklu Dönemine Ait Bir Medrese: Zinciriye (Sultan İsa) Medresesi*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Sakarya,
- ÇAYCI, Ahmet (2017). *İslâm Mimarisinde Anlam ve Sembol*, Palet Yayınları, Konya.
- ÇAYCI, Ahmet (2019a). *Anadolu Selçuklu Sanatında Gezegen ve Burç Tasvirleri*, Palet Yayıncılık, Konya.
- ÇAYCI, Ahmet (2019b). *Selçuklularda Egemenlik Sembolleri*, İz Yayıncılık, İstanbul.

- ÇETİN, Yusuf (2017). “Türk Sanatı Bezeme İkonografisi Açısından Tavus Kuşu Figürlerinin Bir Değerlendirmesi”, *Kesit Akademi Dergisi*, Sayı: 9, Elazığ.
- ÇINAR, Sahure (2012). “Cephe Bezemeleri İle Öne Çıkan Bir Grup Erzurum Evi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 22, s.367 – 390.
- DEMİRİZ, Yıldız (1979). *Osmanlı Mimârisinde Süsleme I, Erken Devir(1300-1453)*, Kültür Bakanlığı milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- DİYARBEKİRLİ, Nejat (1969). “Türk Sanatının Kaynaklarına Doğru”, *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri II*, İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Türk Sanatı Tarihi Enstitüsü Yayınları: 2, İstanbul, (?).
- DOĞAN, N. Şaman ve Turgay Yazar (2013). “Anadolu Selçuklu Ve Beylikler Dönemi Mimârî Süslemesinde Küre, Küre Ve Koni Kesiti/Kabara, Rozet”, *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Güz (19), 221-244.
- DÜNDAR, Abdulkadir (2004). *Çorum Cami ve Mescitleri*, Motif Yayınları, Ankara.
- ERDAL, Zekai (2017). “Mardin Ulu Cami Üzerine Yeni Görüşler” *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Türk Kültür Dünyası Özel Sayısı, Van, s.433 - 446.
- EYİCE, Semavi (2015), “İlk Osmanlı Devrinin Dini ve İçtimai bir Müessesesi: Zaviyeler ve Zaviyeli Camiler”, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 23 (1-2), s.3 – 80.
- KART, Ayşe Totan (2017). *Konya Yazma Eser Kütüphanelerinde Bulunan Anadolu Selçuklu Cildleri'nde Bazı Şemse Analizleri*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), Konya.
- KUBAN, Doğan (2017). *Batıya Göçün Sanatsal Evreleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Kur'an-ı Kerim Meali* (2020). (97. Baskı), (haz. Yaşar Nuri Öztürk), Yeni Boyut, İstanbul.
- KUTLU, İbrahim (2012). “Aksaray Zinciriye Medresesi”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, Cilt:15, Sayı: 41, s. 197 – 216.
- MÜLAYİM, Selçuk (1982). *Anadolu Türk Mimârisinde Geometrik Süslemeler: Selçuklu Çağı*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- OKTAY, Jale Özlem (2006). *Türk Sanatında Grifon Tasvirleri*, mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- ÖGEL, Bahaeddin (1995). *Türk Mitolojisi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Cilt: II, Ankara.

- ÖGEL, Semra (1966). *Anadolu Selçuklularının Taş Tezyinatı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- ÖNEY, Gönül (1992). *Anadolu Selçuklu Mimari Süslemesi ve El Sanatları*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara,
- ÖZBEK, Yıldırım ve Celil Aslan (2008). *Kayseri Taşınmaz Kültür Varlıkları*, Cilt:1, Kayseri Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Kayseri.
- ROUX, Jean-Paul (2015). *Eski Türk Mitolojisi*, BilgeSu Yayınları, Ankara.
- SAYLAN, Abdulkadir (2014). *Artuklu dönemi Camilerindeki Bezemeler*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- SCHNEIDER, Peter (2012). "Research on the Rizk Mosque of Hasankeyf: al-'Adil Sulayman and the Building Activities during his Reign." In: *At the Crossroads of Empires: 14th - 15th Century Eastern Anatolia. Proceedings of the International Symposium held in Istanbul, 4th - 6th May 2007*, Istanbul: Institut Français d'Études Anatoliennes-Georges Dumézil, pp. 127-146. (Varia Anatolica, 25)
- ŞİMŞİR, Zekeriya (2002). *Konya'daki Selçuklu Mimârîsinde Rûmî Motifi*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (D.T), Konya.
- TALİ, Şerife (2019). "Mardin Müzesinde Osmanlı Dönemi Tılsım Kolyeleri (Sarkaçları), Yaşar Erdemir'e Armağan: Sanat tarihi Yazıları, Literatürk Academia, Konya, s.951 - 971.
- TOP, Mehmet (1998). "Gevaş Halime Hatun Kümbeti", *Dünyada Van: Van Valiliği Kültür Sanat Dergisi*, İl Özel İdaresi Kültür Varlıklarını Araştırma, Derleme, Tanıtma ve Yayınlama Merkezi, Van, Sayı: 10, s.22 – 27.
- TOP, Mehmet (1998). *Hoşap'taki Mahmudi Beylerine Ait Mimari Eseler*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- TURANİ, Adnan (1993). *Sanat Terimleri Sözlüğü*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- YAŞAYACAK, İlyas (2018). *Afyonkarahisar'daki Ahşap Destekli Camiler*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yüksek Lisans Tezi), İzmir.
- YURTTAŞ, Hüseyin (2006). "Bitlis Camilerinin Plan, Mimari ve Süsleme Açısından İrdelenmesi," *I. Van Gölü Havzası Sempozyumu*, Van Valiliği, s. 216 – 225.
- ZARGAR, Cyrus Ali (2014). "Water", *Islamic Images and Ideas Essays on Sacred Symbolism*, McFarland & Company, Inc., Publishers, Jefferson, North Carolina, and London, 112 – 113.

ESER NO	ENV. NO	TARİH/YÜZYIL									BULUNDUĞU YER	MALZEME			SÜSLEME TEKNİKLERİ						BİÇİM			SÜSLEME PROGRAMI					
		12. yy	13. yy	14. yy	15. yy	16. yy	17. yy	18. yy	19. yy	20. yy		TAŞ	AHŞAP	METAL	OYMA	ZEMİN OYMA	KABARTMA	DERİN OYMA	NİELLE/SAVAD	SIRALTI	KAZIMA	I. TİP	II. TİP	III. TİP	GEOMETRİK	BİTKİSEL	YAZI	NESNE	FIGÜR
1		1176									MARDİN/MARDİN ULU CAMİ	X										X							
2		1154 - 1176									DIYARBAKIR/SILVAN ULU CAMİ	X			X	X					X				X				
3		1199									DIYARBAKIR/ZİNCİRİYE MEDRESESİ	X				X						X			X	X			
4		1199									DIYARBAKIR/ZİNCİRİYE MEDRESESİ	X			X	X							X		X	X			
5		1199									DIYARBAKIR/ZİNCİRİYE MEDRESESİ	X			X	X							X		X	X			
6			1251								KONYA/KARATAY MEDRESESİ	X							X				X		X				
7				1335							VAN/GEVAŞ HALİME HATUN KÜMBETİ	X			X	X							X		X				
8				1335							VAN/GEVAŞ HALİME HATUN KÜMBETİ	X			X	X							X		X				
9				1337							AKSARAY/ZİNCİRİYE MEDRESESİ	X			X								X		X	X			
10				1337							AKSARAY/ZİNCİRİYE MEDRESESİ	X			X								X		X	X			
11				1337							AKSARAY/ZİNCİRİYE MEDRESESİ	X			X								X		X				
12					1409						BATMAN/HASANKEYF ER-RIZK CAMİ	X			X	X					X			X	X	X	X		
13					1409						BATMAN/HASANKEYF ER-RIZK CAMİ	X			X	X					X			X	X	X	X		
14						1513					DIYARBAKIR/SAFA CAMİ	X			X	X							X		X				
15						1516-1520					DIYARBAKIR/FATİH PAŞA CAMİ	X			X	X							X		X				
16						16. yy ilk yarısı					BITLİS/ŞEREFİYE CAMİ	X			X	X							X		X				
17						16. yy ilk yarısı					BITLİS/ŞEREFİYE CAMİ	X			X	X							X		X				
18							1643				VAN/HOŞAP KALESİ	X			X	X							X		X				
19								1887			MARDİN/MARDİN ULU CAMİ	X			X	X					X			X	X	X	X		
20									1901		ERZURUM/RIZA AVCI EVİ	X			X								X		X				
21									1901		ERZURUM/MÜCELDİLİ EVİ	X			X								X		X	X			
22									1902		ERZURUM/KORUKÇULAR EVİ	X			X								X		X				
23									1924		BITLİS/GÖKMEYDAN CAMİ	X			X	X							X		X			X	
24		12. yy ikinci çeyreği									KAYSERİ/KAYSERİ ULU CAMİ		X		X								X		X				
25		1178									ANKARA/ANKARA ETNOGRAFYA MÜZESİ		X		X								X		X				
26	248		13. yy ilk çeyreği								İSTANBUL/TÜRK İSLAM ESERLERİ MÜZESİ		X		X					X			X		X				X
27	11968		13. yy başları								ANKARA/ANKARA ETNOGRAFYA MÜZESİ		X		X					X			X		X				
28	11969		13. yy ilk yarısı								ANKARA/ANKARA ETNOGRAFYA MÜZESİ		X		X					X			X		X			X	
29			1277								AFYONKARAHİSAR/AFYONKARAHİSAR ULU CAMİ		X		X								X		X				
30				1306							ÇORUM/MURAD-I RABİ CAMİ		X		X								X		X				
31				1312							İZMİR/BİRGİ ULU CAMİ		X					X					X		X				
32				14. yy başları							KONYA/İNCE MİNARELİ MEDRESE		X		X								X		X				
33				1367							KASTAMONU/KASABAKÖY MAHMUT BEY CAMİ		X		X								X		X				
34					1419-1420						BURSA/YEŞİL CAMİ		X					X					X		X			X	
35	8013				15. yy ikinci yarısı						ANKARA/ANKARA ETNOGRAFYA MÜZESİ		X		X								X		X				
36	478		13. yy ikinci yarısı								SIVAS/ ARKEOLOJİ MÜZESİ	X			X	X							X		X				
37	479		13. yy ikinci yarısı								SIVAS/ ARKEOLOJİ MÜZESİ	X			X	X							X		X				
38	2010/97						1637				MARDİN/MARDİN MÜZESİ			X									X		X		X		
39	2011/1666						1666				MARDİN/MARDİN MÜZESİ			X					X				X		X		X	X	
40	2010-216							19. yy			MARDİN/MARDİN MÜZESİ			X				X					X		X	X	X		
41									1917		BALIKESİR/HAVRAN MEZARLIĞI	X				X							X		X	X			
42									1920		BALIKESİR/HAVRAN MEZARLIĞI	X				X							X		X	X			
43									1924		BALIKESİR/HAVRAN MEZARLIĞI	X				X							X		X	X			